

audit FINANCIAR

11/2009

- Calitatea - garanția credibilității auditorului financiar

- Studiu privind etica profesionistului contabil în condițiile crizei financiare globale
- Utilizarea analizei discriminant pentru obținerea probelor de audit
- Studii de caz în aplicarea Standardului Internațional de Audit 560 „Evenimente ulterioare”

26 octombrie 2009

Ziua Națională a Auditorului Financiar din România

Mesajul Consiliului Camerei Auditorilor Financiari din România

Auditorii financiari au hotărât ca în fiecare an pe data de 26 octombrie să se serbeze **Ziua Națională a Auditorului Financiar**, având ca protector pe Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir.

În acest an profesioniștii în audit au motive în plus pentru a întâmpina cu satisfacție ziua profesiei.

Întâi de toate, se cuvine marcat faptul că în vară s-au împlinit 10 ani de la înființarea Camerei Auditorilor Financiari din România, răstimp în care auditorii financiari români și organismul lor profesional - CAFR - s-au format și au crescut treptat până la actualul nivel de performanță, corespunzător exigențelor profesiei pe plan intern și internațional. Există, așadar, toate premisele de a acționa ca auditori financiari nu numai în România. Se împlinește, de fapt, un deziderat enunțat cu mult timp în urmă și anume că va veni vremea în care auditorul român va deveni și auditor european.

Porțile sunt acum deschise, rămâne ca modul nostru de manifestare să fie corespunzător, să participăm activ la dezvoltarea și afirmarea profesiei în spațiul european și nu numai.

Dacă privim retrospectiv activitatea de la înființarea Camerei și până azi, se poate afirma că ultima perioadă a fost cea mai fructuoasă din activitatea auditorilor financiari din România. Astfel, organismul nostru profesional a intrat în rândul celor peste 156 de organizații membre cu drepturi depline din 123 de țări ale Federației Internaționale a Contabililor (IFAC). De asemenea, a fost o perioadă de frământări pentru a conforma reglementările europene cu reglementările naționale; ne referim la Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 90/2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate, aprobată prin Legea nr. 278/2008, care a preluat în legislația română Directiva europeană nr. 43/2006.

În același timp însă, evenimentele care se petrec sub ochii noștri, criza economică mondială care și-a întins tentaculele și asupra economiei românești scot cu atât mai mult în evidență importanța misiunilor de audit pentru furnizarea informațiilor de calitate prin intermediul situațiilor financiare auditate, având în vedere prudența tot mai mare manifestată în piață pentru lansarea și relansarea afacerilor.

Pentru a sprijini eforturile membrilor săi de a răspunde cât mai bine, mai eficient provocărilor perioadei pe care o traversăm, care, inevitabil, au afectat și piața serviciilor noastre, Consiliul CAFR a considerat oportun și necesar să organizeze al doilea Congres al auditorilor financiari din România cu tema **„Național și internațional în activitatea de audit financiar. Auditorii și criza economică globală”**, care a prilejuit un extrem de util dialog între specialiști remarcabili din țară și din străinătate în scopul dezbaterii unor probleme legate de auditul financiar și de criza financiară globală.

Iar această importantă manifestare științifică și profesională, continuată de Conferința anuală a Camerei au prilejuit relevarea de idei valoroase și a unor soluții pertinente la problemele cu care se confruntă profesia, evidențierea celor mai bune practici existente la ora actuală, care ne servesc acum nemijlocit la fundamentarea acțiunilor Camerei.

Există premise bune pentru afirmarea în continuare a profesioniștilor români în audit financiar, care se conduc după principiul **„Independență • Transparență • Calitate!”** Pentru tot ce ați realizat, pentru eforturile depuse și competența demonstrată în exercitarea misiunii dumneavoastră cu prilejul Zilei Naționale a Auditorului Financiar din România, Consiliul Camerei Auditorilor Financiari din România vă adresează calde felicitări, sănătate, urări de bine și de noi împliniri, pe plan profesional și personal.

Anunț important!

În aceste zile se contractează abonamentele la revista **„Audit Financiar”** pentru anul 2010. Tarifele de abonament pentru ediția tipărită și pentru ediția electronică rămân aceleași ca în anul 2009.

Detalii, în talonul anexat în finalul revistei sau pe site-ul revistei: <http://revista.cafr.ro>, rubrica „Abonamente”.

Sumar

Contents

Evaluări

Emil CULDA

- Calitatea - garanția credibilității auditorului financiar**3
 - *Quality - the Guarantee of Financial Auditor's Credibility*

Cercetări în audit și raportări financiare

Lect.univ.dr. Veronica Adriana POPESCU,

conf.univ.dr. Gheorghe LEPĂDATU & prof.univ. dr. Gheorghe POPESCU

- Studiu privind etica profesionistului contabil în condițiile crizei financiar-economice globale**9
 - *Research Regarding the Ethics of Accounting Professionist in the Conditions of Economic-Financial Global Crisis*

Prof.univ.dr. Elisabeta JABA & Ioan Bogdan ROBU

- Utilizarea analizei discriminant pentru obținerea probelor de audit (I)**20
 - *The Use of the Discriminant Analysis for Obtaining Audit Evidence (I)*

Conf.univ.dr. Daniela ZĂPODEANU, conf.univ.dr. Marcel Ioan BOLOȘ,

lect.univ.dr. Mariana FARCAȘ & Stela MARIAN

- Detectarea situațiilor de dificultate ale companiilor în condiții de riscuri exogene. Abordare prin prisma auditorului**25
 - *Detecting the Difficult Situations for the Companies in Terms of the External Risks. The Auditors' Approach*

Prof.univ.dr. Cornelia DASCĂLU, prof.univ.dr. Chirața CARAIANI,

lect.univ.dr. Gina Raluca GUȘE & conf.univ.dr. Camelia Iuliana LUNGU

- Responsabilizarea corporativă eco-socială prin auditul de mediu**34
 - *Corporate Eco-Social Responsibility through Environmental Audit*

Auditul și raportările financiare de la teorie la practică

Urania MOLDOVANU

- Studii de caz în aplicarea Standardului Internațional de Audit 560 "Evenimente ulterioare"**44
 - *Case Studies Related to the Application of the International Standard on Auditing 560 "Subsequent events"*

Revistă recunoscută de CNCSIS, categoria B+
B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>; <http://www.proquest.com>
Editor: *Camera Auditorilor Financiari din România*
Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Consiliul științific

Acad. **Constantin IONETE**

Acad. **Iulian VĂCĂREL**

Prof. univ. **Alain BURLAUD**, Institut National des Techniques Economiques
et Comptables (INTEC) Paris

Prof.univ.dr. **Dumitru MATIȘ**, auditor financiar, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

Prof.univ.dr. **Ioan TALPOȘ**, auditor financiar, Universitatea de Vest din Timișoara

Prof.univ.dr. **Alexandru ȚUGUI**, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

Prof.univ.dr. **Ion IONAȘCU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Prof.univ.dr. **Veronel AVRAM**, auditor financiar, Universitatea din Craiova

Prof.univ.dr. **Vasile RĂILEANU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Prof.univ.dr. **Constantin STAICU**, auditor financiar, Universitatea din Craiova

Prof.univ.dr. **Tatiana DĂNESCU**, auditor financiar, Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș

Prof.univ.dr. **Victoria STANCIU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București

Dr. **Alexandra LAZĂR**, auditor financiar, director adjunct în Ministerul Finanțelor Publice, București

Mircea BOZGA, ACCA, auditor financiar, București

Monica ȘTEFAN, ACCA, auditor financiar, București

Luminița CIOACĂ, ACCA, auditor financiar, București

Director științific

Prof.univ.dr. **Pavel NĂSTASE**,
ASE București

Director editorial

Dr. **Corneliu CÂRLAN**

Redactor șef

Cristiana RUS

Colectiv redacțional

Marina ANTOFIE, Adriana COȘA, Cristina DOBRE, Alexandra JORA, Alice PETCU, Daniela ȘTEFĂNUȚ, Angela TUDOR

Secretar de redacție: Cristina RADU; Marketing - publicitate: Stancu LICĂ

Prezentare grafică și tehnoredactare: Nicolae LOGIN

Consiliul științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul
articolelor publicate în revistă.

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120; Fax: (021) 410.03.48; E-mail: revista@cafr.ro; [http: revista.cafr.ro](http://revista.cafr.ro)

Tipar: Universal Color S.A., str.Victoriei, bl. A2-A3, Pitești, tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1583 - 5812

Calitatea - garanția credibilității auditorului financiar

Emil CULDA*

Abstract

Quality – the Guarantee of Financial Auditor's Credibility

This work intends to clarify certain aspects regarding the quality of the financial auditors' activity and the way in which the practices /professional entities have to ensure it. The key terms are defined (quality, quality assurance, quality control etc.) and the main references are presented (IFAC standards, ISO systems and SixSigma), related to the quality assurance and control.

The authors' ideas and concepts on the specificity of the requirements of financial audit services quality are underlined, respectively in what they differ from the ones regarding other products and services.

The article underlines the major importance of the services' quality provided by the financial auditor, services offered to the users and also to himself/herself, that is, this importance is significant for this professional's credibility, and the credibility, at its turn, represent the main asset of the auditor.

The main conclusions are formulated, they can represent a large number of references for defining the place and the role of financial audit services quality, in report to the society and the economic environment.

Key words: quality assurance, financial audit, beneficiaries (users), quality, quality control, credibility, financial accounting information, reportings / reports, professional services profesionale

Cuvinte cheie:

asigurarea calității, audit financiar, beneficiarii (utilizatorii), calitate, controlul calității, credibilitate, informații financiar-contabile, raportări/rapoarte, servicii profesionale

Aspecte conceptuale

Demersul nostru privind cercetarea și analizarea importanței și efectelor calității serviciilor profesionale specifice profesiei contabile în general și a celor de audit financiar în special a fost determinat în principal de experiența proprie și de nevoia de a ne clarifica unele noțiuni și principii în acest sens.

Ne-am propus prin prezenta „temă” să dăm câteva posibile răspunsuri la întrebarea „De ce este atât de importantă calitatea serviciilor pe care le prestează, pentru auditorul financiar?” Și chiar dacă răspunsul pare simplu, cum ar fi „Pentru că aceasta își doresc clienții și pentru că standardele profesionale îl obligă”, credem că în cazul acestui tip de servicii un răspuns foarte bun presupune cel puțin mai multe nuanțe.

Despre calitate în general s-a scris și se discută, mai ales din perspectiva unor standarde și a conformității cu acestea.

Conceptul de calitate și cel de calitate a datelor au fost definite în mai multe feluri (vezi referințele bibliografice A. M. Enătescu, M. A. Enătescu), astfel:

Calitate:

- Ansamblu de caracteristici ale unei entități, ce-i conferă aces-

* Auditor financiar, vicepreședinte al Consiliului CAFR, e-mail: eculda@upcmail.ro.

teia aptitudinea de a satisface necesități exprimate și implicite.

Această definiție, la rândul său, comportă cel puțin următoarele observații:

- necesitățile implicite trebuie definite
- necesitățile se modifică în timp
- termenul de calitate nu trebuie utilizat pentru a exprima un grad de excelență, în sens comparativ și/sau în sens cantitativ (tehnic), putându-se utiliza în acest sens termenii de „calitate relativă” (grad de excelență), „nivelul calității” (cantitativ/eșantioane) sau „măsură a calității” (evaluare tehnică).
- Abilitatea unui ansamblu de caracteristici intrinseci ale unui produs, sistem sau proces de a îndeplini cerințe ale clientului sau ale altor părți interesate.
- Modul de materializare a rezultatului pentru tine și pentru cei din jurul tău.

Calitatea datelor:

- Caracteristici ale datelor care se referă la aptitudinea lor de a satisface cerințele specificate.

Totuși, în legătură cu acest concept se menționează faptul că, utilizând termenul de „date de calitate”, se încalcă cerințele ISO 8402, care stabilește că prin calitate nu putem înțelege superlativul, acceptabilul sau ... ceva „de calitate” (!).

Toate cele menționate mai sus, privind definirea conceptelor de **calitate** și **calitate a datelor**, nu surprind în mod explicit și, poate, nici implicit, referințe la calitatea serviciilor în general și a celor profesionale privind informațiile financiar-contabile, în special.

Deoarece demersul nostru își propune și clarificarea unor aspecte

conceptuale, pe cât posibil, cu precădere privind calitatea activității (serviciilor) auditorilor financiari, vom încerca să completăm definițiile de mai sus cu câteva considerații ce reprezintă propria viziune asupra acestor termeni.

Astfel, noi considerăm că avem de-a face cu două aspecte ale calității activității auditorului financiar, respectiv cu calitatea informațiilor financiar-contabile auditate și cu calitatea în sine a auditului efectuat, ambele adresându-se aceluiași „client”, respectiv beneficiarilor raportărilor financiar-contabile și rapoartelor (opiniilor) auditorilor.

Calitatea informațiilor financiar-contabile, respectiv a celor din situațiile financiare, este cât se poate de bine definită de IFRS / IAS (Cadru General. Caracteristicile calitative ale situațiilor financiare).

Acestor definiții, însă, credem că le lipsesc unele referințe privitoare la informațiile economice în sens mai larg și respectiv la potențialul predictiv al acestor informații, elemente ce se dovedesc a fi extrem de importante pentru utilizatori.

Calitatea activității (serviciilor) auditorului financiar, respectiv a informațiilor din rapoartele acestuia este înțeleasă ca fiind dată de conformitatea cu standardele profesionale (IFAC), inclusiv cu cele impuse de regulile (normele) privind controlul calității în entitatea proprie.

Noi credem că prin *calitatea serviciilor profesionale ale auditorului financiar* trebuie înțelese toate caracteristicile activității acestuia, inclusiv ale rapoartelor sale, ce pot răspunde așteptărilor beneficiarilor (utilizatorilor) informațiilor din raportările financiar – contabile, în sensul credibilității și utilității aces-

tora, dar în limita standardelor profesionale aplicabile acceptate.

Principalele sisteme de asigurare a calității

Pentru o mai bună înțelegere a rolului calității serviciilor profesionale ale auditorilor financiari, în relația acestora cu clienții și beneficiarii prestațiilor lor, dar și a modalităților prin care această calitate poate fi impusă și menținută, prezentăm în continuare câteva referințe semnificative.

Garantarea calității implică sisteme de asigurare și respectiv de control al acesteia, ce la rândul lor trebuie standardizate și auditate.

Avem de-a face, în cazul serviciilor profesionale prestate de auditorul financiar, cu un „audit al auditului” și respectiv cu „standarde privind aplicarea standardelor”, situație care evident implică un risc sporit al primatului formeii asupra fondului.

Potrivit unor definiții (vezi referințele bibliografice A. M. Enătescu, M. A. Enătescu), cei câțiva termeni relevanți în sensul celor de mai sus pot fi înțeleși astfel:

- **Asigurarea calității** – parte a managementului calității focalizată pe furnizarea încrederii în faptul că cerințele referitoare la calitate sunt îndeplinite.
- **Managementul calității** – activități coordonate pentru a conduce și ține sub control o organizație în ceea ce privește calitatea.
- **Controlul calității** – parte a managementului calității focalizată pe îndeplinirea cerințelor în domeniul calității.

- **Auditul calității** – examinarea sistematică și independentă cu scopul de a determina (stabili) dacă activitățile referitoare la calitate și rezultatele aferente satisfac dispozițiile (regulile) prestabilite, precum și dacă acestea sunt implementate efectiv și sunt corespunzătoare pentru realizarea obiectivelor.

Mai trebuie menționat și faptul că **auditul calității**:

- nu se confundă cu „supravegherea” sau „inspecția”
- se efectuează cu personal ce nu are responsabilități în activitățile auditate
- se poate referi și la „sistemul calității”, la „calitatea produsului/serviciului” sau la „calitatea procesului”.

Un sistem de referință privind asigurarea calității este cel elaborat de ISO (International Organization for Standardization), respectiv **ISO 9000**.

Menirea acestor standarde ar fi aceea de a efectua comparații între companii egale („ISO” în greacă are semnificația de „egal”).

Aceste standarde dau o linie de referință pe care se bazează modalitatea de atingere a scopului de bază privind calitatea, adică satisfacerea așteptărilor clientului printr-o participare a tuturor componentelor organizaționale la eforturile de optimizare a calității și la documentarea sistemelor și procedurilor specifice.

ISO 9001/2000 este conceput pentru a putea fi folosit de orice tip de entitate (organizație) și pune accent pe responsabilitățile conducerii, pe managementul resurselor, pe realizarea produsului/serviciului (cerințele clientului, autoevaluarea) și pe măsurare/analizare/optimizare.

Sistemul (conceptul) **SixSigma** presupune cinci pași esențiali:

- Identificarea proceselor principale și a clienților cheie
- Definirea cerințelor clientului
- Măsurarea performanței actuale
- Analiza priorităților și implementarea îmbunătățirilor
- Extinderea și înțelegerea sistemului SixSigma respectiv are în vedere **șase aspecte esențiale**:
 - Centrarea (concentrarea) reală asupra clientului
 - Managementul bazat pe date și fapte
 - Centrarea pe proces, managementul și îmbunătățirea continuă a acestuia
 - Managementul proactiv
 - Colaborarea fără limite
 - Tendința (acțiunea) către perfecțiune și totuși toleranță pentru eșecuri (învățare din greșeli).

Cele prezentate mai sus sunt, în opinia noastră, câteva elemente de referință pentru a defini și înțelege mai bine conceptul de calitate și în cazul mai special al activității auditorului financiar, respectiv al profesiei contabile ca atare.

Chiar dacă sistemele **ISO**, **SixSigma** sau alte standarde și metode de asigurare a calității recunoscute în practica internațională sunt mai degrabă concepute pentru organizații și activități cu specific corporativ ce utilizează tehnologii și realizează produse în sistem industrial, spiritul conceptelor de bază ale acestora poate și trebuie să fie impus și în cazul serviciilor profesionale de contabilitate și audit.

Dacă aceste concepte sunt implementate în cabinetele/societățile de servicii profesionale (audit financiar), cu scopul de a răspunde aș-

teptărilor (cerințelor) clienților, de finirea ca atare a clientului (cel care contractează/plătește și beneficiază de produs/serviciu) nu mai este relevantă și în cazul acestor servicii.

Profesionistul contabil (auditorul financiar) se adresează prin prestațiile sale tuturor celor ce sunt interesați în legătură cu situațiile financiare (rapoartele auditorului) și/sau alte informații de această natură și nu doar „clientului” cu care a contractat aceste servicii.

Cu alte cuvinte, calitatea serviciilor profesionale ale profesionistului contabil (auditorului financiar) este recunoscută ca atare numai în măsura în care toți beneficiarii acestor servicii, practic societatea, în sensul interesului public, are încredere în aceste informații.

Cerințe specifice privind calitatea serviciilor de audit financiar

Structurile profesionale responsabile cu organizarea activităților specifice auditului financiar au reglementat problema „controlului calității” atât prin emiterea unor standarde specifice, cât și prin crearea unor departamente proprii specializate care monitorizează în numele interesului public activitatea membrilor lor.

Standardele specifice emise sau adoptate de organismele profesionale reprezintă referințele de bază privind controlul calității, urmând ca, pe baza acestora, fiecare cabinet/societate de audit financiar să-și reglementeze prin norme (proceduri) proprii această problemă.

În cazul Camerei Auditorilor Financieri din România (CAFR), prin normele legale ce-i guvernează

activitatea s-a reglementat monitorizarea activității și, în special, a modului de documentare a misiunilor de audit financiar, respectiv s-au adoptat standardele IFAC în acest sens,

- **ISQC 1** – Controlul calității pentru firmele care efectuează audituri și revizuirii ale informațiilor financiare istorice, precum și alte misiuni de asigurare și servicii conexe, respectiv
- **ISA 220** – Controlul calității pentru auditul informațiilor financiare istorice – reprezintă standardele de bază privind controlul calității, pentru membrii CAFR.

Aceste standarde pun accent pe:

- responsabilitățile conducerii
- respectarea cerințelor de etică și conduită, inclusiv de independență de către toți membrii echipei misiunii
- resursele umane implicate în misiuni
- modul de realizare (derulare) a misiunilor
- monitorizarea activității membrilor echipei, inclusiv prin proceduri de control al calității

în sensul asigurării sistemelor proprii de control al calității pentru cabinetele/societățile de audit financiar.

Pe de altă parte, prin normele aprobate de Consiliul CAFR, în conformitate cu legislația privind auditul financiar (statutar) din România, armonizată cu cea a Uniunii Europene, sunt stabilite și procedurile privind inspecția periodică a activității membrilor CAFR, având cu precădere în atenție modul de respectare a cerințelor standardelor profesionale (IFAC).

Cele două modalități de asigurare a calității activității auditorilor finan-

ciari și implicit a serviciilor profesionale prestate de aceștia, menționate mai sus, reprezintă în primul rând o cerință legală privind verificarea conformității cu standardele profesionale și respectiv obligativitatea de a avea un sistem propriu de control al calității activității echipelor misiunilor de audit.

Aceste reglementări și aplicarea lor, în opinia noastră, nu pot garanta că realmente calitatea în sine percepută ca atare și din perspectiva interesului public este menținută și dezvoltată la nivele (standarde) foarte ridicate.

Sistemul propriu de lucru, inclusiv cel de control al calității, aplicat de fiecare cabinet/societate de audit este până la urmă cel care poate asigura nivelul de calitate așteptat de beneficiarii serviciilor profesionale de audit financiar.

Calitatea serviciilor de audit financiar nu poate fi raportată doar la standardele profesionale specifice elaborate de IFAC și/sau alte organisme/autorități competente și recunoscute în acest sens.

Mai exact spus, un auditor financiar ce își asumă responsabilitatea semnării rapoartelor și respectiv a conducerii misiunilor nu poate să-și exercite cu succes aceste prerogative, în sensul calității serviciilor sale dacă nu stăpânește foarte bine (și în egală măsură !) atât standardele de contabilitate, cât și pe cele de audit.

Dacă ar trebui să ne raportăm la un set de standarde („prescripții tehnologice”), ce trebuie respectate (aplicate) ca atare pentru a răspunde cerințelor de conformitate cu acestea a misiunilor și rapoartelor de audit financiar și, implicit, pentru a asigura calitatea acestora, atunci standardele ce pot fi avute în vedere sunt IFRS / IAS, GAAP, ISA, ISAE, ISRE, ISRS etc.

Dar chiar și în situația unei foarte bune cunoașteri și aplicări a acestor standarde, nu este exclus ca anumite așteptări ale beneficiarilor (utilizatorilor) serviciilor profesionale de contabilitate și audit să nu fie satisfăcute (îndeplinite).

Practica și cerințele pieței, dar mai ales cele impuse de interesul public au dovedit că este necesară o continuă perfecționare (schimbare) a standardelor profesionale de contabilitate și audit, pentru a răspunde așteptărilor.

Economia și societatea în general au așteptări foarte mari de la profesioniștii contabili, poate prea mari (!).

Nu întotdeauna asigurarea conformității este suficientă pentru a realiza raportări financiar-contabile și de audit financiar „de calitate”, în sensul în care se așteaptă utilizatorii acestora.

Fără o foarte bună cunoaștere a mediului economic în general, a particularităților sectorului de activitate, a modului de organizare și funcționare a entității raportoare sau auditate, a înțelegerii proceselor și operațiunilor specifice acesteia, profesionistul contabil nu poate oferi, în opinia noastră, servicii de calitate, chiar dacă, așa cum am mai spus, a asigurat conformitatea cu standardele, inclusiv în ceea ce privește documentarea activității sale.

Noi credem că până la urmă și în acest domeniu al serviciilor profesionale de contabilitate și audit financiar, calitatea înseamnă mai degrabă „manualitate” (produs/serviciu unicat) decât hipertehnologizare/productivitate (produs/serviciu de serie mare sau ...de masă).

Termenul de „manualitate” folosit mai sus înseamnă, în viziunea noastră, atât respectarea tuturor standardelor invocate (acceptate),

cât și acordarea unei atenții cu totul speciale comunicării cu clientul și / sau cu beneficiarii (utilizatorii), respectiv înțelegerii foarte bune (în profunzime) a problemelor specifice ale activității acestuia și nu doar a celor de natură financiar – contabilă.

Calitatea și credibilitatea

Dacă ținem seama de toate cele menționate mai sus, problema calității serviciilor profesionale ale auditorului financiar presupune cerințe și rezolvări ce nu pot fi ignorate, în primul rând pentru că aceasta ar avea drept consecință clienți (beneficiari) nemulțumiți și apoi pentru că întotdeauna calitatea înseamnă în cele din urmă câștiguri, adică într-un fel sau altul este recunoscută și plătită (remunerată) ca atare.

Și nu este doar atât, pentru că respectul pentru sine și pentru ceilalți dovedit prin calitatea produselor/ serviciilor realizate sub un nume (emblemă) este și garanția viitorului, a succesului în general.

Dacă pentru alte produse și servicii calitatea se măsoară și recunoaște prin caracteristicile ce satisfac necesități (explicite/implicite), definite sau definibile, în cazul serviciilor profesionale prestate de auditorul financiar recunoașterea calității se măsoară în ultimă instanță prin **încredere**.

În opinia noastră, încrederea este determinată în acest caz de respectarea regulilor (standardelor) ce guvernează profesia, inclusiv a celor de conduită etică, dar și de modul în care auditorul financiar comunică cu beneficiarii (utilizatorii) serviciilor sale, respectiv își probează și susține profesionalismul.

Din acest punct de vedere, toate „amănunțele” sunt extrem de importante, de la primul contact și formularea ofertei și până la finalizarea rapoartelor, inclusiv comunicarea în perioadele ulterioare.

Profesionalismul auditorului financiar se susține prin rigoare, limbaj adecvat și dovezi ale faptului că acesta înțelege toate aspectele practice ce influențează în ultimă instanță raportările financiar-contabile.

Profesionalism în acest caz înseamnă și puterea de a sesiza esențialul din multitudinea de informații economice avute la dispoziție, dar și o viziune interdisciplinară (atât cât este cazul !) asupra activității entității client.

Integritatea, obiectivitatea, comportamentul profesional, păstrarea confidențialității și independenței, reprezintă tot atâtea principii (reguli), a căror respectare susține calitatea conduitei și, respectiv, a activității auditorului financiar, în întregul său.

Aceste principii deontologice țin însă foarte mult de personalitatea și educația profesionistului contabil, ele putând mai degrabă transpara din comportamentul lui și din percepția sa publică decât să fie dovedite de „documente” și alte „probe”, în sensul celor la care fac referire standardele profesionale.

Noi considerăm că, în cele din urmă, calitatea activității auditorilor financiari, a serviciilor lor poate fi asigurată, menținută și/sau dezvoltată prin profesionalism, care înseamnă puțin mai mult decât cunoașterea și respectarea standardelor și prin comportament (conduită deontologică), care se probează și validează în ultimă instanță prin comunicare cu mediul căruia acești profesioniști se adresează.

Profesionalismul și conduita sunt condiții (caracteristici) esențiale ale asigurării calității activității auditorilor financiari, dar în același timp le asigură elementul cheie în raport cu piața (mediul economic și social) – **credibilitatea**.

Credibilitatea este cu atât mai mare cu cât calitatea serviciilor profesionale este o constantă a activității auditorilor financiari.

Credibilitatea este capitalul cel mai important pe care-l poate deține un profesionist contabil (auditor financiar), acest capital „obținându-se” greu, în timp, cu multă perseverență și putându-se pierde foarte ușor.

Relativitatea unor concepte cu care operează reglementările și standardele profesionale, modificările acestora, dar mai ales evoluția economiei din ultima perioadă sunt tot atâtea posibile cauze ce determină nivelul încrederii în contabilitate și în audit financiar.

Faptul că actuala recesiune și criză economică globală a apărut „în mod surprinzător”, că semnalele pe care mediul de afaceri și societatea în general le așteptau de la profesioniștii în economie nu au fost date în timp util sunt, de asemenea, simptome ale vulnerabilității sistemelor de raportare/evaluare a fenomenelor economice și, implicit, de scădere a încrederii în calitatea și utilitatea serviciilor profesionale specifice.

Recâștigarea și consolidarea încrederii în activitatea auditorilor financiari, a profesioniștilor contabili în general, în conjunctura economică actuală, credem că este posibilă în mare măsură și prin completarea normelor (standardelor), în sensul extinderii informațiilor cuprinse în rapoartele entităților și în alte „zone” și segmente economice decât cele ce privesc direct activitățile curente ale acestora.

Calitatea, în cazul serviciilor profesionale ale auditorului financiar, determină în mod fundamental încrederea, iar aceasta la rândul ei este cea care măsoară necesitatea și utilitatea acestor servicii pentru beneficiarii (utilizatorii) lor.

Prin urmare, nu normele (standardele) privind asigurarea (controlul) calității pentru auditorii financiari, respectiv cabinetele/societățile de audit financiar sunt neapărat factorii decisivi ce ar trebui să impună rezolvarea acestor probleme, ci pur și simplu interesul direct și nemijlocit al acestor profesioniști pentru cariera și câștigurile lor.

Câteva concluzii

- a) Calitatea serviciilor profesioniștilor contabil (auditorului financiar) trebuie definită ca fiind reprezentată de toate caracteristicile acestor prestații și rapoarte, ce pot răspunde așteptărilor beneficiarilor (utilizatorilor) acestora, în sensul credibilității și utilității informațiilor, dar în limitele impuse de standardele profesionale aplicabile acceptate.
- b) Definiția pe care am dat-o la punctul a) de mai sus trebuie, în opinia noastră, completată și cu precizarea că, prin natura lor, aceste servicii profesionale, chiar dacă sunt prestate în conformitate cu standardele aplicabile de către persoane/entități ce au implementat sisteme de asigurare a calității foarte fiabile, nu în toate cazurile oferă „gradul de satisfacție” așteptat de client (beneficiarul cu care sunt contractate).
- c) Sistemele de asigurare a calității cerute de standardele specifice și pe care trebuie să și le implementeze cabinetele/societățile de audit financiar pot avea drept referințe principale practicile internaționale în domeniu (ISO, SixSigma etc.), dar cu adaptările impuse de specificul activității auditorilor financiari.
- d) Cerințele specifice privind calitatea auditului financiar privesc atât mediul extern (public), cât și cel intern al cabinetelor / societăților prestatoare, însă respectarea (satisfacerea) lor depinde fundamental de calitatea profesioniștilor implicați.
- e) Normele și standardele profesionale de contabilitate și audit financiar sunt referințe de bază pentru a răspunde așteptărilor și cerințelor beneficiarilor (utilizatorilor) acestor servicii profesionale.
- f) Un auditor financiar profesionist, pentru a oferi servicii de calitate, trebuie să cunoască și să stăpânească în egală măsură atât standardele (tehnicele) contabile, cât și pe cele de audit.
- g) Profesionalismul auditorului financiar nu poate fi susținut fără preocuparea dovedită a acestuia pentru calitatea serviciilor sale, această calitate la rândul ei, în relația cu beneficiarii (utilizatorii) acestora, înseamnă mai mult decât preocuparea pentru simpla conformitate cu normele (standardele) aplicabile.
- h) Calitatea activității auditorului financiar este factor determinant al încrederii pe care i-o acordă beneficiarii (utilizatorii) serviciilor sale, iar încrederea, la rândul ei, este capitalul cel mai de preț al acestui profesionist.
- i) Așteptările societății în general și ale utilizatorilor informațiilor financiar-contabile și rapoartelor auditorilor financiari în special, respectiv credibilitatea profesioniștilor contabili, sunt determinate și depind de:
 - evoluția mediului economic și posibilitățile de predicție ale contabilității și auditului financiar,
 - completitudinea datelor, informațiilor și metodelor utilizate și prezentate în rapoarte
 - tehnicile (norme, standarde) de documentare și raportare
 - transparența raportărilor și guvernanta corporativă
 - experiența/intuiția profesioniștilor contabili implicați
 - rigoarea / coerența, limbajul și responsabilitatea asumată a „făcătorilor” de informații financiar – contabile.

Bibliografie

- Enătescu, A.M.; Enătescu, M.A., *Calitate. Terminologie comentată*, Editura Tehnică, București, 2000
- Foster, S.Thomas, *Managing Quality: Integrating the Supply Chain*, Pearson Prentice Hall, New Jersey, USA, 2007
- Gogue, Jean Marie, *Traite de la Qualite*, Economica, Paris, 2000
- Pande, Peter S.; Neuman, Robert P., Cavanaugh, Roland R., *SixSigma*, Editura ALL, București, 2009
- Summers, Donna C.S., *Quality management. Creating and Sustaining Organizational Effectiveness*, Pearson Prentice Hall, New Jersey, USA 2005
- *** IASB, *Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS)*, Editura CEC-CAR, București 2007
- *** IFAC, *Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică. Audit financiar 2008*, coeditare CAFR și Editura IRECSO, București, 2009

Studiu privind etica profesionistului contabil în condițiile crizei financiar-economice globale

Veronica Adriana POPESCU*, Gheorghe LEPĂDATU** & Gheorghe POPESCU***

Abstract

Research Regarding the Ethics of Accounting Professionist in the Conditions of Economic-Financial Global Crisis

Even in global conditions of financial-economic crises, ethics has its price. The professional accountant in his multiple hypostasis; auditor or financial manager; evaluator; organizing; creator or accountant supervisor; financial – accounting or fiscal consultant – he will be pushed of many pressure, even more in the conditions of a generalized financial-economic crises. The professionalism, the ethics and professional solidarity will contribute to diminish the professional risks in the crises conditions.

This research it is about the reconsideration of ethics in crises conditions. Although the authors, extended the crises aspects on the business field, they took into consideration especially the ethics of a professional accountant, emphasizing the ethical aspects in audit activity for which they point out the basics of an ethic behavior and they suggest a unitary system in order to monitor the quality and the ethics in audit offices.

Key words: ethics code, ethics behavior, independency, professionalism, professional solidarity, public interest

Cuvinte cheie:

**codul etic, comportament etic, independența,
profesionalismul, solidaritatea profesională, interes public**

Introducere

Ce este etica?

Ediția din 1975 a „Dicționarului explicativ al limbii române” definește etica ca fiind: „știința care se ocupă cu studiul principiilor morale, cu legile lor

de dezvoltare istorică, cu conținutul lor de clasă și cu rolul lor în viața socială; totalitatea normelor de conduită morală corespunzătoare unei anumite clase sau societăți”.

A pătrunde în miezul acestui cuvânt, aparent „prețios”, constituie

cu siguranță un demers riscant, atâta timp cât etica poate genera cu ușurință stări conflictuale, de cele mai multe ori chiar la nivel individual, pentru că, de regulă, stadiul în care se află societatea noastră acum are în mod paradoxal o înțelegere critică asupra eticii, nereușind să îi identifice multiplele și necesarele ei valențe. Numai adoptarea unei atitudini etice sănătoase poate dezvălui însăși esența unei societăți civilizate. Etica este fundația pe care sunt clădite toate relațiile noastre, incluzând modul nostru de a relaționa cu patroni, angajați, subordonați, colegi, clienți, furnizori, în general cu comunitatea căreia îi aparținem. Etica nu se referă la legăturile pe care le avem cu terțe persoane, ci la calitatea acestor legături.

Rolul eticii în afaceri

Apărută la începutul secolului al XX-lea în Statele Unite ale Americii, ca urmare a extinderii aplicabilității teoriilor etice dincolo de spațiul general al „acțiunii umane”, **etica în afaceri** sau **etica afacerilor** este definită drept o disciplină situ-

* Lect.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: popescu_va@yahoo.com.

** Conf.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: cilezbujor@yahoo.com.

*** Prof.univ.dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: popescu_gh_cafr@yahoo.com

ată la granița dintre filozofia moralei și management, preocupată cu *analiza din punct de vedere moral a modului în care jucătorii economici* (firmele, acționarii, angajații, clienții etc.) *acționează*.

Pentru că nu se reduce exclusiv la respectarea legii, **etica** înseamnă mai mult decât a rezolva sau a preîntâmpina eventuale conflicte. Presupunând o bună gestionare a raporturilor cu ceilalți, etica propune un **set de instrumente de decizie** utile în stabilirea strategiilor oricărei companii, în rezolvarea conflictelor dintre grupurile care interacționează într-o afacere: angajați și angajatori, manageri și acționari, companie și comunitate locală, instituții ale statului etc. Ca principii generale de conduită, așa numitele **coduri etice** sunt aplicate în managementul resurselor umane, în managementul situațiilor de criză, în comunicarea de marketing în toate formele ei: branding, relații publice, publicitate. Premisa de la care se pornește este fără îndoială aceea că **managementul etic** este profitabil pe termen mediu și lung.

Etica în afaceri impune găsirea unui echilibru între interesele acționarilor și interesele grupurilor afectate sau implicate, de la parteneri până la consumatori și societatea în ansamblul ei. Ideea de bază este una elementară: cu cât numărul celor care respectă un set minim de reguli este mai mare cu atât cresc șansele de câștig ale fiecăruia dintre jucătorii de pe piață. Noul mediu de afaceri nu mai percepe firmele ca entități autonome, ci ca entități dependente una de cealaltă. Firmele sunt ca niște noduri într-o rețea, astfel încât căderea uneia poate antrena o cădere în lanț a mai multora. Constatăm că, în noile

condiții, succesul și eșecul se împart, iar o companie de succes este aceea care socializează, respectând reguli corecte de joc.

Codul privind conduita etică și profesională în domeniul auditului financiar

Principala misiune a **Federației Internaționale a Contabililor (IFAC)**, stabilită în constituția sa, constă în „a consolida profesia contabilă la nivel global la standarde armonizate, capabile să furnizeze servicii de înaltă calitate în interesul public”. Din acest motiv, în realizarea misiunii, Consiliul IFAC a înființat **Consiliul pentru Standarde de Etică pentru Contabili**, al cărui rol este de a elabora și emite, prevalându-se de propria sa autoritate, standarde etice de înaltă calitate, precum și alte prevederi pentru profesioniștii contabili din întreaga lume.

Intrat în vigoare cu începere de la 30 iunie 2006, rolul Codului Etic al profesioniștilor contabili este destinat a stabili cerințele etice ale profesioniștilor contabili.

Obiective

Domeniul auditului financiar trebuie să aibă definit codul privind conduita etică și profesională cu atât mai mult cu cât obiectivele profesiei de auditor financiar trebuie să răspundă la cele mai înalte standarde de profesionalism, pentru a atinge cel mai înalt nivel de performanță, constituind o garanție în conformitate cu cerințele interesului public. Chiar dacă unele jurisdicții pot avea prevederi sau îndrumări diferite, prin legislație sau reglementări, fiind împiedicate

să le urmeze, profesioniștii contabili trebuie să cunoască aceste diferențe/particularități și să se conformeze cerințelor și îndrumărilor, având totuși obligația de a respecta cu strictețe standardele stipulate de Codul etic.

Aceste **obiective** solicită îndeplinirea a **patru cerințe de bază**:

- 1) **Credibilitate**: în cadrul societății se manifestă nevoia de credibilitate a informațiilor și a sistemelor de informație;
- 2) **Profesionalism**: clienții, angajatorii și alte părți interesate au nevoie de persoane care să poată fi identificate cu claritate ca fiind profesioniști în domeniul auditării financiare;
- 3) **Calitatea serviciilor**: este necesară asigurarea ca toate serviciile obținute de la un auditor financiar să fie efectuate la cel mai înalt standard de performanță;
- 4) **Încredere**: utilizatorii serviciilor furnizate de auditorii financiari profesioniști trebuie să poată avea încredere că există un cadru al conduitei eticii profesionale care guvernează desfășurarea acestora.

Reguli de conduită etică

Regulile de conduită¹ constituie normele de comportament pentru auditori, reprezentând un ajutor în **interpretarea și aplicarea în practică a principiilor fundamentale**, având rolul să îi îndrume din punct de vedere etic pe auditorii financiari.

Atingerea obiectivelor profesiei de auditor financiar presupune

¹ IFAC, 2008 Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică. Audit financiar 2008, coeditare CAFR și IRECON, 2009

respectarea principiilor fundamentale, respectiv: integritatea, obiectivitatea, competența profesională și atenția cuvenită, confidențialitatea, conduita profesională, standardele tehnice.

- **Integritatea** unui auditor financiar profesionist presupune desfășurarea serviciilor profesionale cu onestitate, bună-credință și responsabilitate, respectând legile și acționând în conformitate cu cerințele profesiei. Auditorul financiar trebuie, în același timp, să își aducă în mod nemijlocit contribuția la susținerea obiectivelor etice legitime ale entității. Prin angajamentele asumate auditorilor financiari li se interzice să ia parte cu bună știință la activități ilegale sau să își ia angajamente care le-ar putea discredita profesia sau entitatea căreia îi aparțin.
- **Obiectivitatea:** un auditor financiar profesionist trebuie să fie corect, neîngăduind ca obiectivitatea să îi fie afectată de prejudecăți, conflicte de interese sau influențe externe. În caz contrar, există riscul de a-și compromite reputația profesională.
- Din aceste considerente de ordin etic, auditorilor financiari li se interzice:
 - implicarea în activități sau în relații care ar putea să fie în conflict cu interesele entității publice și care ar putea afecta o evaluare obiectivă;
 - să asigure unei entități auditate alte servicii decât cele de audit;
 - în timpul misiunii lor, să primească din partea celui auditat avantaje de natură ma-

terială sau personală care ar putea să afecteze obiectivitatea evaluării lor.

Ca o măsură suplimentară de protecție, auditorii financiari sunt obligați să prezinte în rapoartele lor orice documente sau fapte cunoscute de ei, care ar afecta activitatea structurii auditate și ar încălca principiile etice de obiectivitate.

- **Competența profesională și prudența:** un auditor financiar profesionist trebuie să desfășoare serviciile profesionale cu atenția cuvenită, competență și conștiințiozitate, având datoria permanentă de a menține cunoștințele și aptitudinile profesionale la nivelul necesar pentru a se asigura că un client sau un angajator beneficiază de avantajele unui serviciu profesional competent, bazat pe cele mai noi aspecte de practică, legislație și tehnică.
 - auditorii financiari trebuie să se comporte într-o manieră profesională în toate activitățile pe care le desfășoară, să aplice standarde și norme profesionale și să manifeste imparțialitate în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu (profesionalism);
 - auditorii financiari trebuie să se angajeze numai în acele misiuni pentru care au cunoștințele, aptitudinile și experiența necesare (prudența);
 - auditorii financiari trebuie să utilizeze metode și practici de cea mai bună calitate în activitățile pe care le realizează; în desfășurarea auditului și în elaborarea rapoartelor auditorii financiari au datoria de a adera la postulatele

de bază și la standardele de audit general acceptate;

- auditorii financiari trebuie să își îmbunătățească în mod continuu cunoștințele, eficiența și calitatea activității lor; șeful compartimentului de audit, respectiv conducătorul entității publice, trebuie să asigure condițiile necesare pregătirii profesionale a auditorilor financiari, perioada alocată în acest scop fiind de minimum 15 zile lucrătoare pe an;
- auditorii financiari trebuie să aibă un nivel corespunzător de studii de specialitate, pregătire și experiență profesionale elocvente;
- auditorii financiari trebuie să cunoască legislația de specialitate și să se preocupe în mod continuu de creșterea nivelului de pregătire, conform standardelor internaționale;
- se interzice auditorilor financiari să își depășească atribuțiile de serviciu.
- **Confidențialitatea:** un auditor financiar trebuie să respecte confidențialitatea informațiilor dobândite pe parcursul derulării serviciilor profesionale, interzicându-i-se în mod explicit folosirea informațiilor obținute în cursul activității desfășurate, în scop personal sau într-o manieră care să contravină legii sau chiar să fie în detrimentul obiectivelor legitime și etice ale entității auditate. În realitate, nu trebuie să dezvăluie nicio astfel de informație fără existența unei autorizări corespunzătoare și specifice, cu excepția situațiilor în care există un drept sau o

obligație legală sau profesională care impune dezvăluirea acelor informații.

- **Conduita profesională:** un auditor financiar profesionist trebuie să acționeze într-o manieră corespunzătoare reputației profesiei, evitând orice comportament care ar putea discredita profesiunea. Obligația de a evita orice comportament care ar putea discredita profesiunea impune organismului profesional **să ia în considerare**, în momentul în care **elaborează cerințe etice**, **responsabilitățile** auditorilor financiari profesioniști față de clienți, terțe părți, alți membri ai profesiei de auditor financiar, personal, angajatori și public în sens larg.

- **Standardele tehnice:** un auditor financiar profesionist trebuie să desfășoare servicii profesionale în concordanță cu standardele tehnice și profesionale relevante, cu ale căror noutăți, modificări, completări trebuie să fie permanent la zi. Auditorii financiari profesioniști au datoria de a îndeplini, cu grijă și competență, instrucțiunile clientului sau angajatorului, răspunzând cerințelor de integritate, obiectivitate și, în cazul auditorilor financiari profesioniști, de **independență**. În plus, aceștia trebuie să se conformeze standardelor tehnice și profesionale promulgate de:

- standardele internaționale de audit;
- comitetul pentru standarde internaționale de contabilitate;
- organismele profesionale membre sau alte organisme cu atribuții de reglementare;
- legislația relevantă.

Metoda de cercetare

Metodologie

1. Planul anual de control al respectării principiilor codului etic de către orice entitate de audit financiar

a. Proiectul planului de control al respectării principiilor codului etic de către orice entitate de audit financiar se elaborează în funcție de următoarele elemente de fundamentare:

- Evaluarea riscului asociat diferitelor structuri, activități, programe/proiecte sau operațiuni;
- Criteriile semnal/sugestiile conducătorului entității, respectiv: deficiențe constatate anterior în rapoartele de audit; deficiențe constatate în procesele-verbale încheiate în urma inspecțiilor; deficiențe consemnate în rapoartele CAFR; alte informații și indicii referitoare la disfuncționalități sau abateri; aprecieri ale unor specialiști, experți etc., cu privire la structura și dinamica unor riscuri interne sau de sistem; analiza unor trenduri pe termen lung privind unele aspecte ale funcționării sistemului; evaluarea impactului unor modificări petrecute în mediul în care evoluează entitatea respectivă;
- Respectarea periodicității în auditare, cel puțin o dată la 3 ani;
- Tipurile de audit convenabile pentru fiecare entitate subordonată;
- Recomandările CAFR.

b. Referatul de justificare

Orice societate de audit financiar este bine să aibă în vedere întocmirea unui referat de justificare a modului în care sunt selectate misiunile de audit.

Referatul de justificare trebuie să cuprindă pentru fiecare misiune de audit, rezultatele analizei riscului asociat (anexa la referatul de justificare), criteriile semnal și alte elemente de fundamentare, care au fost avute în vedere la selectarea misiunii respective.

c. Structura planului de audit

Planul anual de audit are următoarea structură:

- scopul acțiunii de auditare;
- obiectivele acțiunii de auditare;
- identificarea/descrierea activității/operațiunii supuse auditului;
- identificarea/descrierea entității/entităților sau a structurilor organizatorice la care se va desfășura acțiunea de auditare;
- durata acțiunii de auditare;
- perioada supusă auditării;
- numărul de auditori proprii antrenați în acțiunea de auditare;
- precizarea elementelor ce presupun utilizarea unor cunoștințe de specialitate, precum și a numărului de specialiști cu care urmează să se încheie contracte externe de servicii de expertiză/consultanță (dacă este cazul);
- numărul de auditori care urmează să fie atrași în acțiunile de audit din cadrul altor structuri.

d. Actualizarea planului de audit

- Actualizarea planului de audit se face în funcție de modificările legislative sau organizatorice, care schimbă gradul de semnificație a auditării anumitor operațiuni, activități sau acțiuni ale sistemului;
- Actualizarea planului de audit se realizează prin întocmirea unui **Referat de modificare a planului de audit**, aprobat de conducătorul societății respective.

2. Condițiile necesare pentru realizarea misiunilor de audit

a. Accesul auditorilor la informații și documente

Compartimentul de audit are acces sau poate solicita toate datele și informațiile utile și probante (inclusiv cele în format electronic) pe care le consideră relevante pentru scopul și obiectivele misiunii de audit, utilizând principiul circuitului auditului (pista de audit).

b. Relațiile cu entitatea auditată, obiectul auditului

b.1. Contactarea responsabililor entității auditate

Responsabilul entității este informat înainte de misiune cu privire la data de intervenție a auditului și a conținutului său, definite într-un ordin de serviciu.

b.2. Realizarea misiunii la fața locului

Auditul trebuie să fie realizat într-un climat de încredere, asigurat prin însuși rolul auditului, care în esență vizează îmbunătățirea funcționării entității și răspunde intereselor acesteia. La aceasta contribuie întreaga echipă de audit, care are obligația de a prezenta obiectul misiunii, de a defini con-

dițiile materiale, fixând întâlniri care să nu perturbe funcționarea entității.

b.3. Transmiterea rezultatelor

Constatările și recomandările sunt aduse la cunoștința entității auditate pe măsura obținerii acestora. Răspunsurile responsabililor entității reprezintă un element de validare și de corectare pentru auditor, fără a fi necesar să se aștepte finalizarea raportului. Acestea pot să determine corectarea aprecierii auditului și reorientarea cercetărilor sale.

Fiecare misiune duce la organizarea unei reuniuni de încheiere, la fața locului, prin care se realizează informarea responsabililor entității auditate asupra observațiilor principale relevante, validarea acestor observații și aplicarea primelor măsuri corective de către cei interesați.

Proiectul de audit se transmite la structura auditată. Aceasta poate trimite în maxim 15 zile de la primirea raportului, punctele sale de vedere, care vor fi analizate de auditori.

După avizare, recomandările cuprinse în raportul de audit vor fi comunicate structurii auditate.

b.4. Urmărirea misiunilor de audit

Reuniunea de conciliere fixează modalitățile de aplicare a recomandărilor. Responsabilul entității auditate trebuie să propună planul de acțiune însoțit de un calendar de implementare. În cursul reuniunii de conciliere acestea sunt analizate și acceptate de comun acord.

Responsabilul entității auditate asigură urmărirea aplicării planului de acțiune. El îl informează pe auditor periodic în privința acestui lucru.

3. Reguli de conduită ale auditorului financiar în cadrul misiunii de audit în respectarea valorilor etice fundamentale

a) Reguli de conduită ale auditorului financiar

Auditorul are acces la toate datele în cadrul misiunii sale și trebuie să respecte secretul profesional în ceea ce privește informațiile colectate.

Auditorul exercită o funcție de evaluare independentă, care se concretizează în recomandări.

Auditorul trebuie să respecte codul privind conduita etică.

Auditorul trebuie să semnaleze imediat, pe linie ierarhică, fraudele de orice tip și neregulile grave care fac obiectul auditului.

Auditorul trebuie să comunice rezultatele muncii sale (constatările și recomandările) responsabilului entității auditate.

Raportul de audit este supervizat, înainte de difuzarea sa, de către responsabilul misiunii de audit sau, în lipsa acestuia, de către un auditor care nu a participat la misiune. Acesta se asigură că constatările și informațiile probante sunt validate.

Auditul are drept de răspuns la constatările și recomandările prezentate în raport. În acest sens, el are la dispoziție un termen de 15 zile.

b) Valori etice fundamentale

Integritate: Comportamentul auditorului față de stakeholderi (clienți, acționari, angajați, furnizori, subantreprenori, autorități guvernamentale și de supraveghere, concurenți, medii) și față de societate în întregul său trebuie să fie ireproșabil.

Conștiința răspunderii: Asumarea obligațiilor și preluarea răspunderii pentru acțiunile care îi revin auditorului, care nu trebuie să promită mai mult decât ar putea onora, înșelând așteptările părților interesate.

Corectitudine: Promovarea egalității de șanse și asigurarea unui mediu care să fie marcat de un comportament corect și liber din toate punctele de vedere.

Respectarea normelor: Obligatorietatea nu numai de a cunoaște semnificația tuturor legilor relevante, a tuturor prescripțiilor, directivelor și standardelor interne și externe, dar și de a le respecta. Un prim exemplu trebuie să vină de la conducere, al cărui comportament exemplar îi va obliga pe toți ceilalți la vigilență sporită în respectarea normelor.

Transparență: Dialogul cu beneficiarul serviciilor de audit trebuie să fie constructiv, transparent și deschis, susținut prin respect și profesionalism.

Reconsiderarea eticii în condiții de criză

Lacunele eticii în afaceri

S-a constatat că, de regulă, cele mai multe deficiențe în funcționarea unei organizații nu apar ca rezultat al unor factori externi, ci mai degrabă ca efecte ale unor probleme de ordin intern, cum ar fi cele referitoare la: discriminarea angajaților, relațiile dintre angajați și management, relațiile de tip companie-client (subliniem comportamentul neadecvat față de clienți), respectarea calității produsului vândut,

responsabilitatea socială, toate acestea oferind deseori breșe de securitate de care concurența poate profita. La acestea putem adăuga atât de frecventele relații de rudenie prezente în interiorul companiilor (cu deosebire în cele care s-au aflat în proprietatea statului), utilizarea resurselor acestora în scopuri personale, scurgerile de informații.

Un management responsabil trebuie să ia toate măsurile pentru a preîntâmpina sau rezolva situațiile de criză cu care se poate confrunta la un moment dat activitatea unei companii, numai că, din nefericire, în România, companiile încă nu știu cum să se protejeze împotriva unor probleme de etică și conduită

Toate acestea sunt doar câteva dintre probleme cu care se confruntă companiile de pe piața românească și care, potrivit estimărilor făcute de specialiști, sunt lăsate în 95% din cazuri în seama departamentelor de resurse umane.

Din păcate, în 65% din situații departamentelor respective le lipsesc atât instrumentele interne (politici

și regulamente interne, sisteme de managementul calității, sisteme de securitatea datelor, coduri de conduită/coduri etice, hotline pentru angajați etc.), cât și pregătirea și expertiza necesară pentru a identifica din timp potențialele riscuri și de a construi culturi organizaționale menite să prevină astfel de crize.

Constatăm prin urmare că nu numai hackerii atentează la informațiile companiei, ci chiar oamenii din companie care, dacă se simt neglijăți, discriminați, retribuiți prost devin frustrați și ajung cu ușurință un pericol, mai ales pentru companiile care dețin exclusivitatea asupra unui know-how.

Un management responsabil² trebuie să ia toate măsurile pentru a preîntâmpina sau rezolva situațiile de criză cu care se poate confrunta la un moment dat activitatea unei companii, numai că, din nefericire, în România, companiile încă nu știu cum să se protejeze împotriva unor probleme de etică și conduită.

Responsabilul de etică și conformitate (ECO) se transformă din „lux” în „necesitate”, fiind o nouă poziție în structura organizațiilor, a cărei menire este de a aduce o nouă viziune comprehensivă asupra modului în care organizația își desfășoară activitățile.

Un „Responsabil de etică și conformitate” nu doar crează sistemele și procedurile interne prin care se controlează și se monitorizează modul cum lucrează oamenii în companie, cum interacționează aceștia cu părțile implicate (stakeholders), dar are sarcina precisă de a preveni situațiile de criză.

2 Rusovici, Alexandru; Farmache, Stere; Rusu, Gheorghe, *Manager în misiunea de audit*, Ed. Monitorul Oficial, ISBN: 978-973-567-640-7, 2009.

Responsabilul de etică și conformitate (ECO) este una dintre piesele esențiale în definirea strategiei companiei și în dezvoltarea sustenabilă a acesteia. În același timp, el funcționează ca parte a sistemului pe care îl crează.

Firmele din România sunt deocamdată destul de reticente la a introduce o astfel de poziție pe grila de salarizare și de a transfera o parte din ceea ce reprezintă „guvernarea” organizației în mâna unei alte persoane.

Există o teamă legată de o eventuală pierdere a controlului, care evident că nu se justifică deoarece Responsabilul de etică și conformitate este numit în companie tocmai pentru a genera valoare adăugată prin măsurile pe care le propune.

Responsabilul de etică și conformitate este pregătit pentru a răspunde cerințelor pe trei tipuri de activități: guvernare corporatistă și cultură organizațională, auditare și raportare socială și instrumente decizionale și soluționarea conflictelor.

Regresul eticii, generat de marile scandaluri financiare

Ultimii ani au surprins nu numai prin numărul crescut, dar și prin dimensiunea exacerbată a cazurilor de fals în acte, manipularea informației, corupție, inclusiv la nivel guvernamental. Îmbogățirile exagerate ale multor manageri de companii naționale și multinaționale au fost șocante, justificând semnele de întrebare referitoare la rolul eticii în secolul XXI.

Cu siguranță, se poate vorbi despre un regres înregistrat în respectarea normelor de etică, realitatea oferindu-ne acum mai mult ca oricând motive de reală îngrijorare.

În ciuda faptului că s-au organizat numeroase conferințe în care s-au ridicat probleme de etică în afaceri, se observă că numărul cazurilor de comportament non-etic e în creștere, la toate nivelurile companiilor, în toate activitățile cotidiene care îi privesc pe stakeholderi.

Scandalurile financiare din ultimii ani, în Statele Unite și în câteva țări vest-europene, au readus în actua-

Scandalurile financiare din ultimii ani, în Statele Unite și în câteva țări vest-europene, au readus în actualitate problemele de ordin etic din societățile avansate, aspectele eticii comportamentului managerial și a responsabilității sociale a multinaționalelor devenind o temă de dezbatere publică de permanentă actualitate

litate problemele de ordin etic din societățile avansate, aspectele eticii comportamentului managerial și a responsabilității sociale a multinaționalelor devenind o temă de dezbatere publică de permanentă actualitate.

În 1997, criza financiară din estul Asiei a clătinat economiile mai multor state din Asia, demonstrând interdependența acestora, atât pe plan local, cât și pe plan global. În timp ce o serie de cauze au fost

atribuite crizei financiare din Asia de Est, inclusiv politicile economice și financiare la nivel național, lipsa transparenței și a calității raportării financiare a fost catalogată drept o problemă importantă.

Ne punem întrebarea în ce măsură societatea poate să susțină dezvoltarea comportamentului etic prin reguli și instituții? Ar trebui companiile să fie preocupate de obiective sociale generale sau să se concentreze asupra maximizării profiturilor?

Presiunile specifice în condiții de criză

Efectele globalizării, noile tendințe demografice, schimbările climatice, presiunile create de nevoia imperioasă de găsire a noi surse de energie, nu mai reprezintă acum doar unele din provocările secolului al XXI-lea.

Criza de proporții care se conturează în domeniul economico-financiar, afectează întreaga economie la nivel global.

Totodată, procesul de liberalizare a piețelor, însoțit de ritmul accelerat al inovațiilor tehnologice și financiare și al noilor platforme comerciale au condus la creșterea gradului de integrare și de interdependență. Aceste evoluții impun tot mai mult nevoia de leadership, altfel spus de conducere competentă, constantă și coerentă.

Studii recente demonstrează faptul că managerii din zilele noastre nu sunt suficient pregătiți pentru schimbările dictate de toate aceste evoluții, îndeosebi de fenomenul globalizării.

Aceștia sunt nevoiți să își conducă afacerile într-un mediu extrem de dinamic și care nu le oferă, întot-

deauna, mecanismele de control necesare.

Mulți dintre ei au înregistrat eșecuri în înțelegerea, abordarea și implementarea acestui tip de management al schimbării.

Drept răspuns la această criză, la apelul profesioniștilor de a se concentra pe răspunderea civică, IFAC a consolidat susținerea statelor în curs de dezvoltare, a creat un Grup de Lucru Anticorupție și a lărgit independența și alte îndrumări etice din Codul Etic³.

Criza a impus solicitări de răspunsuri din partea celor care reglementează piața și de la băncile centrale, ducând la consolidarea diferitelor organizații internaționale și la crearea Forumului de Stabilitate Financiară.

Piețele de capital globale au continuat să se dezvolte, cu toate că au cunoscut o scădere vertiginoasă în anul 2001, scădere urmată de colapsul Enron și de scandaluri cu privire la raportarea financiară la WorldCom și la alte companii. Anul 2008 a surprins printr-un val de criză economico-financiară, ale cărei dimensiuni cu greu pot fi estimate.

Valul de măsuri legislative și de reglementare au fost marcate de Actul Sarbanes-Oxley (SOX), în SUA, prin care s-au elaborat noile cerințe cu privire la guvernarea corporativă pentru companiile publice cotate și a creat o nouă entitate, Consiliul de Supraveghere a Contabilității Companiilor Publice, în vederea creării standardelor pentru entitățile cotate și pentru conducerea inspecțiilor cu privire

la activitatea firmelor de audit. Actul SOX a reprezentat însă un moment crucial din alt motiv: acoperirea sa s-a extins peste hotarele naționale, astfel încât să includă companiile străine cu sediul în alt stat decât SUA.

Schimbările de reglementare semnificative au apărut și în alte state, pe măsură ce guvernele au explorat mai mult posibilitățile de reglementare externă și au luat în considerare felul în care autoreglementarea și reglementarea externă pot să se solidifice reciproc.

La nivel internațional, IFAC a analizat inclusiv modalitățile în care ar trebui solidificate structurile de reglementare pentru profesie, astfel încât interesul public să fie asigurat și protejat cu o mai mare responsabilitate.

În cooperare cu un grup de normalizatori internaționali și organizații, între care se numără Organizația Internațională a Comisiilor Titlurilor de Valori, Comitetul Basel privind Supravegherea Bancară, Forumul de Stabilitate Financiară, Asociația Internațională de Supraveghere a Sistemului de Asigurări și Banca Mondială, IFAC a elaborat o serie de reforme de interes public care au fost adoptate în unanimitate în cadrul întrunirii Consiliului IFAC din noiembrie 2003.

Una dintre cele mai semnificative reforme a fost crearea Consiliului pentru Supravegherea Interesului Public (PIOB), în februarie 2005, în vederea supravegherii activităților de normalizare ale IFAC cu privire la misiunile de audit.

Rezolvarea dilemelor etice

Profesioniștii contabili sunt supuși celor mai stricte norme etice. „Publicul larg are încredere în noi și trebuie să respectăm unele dintre cele mai stricte norme etice din mediul profesional”⁴

O dilemă etică poate fi definită ca o situație în care se poate afla o persoană care trebuie să ia o decizie privind comportamentul adecvat de adoptat. Pentru soluționarea unei dileme etice trebuie definite cadre de referință formalizate, care să permită identificarea problemelor cu caracter etic și alegerea acțiunilor adecvate de întreprins, utilizând propriile valori ale persoanelor în cauză. Printre cele mai cunoscute metode de rezolvare a dilemelor de etică se numără și metoda celor șase pași, care presupune:

- Pasul 1:** Obținerea informațiilor relevante.
- Pasul 2:** Identificarea problemelor etice pe baza informațiilor obținute.
- Pasul 3:** Determinarea persoanelor sau grupurilor afectate de deznodământul dilemei și a modului în care vor fi ele afectate.
- Pasul 4:** Identificarea alternativelor de care dispune persoana care trebuie să rezolve dilema.
- Pasul 5:** Identificarea consecințelor probabile ale fiecărei alternative.
- Pasul 6:** Decizia privind acțiunile adecvate de întreprins.

3 IFAC, 2008 - *Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică. Audit financiar 2008*, coeditare CAFR și IRECSO, 2009

4 Arens, A.; Loebbecke, J.; Elder, J.; Beasley, M., 2003, *Audit, o abordare integrată*.

Definirea unui sistem unitar de monitorizare a calității și eticii în cabinetele de audit

A. Cerințe profesionale

Politică

Personalul din cadrul firmei aderă la principiile de independență, integritate, obiectivitate, confidențialitate și conduită profesională⁵.

Proceduri

- 1) Desemnarea unei persoane sau a unui grup, în scopul furnizării de recomandări și al rezolvării aspectelor în materie de integritate, independență și confidențialitate.
- 2) Comunicarea către personalul de la toate nivelurile din cadrul firmei a politicilor și procedurilor în ceea ce privește independența, integritatea, obiectivitatea, confidențialitatea și conduita profesională.
- 3) Monitorizarea consecvenței cu politicile și procedurile aferente independenței, integrității, obiectivității, confidențialității și conduitei profesionale.

B. Aptitudini și competențe

Politică

Firma trebuie să dispună de personal care a atins și s-a menținut la standardele tehnice și competențele profesionale solicitate pentru a-i oferi posibilitatea de a-și îndeplini responsabilitățile cu diligența cuvenită.

Proceduri

- 1) Angajare:
 - Stabilirea raporturilor de muncă;
 - Securitatea și sănătatea în muncă;
 - Integritatea și apărarea individului;
- 2) Dezvoltare profesională:
 - Gestionarea resurselor umane;
 - Intervenții în organizarea muncii;
- 3) Avansare.

C. Repartizare

Politică

Activitatea de audit este atribuită personalului care are gradul de instruire tehnică și experiența profesională cerute în circumstanțele date.

Proceduri

- 1) Descrierea abordării firmei referitoare la atribuirea personalului, incluzând planificarea firmei la modul general și necesitățile pentru fiecare birou în parte, precum și măsurile utilizate pentru a se ajunge la un echilibru între cerințele referitoare la forța de muncă în activitatea de audit, aptitudinile personalului, dezvoltarea individuală și utilizare.
- 2) Desemnarea uneia sau mai multor persoane de a fi responsabile cu repartizarea personalului pentru activitățile de audit.
- 3) Susținerea aprobării de către auditor a programării și a dotării cu personal a activității de audit.

D. Împuternicire

Politică

Trebuie să existe o suficientă îndrumare, supraveghere și revizuire a activității la toate nivelurile pentru a conferi o asigurare rezonabilă că activitatea desfășurată satisface standardele adecvate de calitate.

Proceduri

- 1) Furnizarea de proceduri pentru planificarea activităților de audit.
- 2) Furnizarea procedurilor necesare menținerii standardelor de calitate ale firmei în ceea ce privește activitatea depusă.
- 3) Furnizarea cursurilor de instruire la locul de muncă în timpul desfășurării activităților de audit.

E. Consultare

Politică

Atunci când este necesar trebuie să aibă loc consultări cu persoane cu experiență, fie din interiorul, fie din afara firmei.

Proceduri

- 1) Identificarea domeniilor și situațiilor specializate în care consultarea este necesară și încurajarea personalului de a consulta sau de a utiliza surse autorizate asupra altor probleme complexe sau neobișnuite.
- 2) Desemnarea persoanelor individuale în calitate de specialiști în vederea acționării ca surse autorizate și definirea autorității lor în situațiile consultative.

⁵ ISA 220 – Controlul calității pentru auditul informațiilor financiare istorice.

- 3) Specificarea cuprinderii documentației furnizate pentru rezultatele consultării în acele domenii și situații specializate în care consultarea este necesară.

F. Acceptarea și păstrarea clienților

Politică

Trebuie efectuată o evaluare a potențialilor clienți și o verificare continuă a clienților existenți. În luarea unei decizii de a accepta sau de a păstra un client trebuie avute în vedere independența și capacitatea firmei de a servi în mod adecvat clientul, precum și integritatea conducerii clientului.

Proceduri

- 1) Stabilirea procedurii pentru evaluarea clienților potențiali și pentru aprobarea lor ca și clienți.
- 2) Criterii de conduită în relațiile cu clienții:
 - Imparțialitate;
 - Contracte și comunicări către clienți;
 - Conduita colaboratorilor;
 - Controlul calității și satisfacerea clientului.
- 3) Evaluarea clienților cu privire la producerea anumitor evenimente, pentru a determina dacă relația trebuie continuată.

G. Monitorizare

Politică

Trebuie monitorizate gradul de adecvare continuă și eficiența operațională a politicilor și procedurilor de control al calității.

Proceduri

- 1) Definirea scopului și a conținutului programului de monitorizare al firmei;
- 2) Atribuțiile Comitetului de Control Intern cu privire la implementarea și controlul Codului etic:
 - Comunicări și formare profesională specifică;
 - Cadouri, articole gratuite și beneficii;
 - Rapoarte ale părților interesate;
 - Încălcări ale Codului etic;
 - Bilanțul de dezvoltare durabilă;
- 3) Transmiterea către nivelurile adecvate de conducere a observațiilor din raportare a măsurilor de monitorizare luate sau planificate și analizarea generală a sistemului de control calitativ al firmei.

Concluzii

Specialiștii din țară și străinătate trebuie să reflecteze și să dezbată pe marginea aspectelor privind codul etic pe o structură tematică dezvoltată, în principal, orientându-se asupra următoarelor direcții:

- comunicare în societatea cunoașterii;
- schimbare și conducerea afacerilor pe piețele emergente;
- leadership și complexitate;
- aspecte critice în mediul internațional de afaceri etc.

Criza financiară globală cu care ne confruntăm, evidențiază, pe de o parte, necesitatea unor reglementări al căror fundament să aibă o bază reală, solidă și unitară la nivel

global și, pe de altă parte, interdependența companiilor, a piețelor de capital și a națiunilor. În acest context organismele de reglementare din toată lumea au demarat deja acțiuni pentru a reanaliza cadrele de reglementare, stabilind legături mai strânse și mai viabile, așa cum reiese din inițiativele de cooperare inițiate în acest sens. Se constată convergența continuă a cadrului de reglementare, care promite posibilitatea comparabilității și transparenței informațiilor financiare, sporirea încrederii investitorilor și costuri reduse de respectare a obligațiilor declarative pentru companiile globale. Din acest punct de vedere putem constata că standardele contabile sunt cele mai avansate în procesul de convergență globală. În prezent există peste 100 de țări care solicită, permit sau își bazează standardele naționale pe Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS), în timp ce un număr și mai mare de țări au stabilit deja o dată pentru adoptarea acestor standarde. Este un moment delicat în care, pe bună dreptate, gestionarea riscurilor și respectarea obiectivelor și principiilor fundamentale ale codului etic revin ca prioritate pentru majoritatea comisiilor de audit din întreaga lume.

Preocupările față de aspecte ce țin de morală, etică și leadership trebuie să devină o prioritate pe fundalul crizei financiare. Mai multă importanță trebuie acordată și responsabilității corporatiste.

În societatea cunoașterii în care progresul tehnologic a transformat radical atât modul în care oamenii trăiesc și comunică, cât și felul în care companiile își desfășoară activitatea la nivel global, adoptarea tehnologiilor digitale de către com-

panii s-a făcut în scopul creșterii productivității, al creării de noi produse și servicii și al elaborării de noi modele de afaceri. Având în vedere faptul că tehnologia devine din ce în ce mai deschisă (open-source), iar țările în curs de dezvoltare încep să își aducă un aport considerabil, impactul inovației va crește, experții apreciind că ne aflăm abia în perioada timpurie a revoluției tehnologiei digitale.

Pe de altă parte, în acest moment, se constată o dificultate sporită în gestionarea angajaților valoroși, companiile întâmpinând dificultăți în acest sens. Prin urmare, departamentele de resurse umane, sub presiunea eficientizării activității în perioada următoare, vor fi nevoite să adopte o viziune strategică atât asupra angajaților valoroși, cât și a resurselor umane în general. Departamentele de resurse umane vor fi nevoite să vină cu perspective de carieră personalizate pentru o forță de muncă diversă, în legătură cu modul cum marketingul răspunde cu oferte personalizate la segmente de clienți diferite.

Cercetările întreprinse în ultimii ani au identificat pentru economia românească o criză acută de practici manageriale și de leadership performante. S-a constatat că nu există suficiente studii și cercetări academice care să ducă la crearea unui model de bune practici de conducere și de profil cultural managerial românesc.

De altfel, acest lucru l-au comentat constant consultanți de marcă invitați în România în ultimii ani, între care trebuie menționat și Michael Porter, care, în cadrul conferinței Strategy and Leadership ținute la București în 2007⁶, atrăgea atenția

că România are nevoie de lideri performanți.

Valorile și principiile de etică și deontologie profesională se circumscriu scopurilor esențiale, valabile pentru fiecare auditor. Acestea includ, în principal, dezvoltarea și afirmarea profesională, evoluția cunoașterii și cercetării, în condițiile actuale și de perspectivă ale respectării statului de drept și drepturilor omului, progresului științei, integrității profesionale, dezvoltării democratice și prosperității societății.

În mod cu totul particular, valorile și principiile promovate și afirmate, efectiv, se referă la:

- asumarea responsabilității și răspunderii;
- integritatea morală și interdicția oricăror forme de corupție și coruptibilitate;

- libertatea de expresie;
- autonomia personală;
- imparțialitatea, dreptatea și echitatea;
- meritul;
- competența și profesionalismul;
- onestitatea și corectitudinea intelectuală;
- transparența, corelativă confidențialității;
- respectul și toleranța;
- bunăvoința și grija;
- concurența loială, versus concurența neloială;
- asumarea etică a responsabilităților și a răspunderilor ce revin auditorului privind standardele și mecanismele Spațiului European, corelat cu Spațiului Internațional.

Bibliografie

- Arens, A.; Loebbecke, J., *Audit. O abordare integrată*, Editura Arc, Chișinău, 2003.
- Cosserat, G., W., *Modern Auditing*, 2nd edition, John Wiley & Sons, Ltd., England, 2005.
- Dempster, A.P., *Upper and Lower Probabilities Induced by a Multivalued Mapping*, *Annals of Mathematical Statistics*, 1967, pp. 325-339.
- Dobroțeanu, L.; Dobroțeanu, C.; 2002, *Audit, concept și practici. Abordare națională și internațională*, Ed. Economică, București
- Mosleh, A.; Hilton, R.; Browne, P., *Bayesian probabilistic risk analysis*, <http://delivery.acm.org/10.1145/1050000/1041839/p5-mosleh.pdf>, accesat la 20 martie 2006.
- Munteanu, V., *Control și audit financiar*, Editura Lucman Serv, București, 1998.
- Shafer, G.; Srivastava, W.; *Belief-function formulas for audit risk*, *The Accounting Review*, 1992, No. 67 pp. 249-283.
- Rusovici, A.; Farmache, S.; Rusu, Gh.; 2009, *Manager în misiunea de audit*, Ed. Monitorul Oficial.
- IFAC 2008 - *Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică. Audit financiar 2008*, coeditare CAFR și IRECSO, 2009.
- *** www.michaelporterinromania.ro; www.eca.eu.int; www.europeana.ro; www.europa.eu.int.

⁶ <http://www.michaelporterinromania.ro>

Utilizarea analizei discriminant pentru obținerea probelor de audit (I)

Elisabeta JABA* & Ioan-Bogdan ROBU**

Abstract

The Use of the Discriminant Analysis for Obtaining Audit Evidence (I)

In the current economic context, the financial audit mission plays an essential role in terms of providing financial information and a valid quality. Given the complexity but also many economic operations which a firm can perform, the financial auditor has its own methodology and instruments, which will help him to issue the audit report.

The classic status of a firm can be analyzed by economico-financial indicators surprised in the balance sheet, income statement and related situations. Thus, based on this information, financial audit mission requires to express a competent and reasonable opinion on substantial evidence contained in these situations, whose aim is to ensure compliance with an identified financial reporting framework.

Having to use a statistical tool for diagnosis the state firms at some point, in the financial audit mission of collecting the audit evidence through analytical procedures proposed by the International Standard on Auditing (ISA) 500 "Audit evidence", ISA 520 "Analytical Procedures" and ISA 530 "Audit Sampling", one of the proposed solution for diagnostic is discriminant analysis. Intended use is to classify firms by their state, expressed through economic and financial indicators. Thus, starting from the standard levels of performance in the literature and from a number of factors of influence, in this paper is built a discriminatory function that can be used for the classification of firms, in order to obtain audit evidence.

The study was conducted on a sample of 60 companies, listed on Bucharest Stock Exchange (BSE). The results obtained are a classification of firms into 3 categories (leader, middle, least). The mathematical model obtained can be used to forecast the state of any company not covered by the sample on the basis of economic and financial results, using discriminatory function.

Key words: discriminant analysis, audit evidence, analytical procedures, influence factors

Cuvinte cheie:

analiza discriminant, probă de audit, proceduri analitice, factori de influență

Introducere

În contextul economic actual, caracterizat prin dezechilibre la nivel micro și macroeconomic, incertitudine, risc și instabilitate, dorința primordială a utilizatorilor informației financiar-contabile este de a beneficia de o imagine fidelă (*a true and a fair image* – potrivit dictonului anglo-saxon). Un rol esențial îi

revine auditului financiar, un *panaceu* al relansării economice, ca urmare a demersului metodologic și ansamblului procedurilor implementate de către specialiștii domeniului.

Auditorul, potrivit competenței, independenței și obiectivității sale de care va da dovadă pe parcursul misiunii de audit financiar, va emite o opinie proprie

* Prof.univ.dr., Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, e-mail: ejaba@uaic.ro

** Masterand Contabilitate, Expertiză și Audit, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, e-mail: bogdan_robu_i@yahoo.com

și rezonabilă privind imaginea fidelă a situațiilor financiare ale firmei (cu privire la poziția și performanța financiară)¹. Mai mult decât atât, acesta va dispune de o metodologie specifică, de instrumente statistice și tehnologii informaționale (atât în partea de eșantionare, de testare a validității informației, dar și pentru obținerea probelor de audit).

Un instrument statistic util este pachetul SPSS 15.0 sub Windows, care facilitează utilizarea binecunoscutei **analize discriminant**. Analiza discriminant este o metodă de analiză multivariată a datelor, care are ca obiective evidențierea *variabilelor care diferențiază, discriminează cel mai mult unitățile statistice* observate, grupate în k grupe, dar și *clasarea (gruparea) altor unități statistice într-una din cele k grupe* folosind funcția discriminant (în scop predictiv). În analiza financiară analiza discriminant este cunoscută sub denumirea de metoda „scorurilor”.

Demersul metodologic

Practicienii, dar și reprezentanții mediului academic definesc misiunea de audit financiar ca un proces dinamic și structurat în faze bine determinate, a cărui finalitate o constituie emiterea raportului de audit. Observăm că acest demers are la bază o succesiune logică de evenimente standardizate, prin care se dorește planificarea și definirea unei metode de auditare, se efectuează testele mecanismelor de control și testele substanțiale ale operațiunilor, se efectuează procedurile analitice și testele detaliilor soldurilor, iar, ca punct terminus, misiunea are drept obiectiv principal obținerea raportului² de audit.

În toate fazele misiunii, auditorul trebuie să dispună de elemente probante care vor constitui baza de obținere a raportului, probe ce se vor obține de către auditor pe baza cunoștințelor și aptitudinilor sale, în conformitate cu standardele emise de profesie. Potrivit ISA 500, probele de audit reprezintă ansamblul informațiilor necesare auditorului financiar pentru emiterea raportului, conținând informații preluate din situațiile financiare, misiunile anterioare, declarații ale clienților, rapoarte ale analiștilor, manuale de control etc.

Standardul continuă descrierea probelor de audit, prin atribuirea unor caracteristici calitative și cantita-

tive ale probelor de audit, acestea trebuind să îndeplinească condițiile de adecvare și de suficiență. Prin probe adecvate se înțelege faptul că acestea trebuie să îndeplinească o serie de cerințe cu privire la calitate (relevanța și credibilitatea probelor în vederea susținerii opiniei auditorului), iar prin probe suficiente se descrie măsura cantității acestora³.

Mai mult decât atât, trebuie să se țină cont de riscul de denaturare atunci când se pune în discuție cantitatea probelor (cu cât acesta este mai mare și cantitatea de probe va crește), dar și de calitatea acestora (o calitate superioară nu va mai impune colectarea unui număr mare de probe). Standardul realizează o ierarhizare a probelor în funcție de *sursa de proveniență, de existența sistemului de control intern, de modul în care sunt obținute, de suportul informațional, precum și de originalitatea documentelor suport*⁴.

Pentru a ajunge la concluzii rezonabile, care vor sta la baza fundamentării opiniei de audit, auditorul obține probe prin efectuarea unor proceduri de audit: *inspecția înregistrărilor și a documentelor, inspecția imobilizărilor corporale, observarea, interviuarea, confirmarea, recalcularea, reefectuarea, procedurile analitice*.

Utilizarea procedurilor analitice în cadrul misiunii de audit financiar

ISA 500 specifică faptul că pentru a fi capabil să emită concluzii rezonabile pe baza cărora se va fundamenta și opinia de audit, auditorul trebuie să obțină suficiente probe de audit adecvate. La baza obținerii acestor probe stau diverse proceduri și metode pe care raționamentul și practica profesională le-a validat, unele dintre cele mai importante fiind **procedurile analitice**. Acestea vizează evaluări ale informațiilor financiare efectuate prin intermediul unui studiu al relațiilor plauzibile între informațiile atât de natură financiară, cât și nefinanciară⁵. ISA 520, *Proceduri analitice*, subliniază faptul că acestea stabilesc, printre altele, anumite comparații dintre informațiile financiare ale unei entități și informațiile referitoare la un sector de activitate similar, comparații între diferiți indicatori economico-financiar cu media pe ramură

1 Arens, A.; Loebbecke, J. - *Audit - o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2006, p. 88.

2 Arens, A.; Loebbecke, J. - *Audit - o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2006, p. 437.

3 Dănescu, T. - *Proceduri și tehnici de audit financiar*, Ed. Irecson, București, 2007, p. 229.

4 Rusovici, A.; Farmache, S.; Rusu, Ghe. - *Manager în misiunea de audit*, Ed. Monitorul Oficial, București, 2008, pp. 303-304.

5 IFAC, *Audit financiar 2006. Standarde. Codul etic*, coeditare CAFR și Ed. Irecson, București, 2007, p. 489.

sau cu alte entități comparabile ca dimensiune aparținând aceleiași ramuri⁶.

Utilizarea procedurilor analitice în cadrul misiunii de audit financiar vizează următoarele scopuri⁷: evaluarea riscului în vederea obținerii unei înțelegeri asupra entității și a mediului său, ca proceduri de fond eficiente și eficiente în contrast cu testele detaliilor pentru reducerea riscului de denaturare semnificativă la un nivel acceptabil de scăzut, iar, ca ultim punct, drept o revizuire generală a situațiilor financiare la sfârșitul misiunii.

De cele mai multe ori, procedurile analitice sunt utile ca indicatori care au rolul de a semnaliza dificultățile financiare semnificative cu care se confruntă clientul de audit. În acest sens, auditorul va evalua capacitatea clientului de a-și menține continuitatea activității, prin analiza apariției unor eventuale blocaje financiare. Totodată, sunt testate și fluctuațiile neobișnuite care apar din cauza diferențelor semnificative și neprevăzute între datele neauditate ale anului curent și alte date utilizate în scopuri de comparație⁸.

Practica de specialitate a impus metodologia prin care auditorul compară soldurile și indicatorii clientului cu soldurile și indicatorii estimați, făcând apel la o serie de proceduri analitice structurate astfel: compararea datelor clientului cu datele de ramură, compararea datelor clientului cu date similare din exercițiile anterioare, compararea datelor clientului cu rezultatele estimative determinate de client, compararea datelor clientului cu rezultatele estimative determinate de auditor, compararea datelor clientului cu rezultatele estimative, utilizându-se date fără caracter financiar⁹.

Implicațiile analizei discriminant în auditul financiar

Auditul financiar presupune examinarea profesională, obiectivă și independentă, efectuată de un specialist recunoscut în domeniul contabilității și al auditării situațiilor financiare, în vederea formulării unei opinii cu privire la performanța și poziția financiară a unei entități economice la un moment dat¹⁰. Conform

doctrinei, auditul financiar poate fi unul de natură legală (impus de lege anumitor societăți comerciale, regii autonome, institute etc.) sau de natură contractuală (încheiat între beneficiarul raportului de audit și profesionistul care va efectua misiunea).

Deși nu este una dintre procedurile analitice practicate în auditul financiar, analiza discriminant poate fi un instrument util pentru a realiza clasificări (cu aplicabilitate directă în domeniul clasificării firmelor românești, în segmente de performanță), dar și pentru a prezice diferite variabile măsurate pe o scală nemetrică. Întregul demers poate fi util în obținerea probelor de audit, suficiente și adecvate, conform ISA 500 *Probe de audit*, care vor sta la baza fundamentării și emiterii raportului de audit¹¹.

Analiza discriminant în cazul auditului financiar urmărește nu numai oferirea unei asigurări în ceea ce privește fiabilitatea situațiilor financiare, dar și obținerea de răspunsuri la o serie de întrebări care vor viza: diferențierea sub aspectul performanței firmelor românești; existența unor diferențe între categoriile de firme dintr-o anumită regiune a țării sau dintr-o anumită ramură de activitate; caracteristicile esențiale care stau la baza diferențierii firmelor supuse analizei; existența unor legături între diferite variabile care ar putea modifica apartenența la o anumită categorie.

Articolul își propune să răspundă la următoarea ipoteză de lucru în cadrul derulării unei misiuni de audit financiar: ținând cont de factorii economici la un moment dat, dintr-o anumită regiune a țării, cu un obiect de activitate legal, se va putea realiza încadrarea unei firme, într-o anumită categorie (*leader, middle, least*), în funcție de performanță, având în vedere o serie de variabile supuse spre analiză? Se va putea astfel construi un model matematic care să conducă la încadrarea ulterioară a oricărei firme asupra căreia se va dori cunoașterea apartenenței la o anumită categorie?

1. Descrierea metodei

Analiza discriminant este o metodă statistică de analiză multivariată, ce presupune estimarea relației dintre o variabilă dependentă nemetrică (categorială – dihotomică sau multihotomică) și combinații liniare

6 IFAC, *Audit financiar 2006. Standarde. Codul etic*, coeditare CAFR și Ed. Irecson, București, 2007, p. 489.

7 IFAC - *Audit financiar 2006. Standarde. Codul etic*, coeditare CAFR și Ed. Irecson, București, 2007, p. 490.

8 Arens, A.; Loebbecke, J. - *Audit - o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2006, p. 222.

9 Arens, A.; Loebbecke, J. - *Audit - o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2006, p. 224.

10 Florea, I.; Florea, R.; Macovei, I.-C.; Berheci, M. - *Introducere în expertiza contabilă și în auditul financiar*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Ed. CECCAR, București, 2008, p. 116.

11 IFAC - *Audit financiar 2006. Standarde. Codul etic*, coeditare CAFR, Ed. Irecson, București, 2007, pp 455-458.

ale mai multor variabile independente de tip metric. Această metodă, cunoscută în literatura de specialitate și sub denumirea de *metoda scorurilor*, este destul de utilizată în aprecierea riscului de faliment, prin transformarea informațiilor din situațiile financiare într-un *scor critic*, care va sta la baza aprecierii succesului sau falimentului unei firme¹².

Dintre modelele consacrate sunt menționate următoarele: *modelul E. Altman* (elaborat în SUA în 1968, cu aplicabilitate în rândul firmelor cotate la Bursă, al cărui model matematic combina liniar 5 variabile – rate ale unor indicatori economico-financiar), *modelul Conan & Holder* (model liniar, multivariat, creat în 1978 și aplicabil firmelor cu profil industrial), *modelul Centralei Bilanțurilor Băncii Franței* (elaborat la sfârșitul anilor '70, pe un eșantion de 300 de firme, a cărei funcție scor se obține prin combinația liniară a opt rate).

De remarcat faptul că toate aceste modele folosesc variabile independente în mărimi relative (rapoarte ale unor indicatori economico-financiar, nepermițând însă identificarea precisă a influenței lor asupra modelului/scorului).

Principalele obiective ale analizei discriminant vizează¹³:

- Construirea funcțiilor discriminant, rezultate din combinația liniară de variabile independente care vor discrimina categoriile variabilei dependente.
- Stabilirea variabilelor independente care contribuie cel mai mult la explicarea diferențelor dintre grupuri.
- Clasificarea cazurilor prin alocarea la un anumit grup, în funcție de valorile variabilelor independente.
- Evaluarea acurateței clasificării.

Datorită faptului că variabila dependentă are în situația de față mai mult de două categorii (firmele românești vor fi clasificate potrivit performanțelor în trei categorii: **leader**, **middle**, **least**), se va utiliza denumirea de analiză discriminant multihotomică, estimându-se o legătură liniară între variabila dependentă și grupul celor independente.

Astfel, modelul analizei discriminant are la bază următoarea ecuație liniară¹⁴:

$$D = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_kX_k + \dots + b_pX_p$$

unde: D = valoarea discriminantului sau a scorului

b_k = coeficienții discriminantului

X_k = variabilele independente sau predictorii

Trebuie precizat faptul că acești coeficienți sunt estimați astfel încât grupurile să difere cât mai mult în funcție de valorile funcțiilor discriminante, lucru explicat prin maximizarea raportului de variație dintre grupuri și variația din interiorul grupurilor variabilei dependente¹⁵.

2. Etapele realizării analizei discriminant

Atunci când se dorește realizarea analizei discriminant, trebuie parcurși următorii pași: **formularea problemei**, **realizarea calculelor**, **interpretarea rezultatelor** și **verificarea validității analizei**.

Formularea problemei

Având în vedere obiectivele prezentate mai sus, realizarea analizei discriminant presupune alegerea variabilelor (dependente și independente) care să fie incluse în model.

Astfel, va trebui ca variabilele să fie măsurate în scalele solicitate de acest tip de analiză (în acest caz impunându-se ca variabila dependentă să fie nemetrică, exprimată sub formă de categorii, iar variabilele independente să fie metrice). Totodată, se impune ca aceste categorii ale variabilei dependente să fie distincte între ele, pentru a facilita încadrarea unei firme numai într-o singură categorie.

Se va trece apoi la stabilirea eșantionului și la înregistrarea variabilelor independente și dependente în baza de date, în acest caz, spre prelucrare se va utiliza instrumentul informatic SPSS 15.0.

Eșantionul cuprinde 60 de firme românești cotate la Bursa de Valori București (BVB), din toate zonele țării (Moldova, Muntenia, Transilvania și Dobrogea), din 8 domenii principale de activitate (agricultură, energetic, construcții, financiar-bancar, comerț, transport,

12 Mironiuc, M. - *Analiza economico-financiară. Elemente teoretico-metodologice și aplicații*, Ed. Sedcom Libris, Iași, 2006, p. 442.

13 Daneșiu, T., *Metode multivariate utilizate în analiza datelor de marketing asistată de calculator*, teza de doctorat, București, 2005, p. 26.

14 Jaba, E.; Jemna, D.; Viorica, D.; Balan, C. - *Discriminant analysis in the study of romanian regional economic development*, Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, tomul LIV, Științe Economice, Iași, 2007, p. 148.

15 Pintilescu, C. - *Analiză statistică multivariată*, Ed. Universității „Al. I. Cuza” Iași, 2007, p.196.

Tabel 1 - Simbolurile firmelor supuse analizei, în conformitate cu simbolurile BVB

Simbol	Simbol	Simbol	Simbol	Simbol	Simbol	Simbol	Simbol	Simbol	Simbol
ACIS	ARCU	BCM	CORO	DOIS	ICMR	NTEX	RMAH	SIF3	TEL
AGNP	ARPN	BRK	COTA	EFO	ILFO	OIL	ROCE	SIF4	TGN
ALU	ARZV	CACU	COTE	ENP	IMP	PERI	SCDE	SIF5	TRBR
AMAL	AVIM	CAST	COVG	FLA	LCSI	PPL	SERA	SNP	TUFE
AMRO	BACO	CCRL	CRIT	FOSP	MJM	PTR	SIF 1	SOCF	UNISEM
ARCO	BCC	COMI	DAFR	HEAL	MRDO	RERP	SIF2	SOMZ	VESE

hotelier și cercetare), în conformitate cu tabelul de mai sus. Variabilele selectate au fost stabilite și au luat valorile din situațiile financiare prezentate pe site-ul www.bvb.ro, aferente exercițiului financiar 2007, variabilele fiind alese atât din bilanț (active, datorii, capital), cât și din contul de profit și pierdere (pe categorii de venituri și cheltuieli).

Estimarea coeficienților funcției discriminant

După ce s-a stabilit eșantionul, s-au fixat variabilele și baza de date a fost populată se poate trece la estimarea coeficienților funcției sau funcțiilor discriminante. Acest lucru se face prin *metoda directă*, care ia în calcul simultan toate variabilele independente considerate, neținându-se cont de puterea fiecăreia de discriminare. SPSS 15.0. permite acest lucru printr-un mod de calcul informatizat.

După selectarea acestor variabile se va continua cu efectuarea unor setări la nivel de metodă proprie a SPSS 15.0, în ceea ce privește afișarea unor grafice, tabele și indicatori ce vor fi calculați de acest instrument informatic.

Mai mult decât atât, aplicația oferă posibilitatea realizării unei prognoze cu privire la apartenența unei firme la una din categoriile stabilite, a calculării scorului funcției discriminant individual de valorile stabilite în baza de date, dar va fi și determinată probabilitatea de apartenență a unei firme la una din aceste categorii. Trebuie precizat faptul că numărul de funcții discriminant care vor fi generate este limitat la numărul de grupuri sau numărul de variabile independente din model.

Numărul de funcții discriminant trebuie să fie cu o unitate mai mic decât minimumul dintre numărul grupurilor și numărul variabilelor independente. Astfel, în cazul nostru, numărul de funcții care va rezulta va fi egal cu 2 {nr. funcții discriminant =

[min(nr. variabile independente; nr. de grupuri)-1] ↔ 2 = min(60;3)-1}.

Determinarea semnificației statistice a funcției discriminant

Statistica Wilks' Lambda (sau testul l a lui Wilks - WL) este folosită pentru a testa semnificația egalității mediilor pe grupe.

Calculul statistic are la bază statistica $WL = SSR/SST$, unde SSR = distanța intraclasă (variația la nivel de grupă, asociată variabilelor funcției discriminant) și SST = distanța totală, intraclasă și interclasă (variația totală la nivel de eșantion, asociată variabilelor funcției discriminant). WL ia valori în intervalul [0,1], o valoare ce tinde spre 0 atestă existența unor diferențe semnificative între nivelurile medii ale variabilei considerate pe grupe, iar o valoare ce tinde spre 1 atestă faptul că nu există diferențe semnificative între nivelurile medii ale variabilei considerate pe grupe¹⁶.

Concluzii

Deși această metodă nu este suficient de mult utilizată în practica de audit sau în analiza financiară, ea se poate constitui ca un instrument eficient în obținerea unor probe de audit adecvate și suficiente în auditul financiar. O asemenea analiză poate constitui una dintre cele mai sigure metode prin care se poate obține o asigurare pertinentă cu privire la poziția și performanța financiară a unei firme, ținându-se cont de principalele elemente care pot influența rezultatele financiare.

Mai mult decât atât, se vor analiza și eventualele corelații ce se vor stabili între variabilele independente și, în plus, prin funcțiile discriminant calculate se va putea determina ușor (previzionă) apartenența unei firme la o categorie sau alta.

16 Desbois, D. - Une introduction ? l'analyse discriminante avec SPSS pour Windows, La Revue Modulad, 2003, pp. 22-24.

Detectarea situațiilor de dificultate ale companiilor în condiții de riscuri exogene.

Abordare prin prisma auditorului

Daniela ZĂPODEANU, Marcel Ioan BOLOȘ**, Mariana FARCAȘ*** & Stela MARIAN*****

Abstract

Detecting the Difficult Situations for the Companies in Terms of the External Risks. The Auditors' Approach

The auditors' mission to transmit an opinion on the financial statements of the company supposes that the auditor will assume the responsibility for identifying and evaluating the risks of the financial statements alteration, by understanding the company and the company's environment. That's why the credit for the accounting information given by the financial statements, certified by the auditors' expressed opinion, can be consolidated by elaborating and disseminating in the concerned environment the matrix of risks to which the company will be exposed in the future. This work proposes to elaborate and perfect some models of risk diagnosis (in order to detect the operational, financial or bankruptcy risks) based on the necessity to develop a culture of risk alert. The work itself wants to fill in a gap in the scientific work area and also in the preparation of the specialists that are lacking in the companies especially in this period of crisis, in which any decision could mean a failure or a loss for the company.

Key words: the matrix of risks, financial- economical ratios, the audits' mission, stakeholders

Cuvinte cheie:

matricea riscurilor, indicatori economico-financiari, misiunea de audit, stakeholderi

Introducere

În noul context internațional, misiunea auditorului se complică pe zi ce trece. El nu mai poate să exercite o misiune de audit în care își exprimă doar opinia potrivit căreia situațiile financiare sunt sau nu conforme cu realitatea. Auditorul trebuie să fie ceva mai mult. El trebuie să oscileze între a întări convingerea stakeholderilor că situațiile financiare oferă imaginea fidelă a poziției financiare și a furniza informații acestora despre starea de sănătate a întreprinderii.

Cuvintele cheie ale succesului unei misiuni de audit vor avea în vedere consolidarea credibilității informațiilor contabile, alături de detectarea timpurie a unor posibile riscuri la care se poate expune compania în viitor.

Acesta este contextul deloc simplu în care activitatea auditorului înseamnă expunerea opiniei și semnalarea (alarmarea) riscurilor la

* Conf.univ.dr., Universitatea din Oradea, auditor financiar, e-mail: danizapodeanu@yahoo.com

** Conf.univ.dr., Universitatea din Oradea, e-mail: marcel_bolos@yahoo.com

*** Lect.univ.dr., Universitatea din Oradea, e-mail: marianafarcasise@yahoo.com

**** Auditor financiar, e-mail: marianstela@yahoo.com

care compania se expune pe zi ce trece mai ales în noua conjunctură internațională.

Metodologia de cercetare

Standardul Internațional de Audit ISA 315 „reglementează” responsabilitatea auditorului de a identifica și de a evalua riscurile unor denaturări semnificative în situațiile financiare, prin înțelegerea entității și a mediului în care își desfășoară activitatea. În exercitarea raționamentului conform căruia riscurile ar putea fi semnificative, auditorul trebuie să ia în considerare, printre altele, *dacă riscul este legat de evoluții economice, contabile sau de altă natură și, prin urmare, necesită o atenție deosebită*. Standardul definește *riscul întreprinderii* ca fiind *un risc care rezultă din condiții, evenimente, împrejurări, acțiuni sau inacțiuni semnificative care pot afecta în mod negativ capacitatea unei entități de a își atinge obiectivele și de a pune în practică strategiile sale sau din stabilirea unor obiective sau strategii inadecvate*¹.

Elaborarea acestui studiu are la bază informarea și documentarea, pe baza literaturii de specialitate din domeniu, a diferitelor studii și analize privind riscul financiar și manifestarea lui în condiții de criză, la nivelul companiei.

Metodologia de cercetare parcurge două etape: o primă etapă se referă la studiul literaturii de specialitate în cadrul căreia sunt studiate toate

modelele de cuantificare a riscului care sunt întâlnite în literatura de specialitate națională și internațională. O a doua etapă, următoare, este destinată implementării produsului științific final, matricea riscurilor, care urmează să facă parte din situațiile financiare ale companiilor.

Matricea riscurilor își propune ca obiectiv final să identifice zonele de risc la care se expune compania, prin intermediul căreia auditorul avertizează acționarii companiei. De fapt, este vorba despre aceea cultură de alarmare pe care trebuie să o promoveze auditorul în misiunea deloc simplă pe care acesta o are.

Riscul întreprinderilor – între o rețetă pentru identificare și misiunea auditorului

Auditorul nu are o responsabilitate pentru a identifica și evalua toate riscurile pentru întreprindere deoarece nu toate riscurile pentru întreprindere dau naștere unui risc de denaturări semnificative, însă o înțelegere a riscurilor pentru întreprindere cu care se confruntă entitatea sporește posibilitatea identificării riscurilor de denaturări semnificative, de vreme ce majoritatea riscurilor pentru întreprindere vor avea consecințe financiare și, ca atare, un efect asupra situațiilor financiare.

Auditorul trebuie să înțeleagă obiectivele și strategiile entității și riscurile aferente afacerii, care pot

conduce la denaturări semnificative ale situațiilor financiare².

Riscul pentru întreprindere este mai vast decât riscul unor denaturări semnificative ale situațiilor financiare, totuși îl include și pe acesta din urmă. Evoluțiile din ultimii ani privind domeniul contabilității, auditului financiar și guvernanței corporative (administrarea corporațiilor) au vizat cu prioritate creșterea încrederii în raportările financiare, astfel că putem lua în considerare includerea riscului (riscurilor) în aceste raportări³.

O gestionare eficientă a riscului (indiferent de natura acestuia) este asigurată atunci când există (fundamentată științific sau nu) o **cultură de alarmare** a producerii riscului, pentru că uneori acest „mic flagel” își face simțit prezența fără a dispune de metode, tehnici sau proceduri în vederea detectării lui, dar și de un **proces decizional rațional** orientat către logica organizării fluxurilor de producție sau a aprovizionării cu materie primă. Și exemplele ar putea continua.

Cele două condiții (cultura de alarmare și procesul decizional rațional) sunt baza pentru un bun management al riscului, fiind una dintre aptitudinile pe care trebuie să le aibă (poate native), alături de creativitate, dinamism, flexibilitate etc., orice manager pentru a face față cu succes sarcinilor deloc ușoare pe care acesta le are.

Riscul, ca eveniment nedorit, se manifestă atât în interiorul întreprinderii, cât mai ales în exteriorul acesteia, identificarea acestuia

¹ Audit financiar 2006: Standarde. Codul etic, Coeditare CAFR, Ed. Irecson, București, 2007, p. 376.

² Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică. Audit financiar 2008, Coeditare CAFR și Ed. Irecson, București, 2009, p. 382

³ Manolescu, Maria, *Raportarea financiară și guvernanța corporativă*, Conferința internațională “Auditorul transfrontalier-profesionalism și independență”, Ed. ELFI, București, 2008, p. 109.

având la bază fluxurile de legături care se generează între întreprindere și mediul său. Iată câteva dintre acestea:

- **fluxurile de legături dintre întreprindere și furnizori** – pot să genereze **riscul neaprovizionării** cu materii prime, materiale și servicii sau bunuri și echipamente, la termenele contractuale și de calitate necesară, care poate conduce la pierderea **pieței clienților**, iar de aici până la faliment nu este decât un pas;
- **fluxurile de legături dintre întreprindere și clienți** – generează la rândul lor ca principală formă de risc, **riscul neachitării la scadență a creanțelor**; este un risc care urmează transformării creanțelor în credit comercial, dar, care odată, produs periclitază stabilitatea financiară, dar și securitatea companiilor;
- **fluxurile de legături dintre întreprindere și creditorii financiari** – este un risc la care se expune de fiecare dată creditorul financiar, cunoscut sub denumirea de risc pentru nerambursare la scadență (risc de credit);
- **fluxurile de legături dintre întreprindere și proprietari** (acționari), deși este o categorie de fluxuri care se bazează pe speranța de câștig a proprietarilor (obținut pe seama dividendelor) și în această situație riscul este asumat de acționari. Aceștia își asumă **riscul pierderii capitalului investit**;
- **fluxurile de legături dintre întreprindere și stat**, bazate mai nou pe o relație legitimă specifică economiei de piață, în care

Statul și mediul de afaceri au rolul lor bine definit; mediul de afaceri își asumă astfel **riscul fiscal**, mai ales în perioade de instabilitate politică, definit de probabilitatea ca un anumit impozit sau taxă să se modifice într-o perioadă de timp (de regulă scurtă);

- **fluxurile de legături dintre întreprindere și forța de muncă (resursele umane)** au la bază **riscul de conflict**, ca urmare a nemulțumirilor dintre patronate și sindicate, în situația în care nu se asigură o corelație între indicele de creștere a productivității muncii (Iw) și indicele de creștere salarială (Is).

Analiza de ansamblu a riscurilor face posibilă trecerea de la o viziune de „celulă de riscuri” la una de „țesuturi de celule”, distingându-se practic două categorii de riscuri:

- **o primă categorie de riscuri** proprii companiilor, în categoria acestora încadrându-se **riscul furnizor** și **riscul client**, cu impact asupra trezoreriei, a producției, dar și a activităților investiționale;

Alături de cele două categorii de riscuri menționate se mai adaugă **riscul de conflict** și **riscul fiscal**, având și acestea, la rândul lor, consecințe de mare impact asupra productivității, dar și a activității, comitent.

- **o a doua categorie de riscuri** este asumată de această dată de către **stakeholderii** întreprinderii și anume de către creditorii financiari și proprietari, sub forma riscului de credit (în principal) și a riscului de pierdere. Cu toate că la o primă analiză ar

avea de câștigat compania (pentru că ar fi „scutită” de la plata ratelor scadente aferente creditului), totuși o analiză mai atentă indică faptul că firma se află în dificultate.

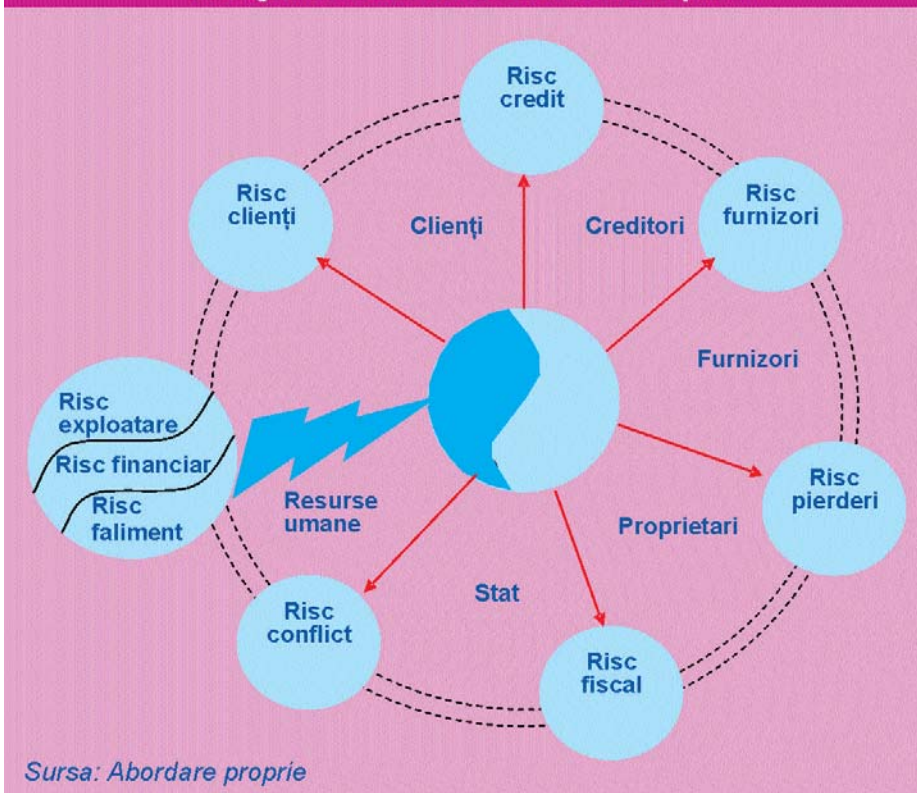
Țesutul de celule de risc care însoțesc activitatea companiilor este reprezentat în figura 1. La toate acestea se adaugă riscurile determinate de activitatea internă a întreprinderii, literatura de specialitate⁴ incluzând în această categorie:

- **riscul de exploatare**, definit ca acea probabilitate de a nu se realiza nivelul de producție necesar (cantitativ și valoric) pentru a acoperi nivelul cheltuielilor totale, astfel încât rezultatul să fie nul.
- **riscul financiar**, este cunoscut ca fiind acel risc ce determină, prin utilizarea împrumuturilor, o pierdere (totală sau financiară) la nivelul întreprinderii.
- **riscul de faliment**, înțeles, în general, ca fiind acel risc care generează imposibilitatea achitării la scadență a datoriilor, indiferent de termenul lor de exigibilitate, fiind practic o sancționare a întreprinderii de către „piață” pentru că nu a reușit să se adapteze la mediul competițional, dar și la cerințele pieței (deloc ușoare)!

Dar asupra acestor riscuri vom reveni cu analiză detaliată în paragrafele următoare. Pentru moment, socotim că managerului de vârf îi va fi utilă **metoda generală de diagnosticare a riscurilor (MGDR)**, astfel ca, mai apoi, în funcție de starea generală de expunere la risc, să poată analiza în detaliu sursele generatoare de risc în cadrul întreprinderii.

4 Stancu, Ion, *Finanțe*, Ed. Economică, București 2002, p. 931.

Figura 1 - Imagine de ansamblu asupra celulelor de risc care guvernează activitatea din companii

Metoda generală de diagnosticare a riscurilor pornește de la o analiză a situației activelor și pasivelor pe care le deține compania relativ simplă, bazându-se pe următoarele principii:

- fiecare activ este o sursă generatoare de risc, identificat sub forma de a nu putea fi transformat la scadență în lichidități;
- fiecare element de datorie este la rândul lui o sursă generatoare de risc, care constă în imposibilitatea de a fi achitată la scadență;

- elementele de activ și pasiv sunt aranjate în cadrul „poziției financiare” în ordinea descrescătoare a lichidității și respectiv a exigibilității;
- gruparea elementelor de activ și pasiv, în funcție de expunerea la risc ca fiind: foarte riscante, riscante, mediu riscante și nerisicante.

Din perspectiva metodei MGDR, fiecare element de bilanț „dispune” de un mediu riscant, a cărui intensitate – foarte riscantă, riscantă, mediu riscantă și neriscantă –

urmează a fi apreciată de către manager în funcție de probabilitatea ca un activ să fie transformat în lichidități sau un pasiv să fie achitat la scadență.

Fiecărei forme de manifestare a riscului i se atribuie un scor, notat de la 1 la 4, prezentat în tabelul 1.

Conturarea profilului de risc al activelor și pasivelor urmează **reguli cadru**, respectiv principii potrivit cărora un element al poziției financiare din cadrul companiilor va fi încadrat într-o categorie de „manifestare” a intensității riscului (tabelul 2).

Urmând aceleași principii, mai ales pe seama datoriilor pe termen scurt, au fost stabilite regulile – cadru pentru elementele de pasiv, încadrate la rândul lor într-o formă de manifestare a intensității riscului (tabelul 3).

Activele și pasivele urmează a fi integrate într-o categorie de risc, utilizând astfel un raționament extrem de simplu și anume:

- fiecărui **activ** i se atribuie o categorie de risc și un scor;
- fiecărui **pasiv** i se atribuie o categorie de risc și un scor;

Se construiește astfel funcția scor pentru risc care va avea forma:

$$f_{sc}(r) = \sum_{i=1}^n \frac{E_i}{B_t} \times r_i$$

unde:

E_i – categoria (elementul) de activ sau pasiv considerat la valoarea contabilă

B_t – valoarea bilanțului contabil la momentul analizat

r_i – scorul atribuit în funcție de categoria de risc și elementul de bilanț

Tabel 1 - Scoruri acordate riscului

Intensitatea riscului	Scorul acordat
Foarte riscant	4
Riscant	3
Mediu riscant	2
Neriscant	1

Sursa: Abordare proprie

Tabel 2 - Principii (reguli-cadru) pentru încadrarea activelor într-o categorie de manifestare a intensității riscului

Categoria de activ	Principii pentru încadrarea acestora într-o categorie de risc
Active foarte riscante	Sunt considerate acele categorii de active pentru care probabilitatea de a se transforma în lichidități este de 0% - 25%. Astfel de active includ stocurile cu mișcare latentă sau fără mișcare, creanțele față de clienții declarați insolvari sau clădiri industriale pentru care nu există piață de desfacere și / sau capacități de producție.
Active riscante	Includ acele categorii de active pentru care probabilitatea de a fi transformată în lichidități este de 50%. Exemplu de astfel de active includ: stocurile pentru care pe o perioadă de 90 de zile a fost înregistrată mișcare slabă spre medie ori chiar satisfăcătoare sau creanțele a căror termen de încasare a depășit 90 de zile.
Active mediu-riscante	Sunt înțelese ca fiind acele categorii de active pentru care probabilitatea de a se transforma în lichidități este de 50% - 75%. Aceste categorii de active includ stocurile cu mișcare până la 60 de zile sau creanțe a căror durată de încasare este de până la 60 de zile.
Active neriscante	Includ acele categorii de active pentru care probabilitatea de încasare este de 75%-100%. Disponibilitățile, titlurile de valoare și/sau stocurile sau creanțele cu o durată de rotație de până la 30 de zile sunt exemple de astfel de active.

Sursa: Abordare proprie

Tabel 3 - Principii (reguli-cadru) pentru încadrarea pasivelor într-o categorie de manifestare a intensității riscului

Categoria de activ	Principii pentru încadrarea acestora într-o categorie de risc
Pasive foarte riscante	Includ acele categorii de pasive pentru care nu există posibilitatea de a fi achitate la scadență din cauza volumului foarte ridicat al datoriei sau a dobânzilor. Probabilitatea de a fi rambursate este între 0% - 25%.
Pasive riscante	Au la bază categorii de pasive pentru care probabilitatea de a nu fi rambursate la scadență este între 25% - 50%. Sunt pasive de asemenea cu un nivel de risc ridicat pentru care fie nu sunt asigurate fluxuri de încasări la nivel corespunzător, fie scadența acestora nu este armonizată cu aceea a datoriilor.
Pasive mediu - riscante	Utilizând aceleași principii, includ acele pasive pentru care probabilitatea de a fi rambursate la scadență este mare, dar nu suficientă, cuprinsă între 50% - 75%. Astfel de pasive pot fi rambursate însă, din cauze minore (neconcordanța dintre lichiditatea creanțelor și exigibilitatea datoriilor), pot suferi decalări de termene doar pentru moment.
Pasive riscante	Sunt acele categorii de pasive (datorii) pentru care nu există dificultatea rambursării la scadență, probabilitatea exigibilității fiind de 75% - 100%.

Sursa: Abordare proprie

Valorile funcției scor a riscului sunt foarte interesante, ca și distribuția de probabilitate a acestuia. Cercetările au evidențiat faptul că funcția scor, în funcție de valorile pe care le poate lua, stă la baza **culturii de alarmare**, fiind posibile situațiile prezentate în tabelul 4.

Mediul riscant al companiilor poate fi ordonat sub forma unei „table de șah” pentru a ajuta managerul să identifice cât mai rapid sursa generatoare de risc, astfel ca măsurile de înlăturare sau diminuare a riscului să fie cât mai operative (tabelul 5).

Funcția scor a riscului este o funcție de forma

$$f(x, y) = \frac{x}{c} \cdot y$$

cu $f: R \rightarrow R$, a cărei arie este stabilită de integrala:

$$\int_1^8 f(x, y) dx dy = \frac{1}{c} \cdot \frac{x^2}{2} \cdot y \Big|_1^8 + \frac{1}{c} \cdot \frac{(xy)^2}{4} \Big|_1^8$$

cu o distribuție continuă a probabilităților de forma:

$$f(x) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} \cdot e^{-\frac{(x-m)^2}{2\sigma^2}}$$

cu $f(x)$ de parametri (m, σ) .

Așa cum afirmam, metoda MGDR va sta la baza consolidării culturii de alarmare a riscului în întreprinderile industriale, fiind o metodă rapidă de diagnosticare a sursei de proveniență a riscului, prezentând două mari dezavantaje în opinia noastră:

- o doză de **subiectivism** în atribuirea categoriilor de riscuri pentru diferitele elemente de activ și pasiv componente ale bilanțului

Tabel 4 - Interpretări ale funcției scor, bază pentru o cultură de alarmare în întreprinderile industriale

Valoarea funcției scor	Semnificația	Semnale pentru cultura de alarmă
maxim 8	Active foarte riscante și pasive de asemenea. Probabilitate 75% - 100% de expunere la risc	Colaps financiar, risc de faliment iminent. Trebuie luate măsuri urgente
între [5-8]	Activele și pasivele sunt vulnerabile la risc cu o probabilitate de a nu fi transformate în lichidități și respectiv de a fi achitate la scadență de 50% - 75%	Securitatea financiară a întreprinderii - amenințată, managerul va trebui să identifice rapid sursa de risc și să ia măsuri, pe cât posibil, pentru eliminarea acesteia.
între [3÷5]	Activele și pasivele destul de vulnerabile la risc, cu probabilitatea de a nu fi transformate în lichidități, respectiv de a nu fi achitate la scadență de 25% - 50%	Există o amenințare de risc pentru securitatea financiară a întreprinderii. Sursa de risc trebuie identificată pentru a nu crește în amploare și a nu genera pierderi ale rezultatului exercițiului.
între [1÷3]	Active și pasive ce prezintă o siguranță pentru securitatea financiară a întreprinderii, probabilitatea de a nu fi transformate în lichidități sau de a nu fi achitate la scadență este de 0 - 25%	Mediul de risc nu prezintă o amenințare pentru securitatea întreprinderii. Stabilitatea și performanța financiară sunt asigurate.

Sursa: Abordare proprie

Tabel 5 - Tabloul de „șah” al distribuirii riscului pe elementele poziției financiare

NR	M	R	FR	Elemente de Activ	Elemente de Pasiv	FR	R	M	NR
				Active imobilizate	Capitaluri proprii				
				Imobilizări corporale					
				Imobilizări necorporale	Datorii totale				
				Imobilizări financiare	Datorii pe termen scurt				
				Stocuri	Datorii pe termen mediu				
				Creanțe	Datorii pe termen lung				
				Disponibil, titluri de valori					

Sursa: Abordare proprie

- nu stabilește categoria de risc (de exploatare, financiar de dobândă etc.) aferentă elementelor studiate (de activ și/sau pasiv), ci indică sursa generatoare de risc.

Rămâne de văzut până unde va fi cercetată metoda MGDR și cât de utilă va fi aceasta în asigurarea unui management al riscurilor în întreprinderile industriale, performant și eficient.

Riscul financiar al întreprinderilor, într-o nouă viziune

Măsurarea performanțelor, indiferent dacă este externă sau internă, creează presiuni asupra entității. Aceste presiuni, în schimb, pot motiva conducerea să ia măsuri pentru îmbunătățirea performanței entității sau să denatureze situațiile financiare. În consecință, o înțelegere a modului de măsurare a performanței entității îl ajută pe auditor să ia în considerație dacă pre-

siunile pentru atingerea indicatorilor de performanță pot avea ca rezultat acțiuni ale conducerii care sporesc riscurile de denaturări semnificative.⁵

Riscul financiar măsoară variabilitatea profitului net atunci când se utilizează o anumită structură financiară a întreprinderii, respectiv o anumită proporție a capitalurilor proprii și a datoriilor totale pentru finanțarea activității de exploatare și a celei de investiții ale acesteia.

⁵ Audit financiar 2006: Standarde. Codul etic, Coeditare CAFR și Ed. Irecson, București, 2007, ISA 315, pp. 377-378

Este interesat auditorul de cunoașterea riscului financiar? Răspunsul este afirmativ, de vreme ce profitul net reprezintă pentru **proprietarii de întreprindere** sursa de remunerare a capitalului propriu pe care l-au investit, iar activitatea auditorului servește corectei informări a proprietarilor.

O serie de informații generate intern și folosite de conducere pentru măsurarea performanței pot fi luate în considerare de către auditor:

- indicatori de performanță cheie (financieri și nefinancieri) și indici, tendințe și statistici operaționale cheie;
- analize ale performanței financiare de la o perioadă la alta;
- bugete, previziuni, analize ale variațiilor, informații pe segmente de activitate și divizii, departamente sau alte rapoarte pe nivele ale performanței;
- măsurări ale performanței angajaților și politici de compensare stimulative;
- comparații ale performanței entității cu cele ale concurenței.

De asemenea, o serie de informații externe, cum sunt rapoartele analiștilor și agențiilor de rating ale creditelor pot reprezenta informații utile pentru auditor. Măsurătorile performanței pot indica auditorului că există riscuri de denaturări ale informațiilor din situațiile financiare aferente⁶.

În plus față de tehnicile de management a riscului financiar, menționate în literatura de specialitate națională și internațională, rămâne însă o întrebare, la care trebuie să căutăm un răspuns, și anume: până unde îndatorarea are efecte favorabile asupra rentabilității financiare?

Este o întrebare la care am identificat un răspuns, **analizând** modul de fundamentare a tehnicilor de creditare în cadrul companiilor industriale! Atunci am încercat să deducem (cu toate că nu ne aparține meritul științific) relația de calcul a efectului de levier financiar potrivit căreia:

$$el_f = r_f + (r_e - r_d) \cdot \frac{D_t}{C_{pr}}$$

De aici au fost emise două ipoteze pe baza cărora s-a studiat relația dintre îndatorare și rentabilitate financiară, care trebuie reținute de către manager, și anume:

1. atunci când rentabilitatea economică determinată ca raport între profitul din exploatare (Pe) și activul total (At) este mai mare decât rata dobânzii, rezultă că rentabilitatea financiară este o funcție crescătoare de gradul de îndatorare (Gî);
2. în situație contrară, când rentabilitatea economică este mai mică decât rata dobânzii, rezultă că rentabilitatea financiară este o funcție descrescătoare de gradul de îndatorare (Gî). Într-un sens mai larg, atunci când $r_e < r_d$, compania înregistrează pierdere.

Unele tratate de specialitate utilizează în locul efectului de levier financiar noțiunea de rentabilitate financiară, însă socotim că esența calculelor rămâne aceeași: să identificăm o relație între gradul de îndatorare și rentabilitatea financiară pentru a identifica cea mai optimă structură de finanțare a întreprinderii.

Măsurarea variabilității rentabilității financiare se va face prin calculul dispersiei, după un raționament de forma

$$\sigma^2(R_{fin}) = \sigma^2(r_f) + \sigma^2(r_e \cdot \frac{D_t}{C_{pr}}) - \sigma^2(r_d \cdot \frac{D_t}{C_{pr}})$$

sau

$$\sigma^2(R_{fin}) = \sigma^2(r_e) \cdot (1 + \frac{D_t}{C_{pr}})^2$$

$$\sigma(R_{fin}) = \sigma(r_e)(1 + \frac{D_t}{C_{pr}})$$

Variabilitatea rentabilității financiare este dependentă de variabilitatea rentabilității economice și a gradului de îndatorare.

O problemă pe care o considerăm deosebită, cu toate că cercetările asupra riscului financiar au fost destul de diversificate, este aceea care se va practica în legătură cu dobânda, aspect cunoscut și dezbătut destul de puțin în literatura de specialitate și care are la bază două tehnici: cuprinderea **valorii dobânzii în valoarea activelor** și, odată cu aceasta, transferul ei asupra valorii produselor finite prin amortizare și suportarea valorii dobânzii din rezultatul din exploatare (pe seama acumulărilor de capital în procesele de producție) cu luarea în considerare a economiilor produse ca urmare a deducerii fiscale a cheltuielilor cu dobânda.

Riscul de faliment – o problemă a întreprinderilor românești în perioada de criză

Cunoașterea, cel puțin cu aproximație, a perioadelor de dificultate

6 www.cafr.ro, ISA 315, paragraf 34 -36

prin care trec întreprinderile constituie o preocupare prezentă, dar și de perspectivă a managerilor de companii, mai ales că în Europa Centrală și de Est, acestea se caracterizează printr-un grad înalt de îndatorare!

În consecință, întreprinderile, indiferent de mărimea lor (transnaționale, companii mari sau IMM-uri) realizează, așa cum am remarcat și subliniat în paragrafele precedente, un pilotaj financiar pentru a evita obstacolele care se întâlnesc cel mai frecvent în calea progresului și a dezvoltării viitoare a acestora.

Primele semnale despre existența riscului de faliment sunt determinate de cele două concepte importante a fi cunoscute de către managerul întreprinderii și anume solvabilitatea și lichiditatea!

Dacă solvabilitatea reprezintă capacitatea întreprinderii de a-și onora obligațiile pe termen lung pe seama activelor totale, lichiditatea reprezintă capacitatea întreprinderii de a-și onora, pe seama acelorasi active, obligațiile pe termen scurt.

Cele două concepte au fost prezentate de către noi, asupra acestora nu vom mai reveni, rezumându-ne doar la a afirma că, atunci când nivelul solvabilității și a lichidității se situează sub nivelul asiguratoriu, este un serios semnal de alarmă pentru riscul de faliment.

Pentru analiza riscului de faliment, în practică sunt utilizați o serie de indicatori, în categoria acestora încadrându-se⁷:

a) rata capacității de rambursare, determinată ca raport între datorii totale și capacitatea de autofinanțare, indică pentru

manager faptul că firma (compania) dispune de surse proprii (profit net și amortizare) pentru a rambursa datoriile totale;

b) rata capacității de plată a dobânzilor, stabilită ca raport între excedentul brut din exploatare înaintea impozitării la care se adaugă amortizările și se raportează la dobânzi, indicând dacă din exploatare sunt surse financiare proprii suficiente pentru a face față scadenței dobânzilor. Rata se compară cu valori ale acestora înregistrate în sectoare de referință ale economiei naționale;

c) rata autonomiei financiare este determinată ca raport între capacitatea de autofinanțare (CAF) și datoriile financiare stabile (inclusiv dobânzi), care pentru manager indică faptul că firma dispune de surse proprii (profit net și amortizare) pentru rambursarea (achitarea) „împrumuturilor”;

d) excedentul de trezorerie al exploatării este un indicator care

reflectă el însuși dacă o întreprindere va putea rambursa cheltuielile financiare cu datoriile, fiind posibile două situații: ETE – T (impozit pe profit)?, respectiv < decât Cheltuieli financiare + Rambursarea datoriilor (anuală). Prima situație corespunde posibilității de a face față serviciului datoriei de către întreprindere.

Chiar dacă la o primă analiză indicatorii menționați sunt greu de înțeles poate pentru cititorul neavizat, socotim că va fi de un real interes pentru managerul implicat în procesul de conducere construirea unui tablou cu putere informațională care să indice prezența sau nu în compania sa a „virusului falimentului” (tabel 6).

Nu am putea încheia acest mic „eseu” dedicat analizei riscului de faliment, fără a nu preciza că în practică sunt dezvoltate inclusiv modele pentru detectarea acestui risc, în categoria acestora încadrându-se modelul ALTMAN, CONAN – HOLDER sau a Centralei Bilan-

Tabel 6 - Indicatorii și analiza riscului de faliment

Nr. crt.	Indicatorul (rata)	Mod de calcul	Nivel asiguratoriu	Ce reprezintă ?
1.	Rata capacității de rambursare	$\frac{Dat}{CAF}$	$R_{CR} \leq 4$	Capacitatea întreprinderii de a rambursa din surse proprii datoriile totale
2.	Rata capacității de plată a dobânzilor	$\frac{EBIT + Amo}{Dob}$	$R_{Cdb} \leq R_{Cdb} \text{ (pe sector)}$	Capacitatea întreprinderii de a suporta din rezultatul exploatării (inclusiv amortizarea) dobânzile aferente împrumuturilor
3.	Rata autonomiei financiare	$\frac{CAF}{Dfst}$	$Raf > 2$	Capacitatea întreprinderii de a-și suporta din surse proprii datoriile financiare (credit + dobândă)

Sursa: Abordare proprie

⁷ Van Jorne, J., *Financial Management and Policy*, 9th edition Prentice Hall Inc., New Jersey, 1992, pp. 446 - 449.

țurilor, bazându-se pe diferite valori ale funcției scor Z! Nu am insistat asupra modelelor de calcul a funcției Z pentru că acestea sunt bine prezentate în tratatele de specialitate (naționale și internaționale), considerând că pentru auditor este mult mai util a cunoaște semnificația și puterea informațională a indicatorilor ce stau la baza acestei categorii de risc.

Cum vor ști auditorii să utilizeze indicatorii prezentați? Este o întrebare la care și de această dată suntem invitați să reflectăm cel puțin pentru câteva clipe.

E dificil pentru un auditor să prevadă eșecul financiar înainte de producerea lui, însă anumiți factori sunt buni indicatori ai probabilității mai mari de producere a unui asemenea risc: situația lichidităților, profiturile/pierderile din anii precedenți, metoda de finanțare a expansiunii, natura activității de exploatare a clientului, competența managementului⁸.

Concluzii

Riscul însoțește activitatea companiei zi de zi. Evenimentele dorite sau nedorite, certitudinea sau incertitudinea sunt realități care se succed în activitatea companiei cu o anumită regularitate și care pot afecta pe termen mediu sau lung activitatea companiei.

Starea de dificultate este legată de apariția riscului de exploatare, financiar sau de faliment, iar în actualul context se impune cu o anumită responsabilitate, dar și rigurozitate identificarea situațiilor de dificultate cu care se confruntă compania.

Misiunea auditorului financiar este de această dată mai mult decât exprimarea opiniei auditorului.

Acesta trebuie să identifice, pe lângă exprimarea opiniei cu privire la realitatea situațiilor financiare, și acele riscuri și vulnerabilități la care se expune pe termen lung și scurt compania.

Numai așa putem discuta despre o activitate a companiei sustenabilă, pusă la adăpost de primele amenințări care provin din activitatea de exploatare, financiară și excepțională a companiei.

Ori pentru aceasta e nevoie de un sistem de indicatori pentru identificarea riscurilor și cauzelor care le-au determinat. Echipa noastră de cercetători apreciază că lucrarea, de o vastă complexitate, trebuie abordată în două etape.

O primă etapă se referă la modele pentru determinarea cantitativă a situațiilor de risc financiar. Aceasta a fost prezentată în modelele pentru riscul de exploatare, financiar și

de faliment, care au fost abordate în cuprinsul prezentei cercetări.

Ca o continuare a demersului nostru științific, în cea de-a doua etapă va fi prezentată matricea riscurilor care urmează a fi propusă pentru a face parte din situațiile financiare ale fiecărui agent economic.

Matricea riscurilor propusă are mai multe părți componente: sistemele de indicatori propuse pentru determinarea riscurilor, interpretarea acestora, interpretarea zonelor de risc și furnizarea de informații acționarilor pentru a cunoaște cu o anumită precizie riscul la care este expusă afacerea lor.

Matricea riscurilor se află în curs de implementare la diferiți agenți economici, tocmai de aceea echipa de cercetători a considerat oportun ca aceasta să fie prezentată, în acest cadru, pentru a-și putea exprima punctul de vedere cu privire la structura acesteia, structura informațiilor și puterea informațională pe care o are, respectiv utilitatea acesteia.

Bibliografie

- Arens, A.; Loebbecke, J.K., *Audit - o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2003;
- Stancu, Ion, *Finanțe*, Ed. Economică, București;
- Manolescu, Maria, *Raportarea financiară și guvernanta corporativă*, Conferința internațională „Auditorul transfrontalier-profesionalism și independență”, Ed. ELFI, București, 2008
- Van Jorne, J., *Financial Management and Policy*, 9th edition Prentice Hall Inc., New Jersey, 1992;
- Audit financiar 2006: Standarde. Codul Etic*, coeditare CAFR, Ed. Irecson, București, 2007;
- *** *Reglementări internaționale de audit, asigurare și etică. Audit financiar 2008*, vol. I și II, coeditare CAFR, Ed. Irecson, București, 2009;
- www.cafro.ro, ISA 315 și ISA 330.

⁸ Arens, A.; Loebbecke, J. K., *Audit – o abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău, 2003, p. 303

Responsabilizarea corporativă eco-socială prin auditul de mediu

Cornelia DASCĂLU*, Chirața CARAIANI**, Gina Raluca GUȘE*** & Camelia Iuliana LUNGU****

Abstract

Corporate Eco-Social Responsibility through Environmental Audit

The paper evaluates the present knowledge in the field of environmental audit, aims at circulating environmental issues within the accounting profession and it proposes an action plan for the implementation of EMS (Environmental Management System) and consequently of environmental audits, towards eco-social corporate responsibility.

The environmental audit is a voluntary activity, standardized by independent professional bodies with no regulatory power. Starting from this observation, the central features of the paper are: (1) establishing the need for regulation in the field of environmental audit; (2) reviewing of the specialized literature; and (3) the development of a framework for environmental audit missions in the context of quality management.

Key words: environmental audit, deductive research, social and environmental accounting, Environmental Management System (EMS), Eco-Management and Audit Schema (EMAS)

Cuvinte cheie:

audit de mediu, cercetare deductivă, contabilitate socială și de mediu, Sistem de Management al Mediului (SMM), Schema de Eco-Management și Audit (EMAS)

Introducere

La nivel mondial, preocupările privind dezvoltarea sustenabilă s-au concretizat în ultimul deceniu printr-o creștere exponențială a încrederii entităților în sistemele de auditare a impactului asupra mediului și performanței de mediu, fundamentate pe informațiile furnizate de contabilitatea verde, ca avantaj competitiv în poziționarea strategică. În ultimii zece ani, peste 88.000 de organizații din întreaga lume și-au aliniat sistemele de management al mediului la standardul internațional ISO 14001, care prevede auditarea externă de mediu, ca o condiție de certificare a activității. Extinzând cadrul acestuia, multe entități au implementat audit intern de mediu și apelează în prezent la ambele sisteme de auditare¹.

În 1993, Consiliul Uniunii Europene a adoptat hotărârea nr. 1836/93, conform căreia entitățile din sectorul industrial pot adera voluntar la sistemul de management și audit de mediu. Pe plan european, modelul promovat prin această hotărâre este cunoscut drept *Eco-Management and Audit Schema (EMAS)*, fiind acceptat și experimentat pe bază de voluntariat în consens cu așteptările și interesele stakeholderilor. Adoptarea voluntară a EMAS implică recunoașterea și respectarea întregului ansamblu de prevederi, ca unică garanție a abordării credibile și riguroase a managementului de mediu. Rezumăm principalele caracteristici ale EMAS:

- Reprezintă o reglementare europeană cu cerințe precise;

* Prof.univ.dr., Catedra Contabilitate, Audit și Control de Gestione, ASE - București, e-mail: cornelia.dascalu@cig.ase.ro

** Prof.univ.dr., Catedra Contabilitate, Audit și Control de Gestione, ASE - București, e-mail: ccaraiani@cig.ase.ro

*** Lect.univ.dr., Catedra Contabilitate, Audit și Control de Gestione, ASE - București, e-mail: gguse@ase.ro

**** Conf.univ.dr., Catedra Contabilitate, Audit și Control de Gestione, ASE - București, e-mail: camelia.lungu@cig.ase.ro

1 Darnall, N.; Seol, I.; Sarkis, J. (2009), *Perceived stakeholder influences and organizations' use of environmental audits*, Accounting, Organizations and Society, vol. 34, no. 1: 170-187

- Implică obligativitatea auditării externe;
- Solicită publicarea obligatorie a raportului de audit și a rezultatelor implementării măsurilor indicate în urma auditării, în vederea informării stakeholderilor;
- Funcționează sub cerința expresă a respectării legislației;
- Punctul central este îmbunătățirea continuă a impactului și performanței de mediu.

Actuala conjunctură mondială a determinat preocupări constante ale mediului academic și de afaceri pentru problemele de mediu. Parker (2005)² a realizat o retrospectivă asupra cercetărilor privind responsabilitatea socială și de mediu publicate în perioada 1988-2003 în reviste de contabilitate interdisciplinară recunoscute. Au fost inventariate 233 de articole cu acest subiect, din care 66% tratează numai probleme de mediu. În urma acestei analize, cercetătorul a ajuns la concluzia că, deși mediul academic recunoaște responsabilizarea față de mediu ca pe un important domeniu de cercetare, auditul de mediu este un câmp puțin cercetat și cu atât mai puțin aprofundat și implementat de către entități, sub aspectele asociate diferitelor practici de auditare a impactului și performanței de mediu. Darnall *et al.* (2009), în articolul *Perceived stakeholder influences and organizations' use of environmental audits* au ajuns la concluzia că acceptarea și înțelegerea acestor aspecte sunt importante din cel puțin două motive:

- Absența unei constrângeri legislative privind auditul de mediu și implicit caracterul voluntar al aplicării standardelor și practicilor de auditare a impactului și performanței de mediu sub influența directă sau indirectă a stakeholderilor;
- Existența mai multor opțiuni de implementare a auditului de mediu, ca instrument al managementului entității:
 - doar *audit intern*, capabil să indice corect operațiunile și procesele care se cer îmbunătățite, dar insuficient de transparent și credibil în afara entității;
 - doar *audit extern*, independent, capabil să ofere certificare credibilă entității și stakeholderilor externi, dar costisitor și, poate, incapabil să

sesizeze aspectele interne de detaliu ce trebuie îmbunătățite pentru a „curăța” amprenta ecologică a entității;

- o *combinație a celor două forme de auditare*, preluând avantajele fiecărei forme de audit și minimizând dezavantajele în scopul obținerii unui maxim de credibilitate și beneficii economice și ecologice sau
- *ignorarea totală a auditării impactului și performanței de mediu*, opțiune incompatibilă cu cerințele dezvoltării sustenabile micro și macroeconomice, dar manifestată în multe entități, inclusiv în România.

Ca țară membră UE, România este obligată să rezolve problema protecției mediului, să găsească soluții pentru managementul eco-eficient al deșeurilor, minimizarea poluării ca principală cauză a încălzirii globale etc. În contextul actualei crize economice globale, aflată în plină desfășurare, pe fondul schimbării climatice drastice, demersul științific întreprins de echipa noastră de cercetare își propune să aducă în atenția corpului de auditori și experți contabili români cercetările recente în domeniu, desfășurate în mediul academic internațional, cu scopul de a populariza bunele practici ale statelor și entităților cu performanțe ecologice recunoscute.

Metodologia cercetării

Metodologia de cercetare utilizată constă în revizuirea literaturii de specialitate corelată cu cercetarea de arhivă în scopul evaluării corecte, neutre și complete a stadiului actual al cunoașterii aspectelor legate de mediu, auditarea performanței și impactul asupra mediului. În prezent, auditul de mediu reprezintă o activitate voluntară, standardizată de către organisme profesionale independente, fără putere de reglementare. Pornind de la această remarcă, punctele centrale ale lucrării sunt: (1) stabilirea necesității de reglementare a auditului de mediu, ca parte a auditului integrat, (2) analiza literaturii de specialitate din domeniu și (3) construcția de principiu a misiunii auditului de mediu în contextul managementului calității.

Ne propunem ca, printr-o cercetare de tip deductiv, să demonstrăm utilitatea și posibilitatea elaborării unui

² Parker, L. (2005), *Social and environmental accountability research: A view from the commentary box*, Accounting, Auditing and Accountability Journal, 18, 842–860

cadru reglementat de desfășurare a misiunilor de audit de mediu. Ipotezele cercetării întreprinse în cadrul unor ample proiecte inițiate de echipa autoare a acestei lucrări și aflate în desfășurare sunt:

- I*₁ - Recunoașterea și evaluarea în contabilitatea evolutivă reprezintă forma de comunicare între factorii participanți la echilibrul general social, economic și de mediu pe nivele diferite de complexitate ale câmpurilor informaționale.
- I*₂ - Responsabilizarea corporativă eco-socială reală a entităților din România este posibilă prin regândirea rapoartelor financiare în sensul includerii unei componente specifice obligatorii supuse unei forme de auditare corespunzătoare, de asemenea obligatorie.
- I*₃ - Aprecierea și valorificarea portofoliului de informații financiare și non-financiare, cu grad maxim de certificare a calității, prin exprimarea unei opinii profesionale autorizate, reprezintă suportul protejării intereselor pe termen lung ale partenerilor unei entități, creșterii performanței și implicit a valorii acționariale în contextul dezvoltării sustenabile micro și macro-economice.

Considerații de concept și de necesitate privind auditul de mediu

În anii '70, în Statele Unite ale Americii au apărut primele încercări de auditare a mediului înconjurător, ca suport, furnizor și „beneficiar” al activității entităților industriale. *Auditul de mediu* s-a dezvoltat din rațiuni de reducere a costurilor de remediere și a penalizărilor recunoscute în cazul accidentelor industriale cu impact asupra mediului și omului, precum și din cerința de a gestiona impactul și performanța de mediu. Paradoxal, *contabilitatea verde*, principalul furnizor de informații financiar-contabile din zona socială și de mediu, s-a dezvoltat conceptual și practic în China și în țările dezvoltate ale Europei. În SUA,

preocupările pentru o contabilitate de mediu au apărut în 1992, sub presiunea stakeholderilor externi interesați de prevenirea poluării, dar convinși că managerii nu vor acționa în această direcție decât dacă vor constata că beneficiile financiare și sociale obținute prin protecția mediului sunt mai mari decât costurile implicate.

Conceptual, contabilitatea verde a căpătat consistență în confruntarea directă cu cerințele utilizatorilor informațiilor generate. Dacă, inițial, contabilitatea verde era recunoscută ca un ansamblu de tehnici de ameliorare a informațiilor prezentate utilizatorilor, ulterior acest ansamblu de tehnici s-a adaptat îmbunătățirii gestiunii mediului natural, pentru ca în prezent să răspundă logicii dezvoltării sustenabile³. Ea este dedicată atât utilizatorilor externi, prin intermediul situațiilor financiare în care entitatea oferă voluntar informații referitoare la mediu, cât și gestiunii interne prin producerea de informații utile procesului decizional de ansamblu, de produs, de proces etc. Practicarea contabilității verzi determină colectarea de date în vederea evaluării costurilor și riscurilor naturale, cu identificarea *externalităților*⁴ care ar trebui recunoscute de entitate și dezvoltarea de strategii convergente *dezvoltării sustenabile*⁵.

Organismul internațional care are ca principal obiectiv promovarea publicării informațiilor referitoare la dezvoltarea sustenabilă este Global Reporting Initiative (GRI). Acesta a elaborat un cadru contabil conceptual marcat puternic de concepția IASB și FASB, adoptat voluntar de către entități și bazat pe principii de transparență, inclusivitate și auditare a domeniilor vizate: economic, social și ecologic. Transparența și inclusivitatea au în vedere identificarea tuturor părților interesate în raportarea pe aceste trei dimensiuni și traducerea corectă a nevoilor informaționale cu rezultat direct în prezentarea informațiilor. Credibilitatea și încrederea în informațiile astfel prezentate se obțin prin exprimarea unei opinii echilibrate, rezonabile și profesionale oferită în procesul de auditare.

Auditul de mediu a fost promovat de către companiile multinaționale care au aplicat proceduri specifice

3 Caraiani, C. și Jianu, I. (2006), *Contabilitatea verde – etică economică în relațiile cu mediul*, Volum 5, Științe economice. Management: 13-16

4 Externalitățile reprezintă consecințe sau efecte care afectează viața și activitatea oamenilor, a entităților, inclusiv mediul natural și care se recunosc prin aceea că rezultă din activitatea altor entități decât cele care le recunosc drept costuri sau beneficii și nu influențează echilibrul concurențial, nefiind incluse în costurile convenționale care stau la baza formării prețurilor.

5 Dezvoltarea sustenabilă satisface nevoile prezentului fără a le compromite pe cele ale generațiilor viitoare.

atât la nivel corporativ, cât și orizontal, la nivelul filialelor din alte state decât cel de origine, confruntându-se cu reglementări diferite, în funcție de politicile aplicate de statele în care și-au creat structuri operaționale și funcționale. Pe măsura dezvoltării procedurilor de auditare a mediului și odată cu manifestarea evidentă a crizelor socio-economice și de mediu s-a lărgit sfera de aplicare pe verticală, prin solicitarea de certificate „verzi” tuturor partenerilor de afaceri implicați în procesul de furnizare de bunuri și servicii încorporate în produsele finale ale companiilor multinaționale. La nivel mondial, auditul de mediu a devenit un instrument important pentru crearea de avantaje competitive entităților care îl organizează, manifestate prin: identificarea unor piețe potențiale, beneficii pentru stakeholderii interni și externi, câștiguri sustenabile, economii financiare, îmbunătățirea imaginii publice a entității etc.

Auditul se efectuează în contextul unei filosofii de auditare, cu respectarea normelor de etică și prin construcția, acceptarea și implementarea unor proceduri specifice care să ofere o opinie capabilă să asigure stakeholderii în legătură cu aspectul supus verificării. Din rațiuni de responsabilizare a indivizilor sau a colectivităților, societatea are tendința tot mai evidentă de a se evalua prin diferitele practici de audit⁶. În ceea ce privește mediul natural, auditul de mediu s-a dezvoltat ca un instrument prin care entitățile își garantează conformitatea cu normele de mediu din perspectiva propriei evaluări și informări, dar și a creării avantajului competitiv în contextul actualei crize globale a mediului.

Încă de la exercitarea primelor auditări de mediu, la nivel național, european și internațional s-au cristalizat diverse practici, proceduri, obiective și scopuri, care acum se regăsesc în conceptul de audit de mediu, ca noțiune de sine stătătoare, componentă a celei mai noi abordări a auditului: *sistemul de audit integrat*. O definiție reprezentativă este cea oferită în 1990, de Confederația Industriei Britanice (Confederation of British Industry - CBI), conform căreia *auditul de mediu constă în examinarea sistematică a relației proceselor, procedurilor și activităților entității cu mediul înconjurător*. Într-o abordare extinsă, această relație include emisiile de gaze, restricțiile legale privind utilizarea

pământului și apelor, efectele asupra comunității învecinate, conservarea și protejarea peisajelor naturale, respectarea principiilor ecologiei, percepția publică asupra entității în context local etc. Formal, auditul de mediu a fost conceptualizat în 1991 de către Camera Internațională de Comerț (International Chamber of Commerce - ICC), ca *instrument de management care asigură documentarea sistematică și evaluarea periodică a modului în care entitatea, echipamentele și tehnologiile implicate în activitatea acesteia protejează mediul natural*. Completând sfera noțională, Consiliul Comunităților Europene (CCE, 1993) definește auditul de mediu ca pe *un instrument de management constând în evaluarea sistemică, documentată, obiectivă și periodică a performanței entității, a sistemului de management și a proceselor gândite să protejeze mediul, cu scopul de a controla practicile cu impact asupra mediului și de a aprecia conformitatea acestora cu politicile entității*.

Practica internațională a descris o serie de tipuri de audituri parțiale de mediu, preluate de mediul academic^{7,8} și de organismele profesionale recunoscute în domeniu (Environmental Resources Management - ERM, 1996), pe care le prezentăm sintetic:

- *Audit de conformitate*, cel mai uzual tip de audit, ce constă în verificarea concordanței dintre politicile promovate de entitate și legislația de mediu;
- *Audit pe obiecte*, descris ca o evaluare a modului în care activitățile entității răspund unei probleme de mediu (poluarea, utilizarea energiei etc) sau ca o apreciere a unui anumit aspect în relație cu mediul (amplasamentul unei clădiri, procurarea de resurse etc.);
- *Audit de siguranță*, realizat pentru planificarea acțiunilor ce trebuie conduse în condiții de risc și/sau de forță majoră, recunoscut fiind impactul asupra mediului a proceselor industriale și a eventualelor situații de risc;
- *Audit poziționat*, condus pentru un aspect anume al activității unei entități în scopul de a identifica actualele și/sau posibilele probleme cu impact asupra mediului;
- *Audit corporativ*, are în vedere întreaga entitate, cu toate politicile, structurile, procedurile și practicile ei;

6 Power, M. (1997) *The audit society: Rituals of verification*, Oxford: Oxford University Press

7 Thompson, S., Therivel, R., (1991), *Environmental auditing*, Working Paper No. 130, Oxford Brookes University, Schools of Biological and Molecular Sciences and Planning, Oxford

8 Welford R., Gouldson, A., (1993), *Environmental management and business strategy*, Pitman Publishing, London

- *Audit „due diligence”* este un audit efectuat „la cerere”, constând în exprimarea unei opinii profesionale și autorizate în legătură cu posibilele riscuri și sarcini financiare și de mediu manifestate înaintea unei proceduri de fuzionare, achiziție sau dezinvestire. Situația frecvent întâlnită și utilizată ca exemplu de risc constatat în urma unor studii due diligence de mediu este achiziția unui teren contaminat care, pentru a fi exploatat agricol, necesită costuri de remediere;
- *Audit operațional* utilizat pentru aprecierea unor activități care interesează mai multe departamente sau unități ale unei companii, cum ar fi managementul deșeurilor, al utilizării resurselor de energie etc.;
- *Auditul produsului sau al ciclului de viață al produsului* constă în analiza impacturilor produsului asupra mediului, de-a lungul stadiilor caracteristice ale ciclului său de viață: proiectare, producție, utilizare și renunțare, inclusiv reutilizare și reciclare.

Principiul integrării auditului face ca toate formele de audit descrise în literatura de specialitate să se aplice și din perspectiva mediului înconjurător. *Auditul extern de mediu* are ca obiectiv evaluarea condițiilor de mediu la nivel local, regional, național și își exprimă opiniile într-un raport privind situația mediului. *Auditul intern de mediu* se concentrează, în principal pe două direcții:

- Evaluarea impactului politicii promovate de entitate, printr-un studiu sistematic al activităților, obiectivelor, serviciilor, practicilor cu impact asupra mediului;
- Auditul sistemului de management, printr-o verificare a procedurilor și structurilor prin care politica de mediu este condusă de către entitate.

În ultimii douăzeci de ani, multe companii au răspuns influenței stakeholderilor, în sensul de a-și dovedi responsabilitatea față de mediu. Unele dintre ele (Royal Dutch Shell, British Petroleum, Unilever, GlaxoSmithKline, Pearson etc.) au început să publice

informații referitoare la mediu utilizând raportarea corporativă, fie ca parte integrantă a raportului anual, fie ca rapoarte de mediu voluntare, de sine stătătoare. Cerințele raportării financiare autorizează recunoașterea și prezentarea completă a problemelor de mediu, actuale și/sau potențiale. În țările recunoscute ca fiind preocupate de problemele actuale de mediu, raportările corporative cu componentă de mediu au fost adoptate inițial de companiile publice, pentru ca apoi entitățile private să adere și ele la raportări consecutive de mediu, cerință impusă de acceptare și participare în afaceri sustenabile⁹. De altfel, raportarea de mediu a devenit un aspect caracteristic pentru orice activitate¹⁰. Unele entități au avansat către integrarea informațiilor referitoare la mediu în procesele de adoptare a deciziilor prin intermediul certificărilor benevole sub cerințele standardului de management al mediului ISO 14001, precum și implementând sisteme complete de management al mediului. Ca o componentă a acestei operațiuni complexe de integrare, entitățile folosesc auditul de mediu¹¹.

Alternative și perspective de abordare a auditului de mediu

În actualul context global de reglementare, auditul de mediu este o activitate desfășurată voluntar. Entitățile care desfășoară audit de mediu se confruntă cu gestionarea tensiunii dintre argumentele pro și contra identificate în legătură cu efectuarea acestui audit.

Argumentele în favoarea auditului de mediu se situează pe latura dezvoltării sustenabile și poziționării favorabile a entității:

- 1) descoperirea timpurie a unor probleme de mediu asupra cărora entitatea poate acționa înainte ca ele să devină semnificative sau de neînlăturat¹², evitând astfel afectarea majoră, riscurile și costurile de remediere a mediului, cu îmbunătățirea substanțială a imaginii publice a entității;
- 2) protejarea investițiilor entității prin procedurile și sistemele create în procesul de auditare cu scopul

⁹ Darnall, N., Gallagher, D. R., Andrews, R. N. L., (2001), *ISO 14001: Greening management systems*, în J. Sarkis, Greener manufacturing and operations: From design to delivery and back (pp. 178–190), Sheffield, UK: Greenleaf Publishing

¹⁰ Gray, R., Bebbington, J., (2001), *Accounting for the environment*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications

¹¹ Darnall, N., Seol, I. and Sarkis, J. (2009), *Perceived stakeholder influences and organizations' use of environmental audits*, Accounting, Organizations and Society, vol. 34, no. 1: 170-187

¹² Stanwick, P., Stanwick, D., (2001), *Cut your risks with environmental auditing*, The Journal of Corporate Accounting and Finance, 12, 11–14

de a îmbunătăți permanent activitățile de mediu¹³,
14, 15, 16,

- 3) resursele proprii investite de entități în tehnologii care să protejeze mediul sunt semnificative și trebuie gestionate cu responsabilitate pentru a realiza guvernanta sustenabilă¹⁷.

Argumentele împotriva auditului de mediu se manifestă atunci când sunt identificate neconformități sau chiar încălcări flagrante ale reglementărilor de mediu. În asemenea situații, entitatea este obligată legal să raporteze divergențele față de norme, ceea ce conduce la sancțiuni, penalizări financiare sau chiar la închiderea ei¹⁸. Totodată, implementarea și efectuarea auditului de mediu implică o serie de costuri legate de pregătirea pentru auditarea de mediu, antrenarea și motivarea personalului pentru a desfășura un audit intern principal sau onorarii substanțiale pentru un audit extern.

Câmpul cercetărilor privind auditul de mediu este destul de restrâns. Cercetările de până acum se circumscriu conceptului general de audit și mai puțin laturii sale de mediu. Autorii lucrărilor de specialitate cu acest subiect percep auditul de mediu ca pe o categorie standardizată a practicii de management al mediului^{19, 20, 21}, fără să discute despre factorii asociați utilizării diferitelor tipuri de audituri de mediu²². Auditul specializat de mediu angajează colectarea, confruntarea, analiza, interpretarea și prezentarea informațiilor necesare pentru: (1) aprecierea performanței în contextul cerințelor și obiectivelor stabilite pentru un anumit aspect; (2) evaluarea gradului de conformitate cu legislația de mediu și politica entității

și (3) măsurarea performanței în concordanță cu cerințele standardelor de management al mediului. În acest scop, misiunea de audit al mediului se organizează din perspectiva circumstanțelor bine identificate, adaptat mărimii entității, activităților desfășurate și corespunzător culturii corporative. Astfel, scopul și tehnica de auditare diferă, dar pot fi identificate treptele și activitățile general valabile (tabel 1).

Sub impactul crizei globale și implicit al crizei de mediu, se manifestă tot mai accentuat cerința de a divulga rezultatele auditului. Prima solicitare în acest sens a venit din partea Consiliului Comunităților Europene (CEC) în 1990 și a fost susținută prin Schema de Audit și Management al Mediului (EMAS), adoptată de CEC în 1993 și care impune participanților să publice situații privind mediul.

Având în vedere argumentele pro și contra auditării de mediu, precum și sistemele de management al mediului standardizate și convergente principiilor dezvoltării sustenabile, *literatura de specialitate a conturat patru alternative pentru auditul de mediu* (tabel 2).

Din perspectivă culturală și tradițională, auditorii și contabilii sunt disociați de aspectele de mediu și de conservare a acestuia. Ca furnizori de informații și rapoarte și în calitate de giranți ai acurateței outputurilor financiar-contabile pe baza cărora se construiesc și adoptă decizii, ei sunt din ce în ce mai implicați în problemele de mediu. Influența contabililor și auditorilor provine de la accesul lor la informațiile financiare și de performanță, pe care le analizează, le raportează și le comunică pentru funcționarea procesului decizional și de evaluare a performanței.

13 de Moor, P., de Beelde, I., (2005), *Environmental auditing and the role of the accountancy profession: A literature review*, *Environmental Management*, 36, 205–218

14 O'Dwyer, B., (2001), *The legitimacy of accountants' participation in social and ethical accounting, auditing and reporting*, *Business Ethics A European Review*, 10, 27–39

15 Pfaff, A. S. P., Sanchirico, C. W., (2000), *Environmental selfauditing: Setting the proper incentives for discovery and correction of environmental harm*, *Journal of Law, Economics and Organization*, 16, 189–208

16 Maltby, J., (1995), *Environmental audit: Theory and practices*, *Managerial Auditing Journal*, 10, 15–26

17 Portney, P. R., Stavins, R. N., (2000), *Public policies for environmental protection*, In *Resources for the Future*. Washington, DC: Resources for the Future

18 Emery, A. R. T., Watson, M. (2003), "Eco-auditing and environmental liability: An international perspective", *Managerial Auditing Journal*, 18(8), 631–636

19 Hillary, R. (1998), "Environmental auditing: Concepts, methods and developments", *International Journal of Auditing*, 2, 71–85

20 Tilt, C.A. (2001), "The content and disclosure of Australian corporate environmental policies", *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 14, 190–212

21 Khanna, M.; Anton, W.R.Q. (2002), "Corporate environmental management: Regulatory and market-based Incentives", *Land Economics*, 78, 539–558

22 Darnall, N.; Seol, I.; Sarkis, J. (2009) „Perceived stakeholder influences and organizations' use of environmental audits", *Accounting, Organizations and Society*, vol. 34, no. 1: 170-187

Tabel 1 - Cadrul general de organizare a unei misiuni de audit de mediu

Trepte	Activități
<i>Pregătirea auditului</i>	– Angajament deplin față de managementul entității; – Stabilirea obiectivelor, scopurilor generale și priorităților de mediu ce vor fi auditate; – Alegerea echipei care să asigure obiectivitatea și competențele profesionale ale misiunii.
<i>Auditul propriu-zis</i>	– Auditări la fața locului, cu aplicarea corectă și sistematică a protocoalelor și priorităților stabilite; – Verificarea documentelor, jurnalelor, conturilor etc; – Examinarea politicilor aplicate; – Discuții, interviuri, chestionare; – Inspecții.
<i>Post-auditarea</i>	– Evaluarea concluziilor și rezultatelor; – Raportarea cu recomandări; – Pregătirea planului de acțiune; – Urmărirea implementării măsurilor de ameliorare sau îmbunătățire.

Tabel 2 - Alternative de organizare a auditului de mediu

Alternative	Caracteristici	Limite	Referințe bibliografice
<i>Nu organizează audit de mediu</i>	Entitatea poate adopta măsuri pozitive în legătură cu mediul	Nu verifică sistematic și nu evaluează periodic impactul asupra mediului	*Darnall <i>et al.</i> , 2009
<i>Organizează audit intern</i>	– Determină conformitatea cu reglementările și emite recomandări pentru reducerea impactului negativ de mediu – Examinează provizioanele pentru evenimente incerte și validează calitatea contabilității de mediu	– Satisface numai cerințele stakeholderilor interni, fie ei manageri sau simpli angajați – Nu corespunde cerințelor de implementare EMAS (obligă la audit extern de mediu)	*Dittenhofer, 1995 *Power, 1997
<i>Organizează audit extern</i>	– Determină conformitatea cu reglementările de mediu – Examinează impactul problemelor de mediu asupra situațiilor financiare – Exprimă o opinie asupra performanței globale – Este obiectiv și independent fiind executat de o persoană din afara entității – Oferă asigurare asupra legalității activității, prezentând o situație de mediu ce răspunde cerințelor stakeholderilor externi	– Atrage costuri ridicate sub forma onorariilor acordate echipei de auditori externi – Nu sesizează aspectele cu impact negativ asupra mediului, existente în structurile cele mai profunde ale entității	*Dittenhofer, 1995 *Power, 1997 *Solomon, 2000 *Karapetrovic și Willborn, 2001 *Kollman și Prakash, 2001
<i>Organizează atât audit intern, cât și extern</i>	– Este alternativa cu cea mai mare eficiență – Combină cunoștințele temeinice venite din interiorul entității cu experiențele auditorilor externi ⇒ maximizează efectele benefice de mediu și crește credibilitatea externă – Răspunde intereselor tuturor stakeholderilor (interni și externi).	Este cea mai costisitoare alternativă de organizare a auditului de mediu, dar și cea mai eficientă din punct de vedere al beneficiilor și credibilității	*Stanwick și Stanwick, 2001 *Watson și Emery, 2003

De asemenea, sunt cei care pot încuraja transparența, decizia corectă privind procurarea și consumul de resurse și recunoașterea impactului activităților asupra mediului fără să încalce standardele și reglementările contabile existente. Organizația Internațională a Înalțelor Instituții de Audit, prin grupul său de lucru pe probleme de auditarea mediului²³ a identificat trei perspective ale auditului orientat pe probleme de mediu. Acestea sunt: auditul situațiilor financiare, auditul de conformitate și auditul performanței.

Auditul situațiilor financiare se concentrează pe aspectele relevante în legătură cu mediul, ce au impact asupra componentelor de detaliu ale acestora, ca de exemplu: acțiunile de prevenire, stopare sau remediere a distrugerilor mediului; conservarea resurselor regenerabile și neregenerabile; consecințe ale încălcării legislației de mediu și ale unor obligații de mediu impuse de stat (taxe cu suport ecologic, obligații pentru pagube provocate de proprietarii anteriori etc.). *Auditul de conformitate* în legătură cu mediul este în măsură să ofere garanții că activitățile organizate la nivelul supus auditării sunt în concordanță cu legile, standardele și politicile de mediu. *Auditarea performanței de mediu* include certificări referitoare la: (1) indicatorii de eco-performanță, corect regăsiți în performanța globală a entității și (2) programele de mediu conduse în mod economic, eficient și eficace.

Auditul de mediu - abordare managerială

Aplicarea auditului de mediu activităților unei entități se face în paralel cu modul în care respectiva entitate utilizează auditul calității. În dorința de asumare a procesului îmbunătățirii permanente, entitățile care se bazează pe auditul calității au garanția că aprecierea calității se face constant, iar în cazul semnalării unor defecte de produs sau deficiențe în activitate sunt luate măsurile corective adecvate²⁴. Ele folosesc de asemenea planificarea pe termen lung și monitori-

zează progresele înregistrate pentru obținerea rezultatelor scontate. În mod similar, entitățile care utilizează auditul de mediu încearcă să se asigure că impactul asupra mediului este măsurat continuu, că obiectivele de mediu sunt îndeplinite și că sunt întreprinse măsuri de ameliorare atunci când apar probleme²⁵.

Managementul se desfășoară pe două componente majore: menținerea și îmbunătățirea continuă a activității. Actuala conjunctură mondială impune respectarea principiilor dezvoltării sustenabile, ceea ce înseamnă tratarea cu maximă responsabilitate și competență a problemelor de mediu. La nivel european, preocupările legate de mediul natural sunt foarte serioase și susținute printr-un Directorat General de Mediu (DGEnvironment) al Comisiei Europene care promovează, implementează și certifică Eco-Auditul sau Schema de Eco-Management și Audit. Într-o evaluare cantitativă efectuată de CE, dominată de cifre și raționamente unilaterale, lipsite de conotații calitative, România se plasează în eșalonul inferior al țărilor membre UE care au implementat și certificat EMAS până la 31.03.2009. Astfel, ne situăm înaintea Lituaniei și Bulgariei, care nu au entități sau așezări (unități administrativ-teritoriale: județe, municipii, orașe, comune și/sau zone industriale cu impact asupra mediului) certificate EMAS. În țara noastră există o organizație certificată în acest sens, dar nu avem așezări înregistrate EMAS. Ca termene de comparație prezentăm: Ungaria cu 18 organizații și 21 de așezări, Grecia, cu 62 de organizații și 462 de așezări; Germania, prima clasată în această evaluare, cu 1417 organizații și 1862 așezări²⁶.

În opinia noastră, cerințele adresate României prin protocolul de aderare UE, situația mediului natural, descrisă în cifre și vizibilă la tot pasul, precum și implementarea principiilor dezvoltării sustenabile, impun un management de mediu conștient, sub forma Sistemul de Management al Mediului (SMM) care permite entităților să atingă, să realizeze și să demonstreze îmbunătățirea continuă a performanței de mediu²⁷.

23 INTOSAI WGEA, (2000), *Guidance on Conducting Audits of Activities with an Environmental Perspective*, disponibil on-line: http://www.issai.org/media%28416,1033%29/ISSAI_5110E.pdf

24 Corbett, C.; Montes-Sancho, M.; Kirsch, D. (2005), "The financial impact of ISO 9000 certification in the United States: An empirical analysis", *Management Science*, 51, 1046–1059

25 Darnall, N.; Seol, I.; Sarkis, J. (2009) „Perceived stakeholder influences and organizations' use of environmental audits”, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 34, no. 1: 170-187

26 Sursa: http://ec.europa.eu/environment/emas/pdf/5_5articles_en.pdf

27 Caraiani, C., Lungu, C. I., Dascălu, C., (2007), *Green Accounting – a Helping Instrument in European Harmonization of Environmental Standards*, Database Social Science Research Network (SSRN), disponibil on-line: <http://ssrn.com/abstract=1014012>, ISSN 1556-5068

SMM face parte dintr-un *proces integrat de management de mediu*, caracterizat printr-o serie de faze ce includ auditarea mediului și care sunt standardizate la nivel internațional, european și național. Aceste faze sunt:

- Adoptarea unei politici de mediu care să confirme și să promoveze îmbunătățirea permanentă a performanței de mediu;
- Acceptarea unei verificări sistematice pentru identificarea problemelor semnificative de mediu și a efectelor acestora;
- Elaborarea unor programe de mediu cu obiective, țeluri și acțiuni clare și precise;
- Adoptarea unui SMM pentru a implementa acțiunile necesare îndeplinirii obiectivelor;
- Organizarea periodică a auditului de mediu pentru a măsura performanța și impactul asupra mediului;
- Întocmirea unei declarații de mediu asupra eco-performanței;
- Obținerea unei certificări independente a raportului de mediu, prin auditare externă.

Situându-ne pe componenta managerială de îmbunătățire permanentă, aducem în atenție diagrama Deming, cunoscută drept ciclul PDCA (Plan-Do-Check-Act):

- *Planificare* → stabilirea obiectivelor și a direcțiilor de acțiune pentru a obține rezultatele dorite;
- *Acțiune* → implementarea planului și determinarea performanței în noile condiții;
- *Control* → monitorizarea și evaluarea efectelor acțiunii întreprinse și raportarea rezultatelor spre a fi comparate cu obiectivele și rezultatele scontate;
- *Ameliorare* → identificarea căilor de schimbare necesare îmbunătățirii procesului, în toate cele patru stadii ale sale, înainte ca el să fie reluat.

Esența ciclului PDCA este bucla feedback-ului, realizată după fiecare închidere a cercului, astfel încât managerii să identifice și să îmbunătățească procesele și procedurile care nu corespund obiectivelor²⁸. Modelul de dezvoltare continuă, prezentat sugestiv prin diagrama Deming, stă la baza construcției standardului de management al calității (ISO 9000:2000,

ISO9001:2008) și a fost preluat și în standardul de management al mediului (ISO 14001:2004), al cărui corespondent european este EMAS. Deși standardul internațional și schema europeană de management și audit sunt convergente, există aspecte de abordare și de detaliu care le diferențiază:

Tabel 3 - EMAS vs. ISO 14001

EMAS	ISO 14001
Reglementare operabilă în spațiul UE	Standard internațional
Solicită analiza inițială a impactului de mediu	Nu solicită analiza inițială a impactului de mediu
Urmărește îmbunătățirea performanței prin cele mai bune tehnici disponibile	Îmbunătățirea continuă a SMM reflectată în creșterea eco-performanței
Impune declarația publică de mediu, cu vizibilitate directă asupra politicii și programelor de mediu	Sugerează comunicarea externă, fără condiții de formă, dar impune accesul la politica de mediu

Pentru implementarea unui SMM eficient, se parcurg ciclic cele patru faze ale diagramei, cu îndeplinirea mai multor activități în fiecare fază. În figura 1 prezentăm, pe structura ciclului PDCA, câteva activități necesare în acest sens.

SMM presupune o ameliorare continuă a performanțelor entității, un control intern și extern periodic, dar și instruirea angajaților și a colaboratorilor prin programe în domeniul combaterii poluării solului sau formări speciale pentru posturile de muncă expuse la riscuri de poluare.

Auditul de mediu presupune un diagnostic periodic oferit de auditori agreați și elaborarea unei declarații de mediu.

Declarația de mediu reprezintă documentul care definește obiectivele de reducere a impactului activităților entității asupra mediului înconjurător și realizează o schemă directoare în domeniul protecției mediului, ce oferă o viziune pe termen mediu și lung cu privire la evoluțiile prevăzute în relația cu mediul natural.

Fundamentarea și implementarea unui SMM transparent și auditabil implică abordarea progresivă a metodologiilor, instrumentelor și standardelor de management și reducere a impactului asupra mediu-

²⁸ Dascălu, C.; Caraiani, C.; Dumitrana, M.; Lungu, C. I., (2007), *Management by doing - an accounting challenge from TQM perspective (I)*, Analele Universității Oradea-Științe Economice, TOM XVI, Volum II/ 2007, pp.264 – 268

Figura 1 - Ciclul PDCA pentru Sistemul Managementului de Mediu

lui, valabile în cadrul strategiei de dezvoltare sustenabilă. Credibilitatea externă a unei entități se construiește pe o judecată complexă, realizată prin abordarea corelată a aspectelor economice, sociale și de mediu asupra cărora există o garantare rezonabilă și profesionistă certificată de către auditori.

Dacă latura economică este reglementată sub aspect contabil și de audit, palierele social și de mediu sunt standardizate, dar voluntare.

În opinia noastră, este necesar ca entitățile din România să acorde importanță în egală măsură atât aspectelor economice, cât și celor sociale și de mediu, impactul negativ necontrolat al celor din urmă fiind distrugător (dispariția suportului natural de desfășurare a activității, degradarea masivă a condițiilor de manifestare a resursei umane, modificarea sau chiar epuizarea unor resurse naturale indispensabile etc.).

Concluzii

Această cercetare evaluează stadiul cunoașterii în domeniul auditului de mediu, promovează în cadrul

profesiei contabile aspectele legate de mediu și propune un mod de acțiune pentru implementarea SMM și implicit a auditării mediului, în scopul responsabilizării corporative eco-sociale.

Demersul științific a arătat că auditul de mediu îi interesează atât pe stakeholderii interni (acționari, asociați, manageri și simpli angajați), cât și pe cei externi (potențiali investitori, furnizori, clienți actuali sau potențiali etc.).

Entitățile din România au relații parteneriale cu companii din țările europene, astfel că EMAS, instrument managerial recunoscut și utilizat în spațiul european, este oportun din acest punct de vedere.

Având clienți și în țări din afara Europei, entitățile se pot orienta către ISO 14001. Implementarea SMM conform EMAS, cât și ISO 14001 este necesară și încurajată cel puțin din următoarele motive:

- **Garantează performanță**, declarând ca obiectiv principal îmbunătățirea performanței de mediu a organizațiilor ce își asumă angajamente de evaluare și reducere a impactului lor asupra mediului;
- **Oferă credibilitate** prin natura externă și independentă a înregistrării și a procesului de verificare, precum și prin publicarea informațiilor din declarația de mediu;
- **Impune transparență** prin însuși obiectivul EMAS, care solicită informarea publică cu privire la performanța de mediu a entității. Aceasta se realizează prin declarația de mediu, care oferă informații publicului asupra impactului de mediu, performanței și a modului în care organizația se implică activ prin angajații săi în implementarea schemei. Utilizarea logo-ului EMAS este o inspirată atenționare vizuală, care demonstrează angajamentul entității pentru îmbunătățirea performanței de mediu și generează încredere în informațiile oferite.

Recunoașteri

Această lucrare reprezintă o parte a proiectului de cercetare cu tema „Contabilitatea verde – strategii transdisciplinare către contabilitatea socio-economică și de mediu”, finanțat de CNCIS prin Planul Național de Cercetare, Dezvoltare și Inovare - PN II, Program Idei, domeniul Științe Economice, cod ID_827.

Studii de caz în aplicarea Standardului Internațional de Audit 560 "Evenimente ulterioare"

Urania MOLDOVANU*

Abstract

Case Studies Related to the Application of the International Standard on Auditing 560 "Subsequent events"

The article makes comments on the International Standard on Auditing 560 "Subsequent events", in the field of the a of the subsequent event concept, the signification of certain key terms, auditor's liability, events occurring until the auditor's report is issued, audit procedures after the reporting date.

The second part of the article has an obvious practical character, presenting, analyzing and commenting upon a series of case studies relevant for the proposed theme, representing a real guide for auditors.

Key words: subsequent event, significant information, liability coverage, other auditor, management inquiry, financial statements adjustment, procedures, qualified opinion

Cuvinte cheie:

eveniment ulterior, informație semnificativă, întinderea răspunderii, alt auditor, interviuarea conducerii, ajustarea situațiilor financiare, proceduri, opinie cu rezerve

Introducere

În numărul 10(2009) al revistei Audit Financiar, sub titlul „Monitorizarea activității de audit financiar - atribuție prioritară în domeniul asigurării calității”, au fost prezentate principalele coordonate urmărite de către Departamentul de Monitorizare și Competență Profesională (DMCP) din cadrul Camerei Auditorilor Financieri din România (Camera) în activitatea de monitorizare a auditorilor financieri care au fost evaluați cu calificativele D,C și B, conform cerințelor Directivei 2006/43/CE a Parlamentului European și a Consiliului, precum și ale Ordonanței de Urgență a Guvernului (OUG) nr. 90/2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate, aprobată cu modificări prin Legea nr. 278/2008.

În acest articol ne propunem să prezentăm una dintre prelegerile susținute cu ocazia cursurilor suplimentare de pregătire profesională, respectiv „Evenimentele ulterioare”, domeniu reglementat de Standardul Internațional de Audit (ISA) 560¹ și să-l ilustrăm prin studii de caz.

Metodologia de cercetare

Pentru realizarea cercetării s-a efectuat o documentare pe baza reglementărilor legale în domeniu,

* Șef al Departamentului de Monitorizare și Competență Profesională - CAFR, e-mail: monitorizare@cafr.ro

¹ Reglementări Internaționale de Audit, Asigurare și Etică. Audit financiar 2008, Vol. I, coeditare CAFR, Editura Irecson.

constând în standardele internaționale de contabilitate și audit relevante și în procedurile stabilite de Cameră în aplicarea acestor standarde.

De asemenea, pentru elaborarea studiilor de caz au fost analizate Notele de inspecție întocmite la auditorii financiari aflați în perioada de monitorizare, precum și aspectele sesizate Camerei de organisme de reglementare a unor domenii de interes public, în legătură cu activitatea unor auditori financiari.

1. Conceptul de eveniment ulterior – clasificare

Conceptul de eveniment ulterior, astfel cum este definit în legislația internațională (Standardul Internațional de Contabilitate - IAS 10, Standardul Internațional de Audit - ISA 560), este similar cu cel prezentat în Reglementările naționale (Reglementările contabile conforme cu directivele europene aprobate prin OMFP nr. 1752/2005², cu modificările și completările ulterioare - OMFP 1752/2005, astfel:

- ISA 560, intrat în vigoare la data de 31 decembrie 2006, utilizează termenul de „evenimente ulterioare” pentru referire atât la evenimentele care apar între sfârșitul perioadei de raportare și data raportului auditorului, cât și pentru faptele descoperite ulterior raportului auditorului.
- IAS 10 „Evenimente ulterioare datei bilanțului”, intrat în vigoare la 1 ianuarie 2005, se referă la tratamentul contabil al evenimentelor, atât favorabile, cât și nefavorabile, care au loc între data bilanțului și data la care situațiile financiare sunt autorizate pentru publicare și identifică două tipuri de evenimente:
 - a) cele care fac dovada condițiilor existente la data bilanțului (evenimente care conduc la ajustarea situațiilor financiare ulterior datei bilanțului);
 - b) cele care oferă indicații despre condiții apărute ulterior datei bilanțului (evenimente care nu conduc la ajustarea situațiilor financiare).
- OMFP nr. 1752/2005, intrat în vigoare la 1 ianuarie 2006, definește evenimentele ulterioare datei bilanțului ca fiind acele evenimente favorabile sau nefavorabile care au loc între data bilanțului și data la care situațiile financiare anuale sunt autorizate pentru publicare, identificând două situații:

- a) informații ulterioare privind evenimente care avuseseră loc la data bilanțului, ale căror efecte (venituri, cheltuieli suplimentare) se înregistrează;
- b) informații pentru evenimente petrecute ulterior datei situațiilor financiare, care se prezintă în note.

Semnificația unor termeni – cheie:

- **Data situațiilor financiare** - data celui mai recent bilanț din situațiile financiare auditate;
- **Data aprobării situațiilor financiare** - cea mai recentă dată la care persoanele cu autoritatea recunoscută declară că au întocmit un set complet al situațiilor financiare și că și-au asumat responsabilitatea pentru acestea;
- **Data raportului de audit** - data la care auditorul alege să-și dateze raportul referitor la situațiile financiare. Raportul de audit nu va fi emis mai devreme de:
 - data la care auditorul a obținut probe de audit suficiente și adecvate pe care să-și bazeze opinia asupra situațiilor financiare;
 - data obținerii probelor că a fost întocmit setul complet al situațiilor financiare și că aceia cu autoritatea recunoscută au declarat că și-au asumat responsabilitatea pentru acestea;
- **Data emiterii situațiilor financiare** - data la care raportul auditorului și situațiile financiare auditate sunt puse la dispoziția terților/data la care au fost depuse la o autoritate de reglementare.

2. Responsabilitatea auditorului

Scopul ISA 560 este de a stabili standarde și de a furniza recomandări cu privire la responsabilitatea auditorului în legătură cu evenimentele ulterioare.

Auditorul trebuie să ia în considerare efectul evenimentelor ulterioare asupra situațiilor financiare, precum și asupra raportului auditorului.

Responsabilitatea auditorului, în legătură cu efectele unor astfel de evenimente, se extinde până la data la care raportul de audit este emis și semnat. Auditorul

² OMFP nr. 1752/2005, publicat în Monitorul Oficial nr. 1080/30.11.2005, cu modificările și completările ulterioare.

Reprezentarea grafică a întinderii răspunderii auditorului

Data de raportare: 31 dec. anul N		Data semnării raportului auditorului independent 31 mar. anul N+1		Data emiterii situațiilor financiare: 15 apr. anul N+1	
EVENIMENTE ULTERIOARE					
	Perioada ulterioară datei de raportare: 31 dec. anul N – 31 mar. anul N+1		Perioada ulterioară semnării raportului de audit: 31 mar. – 15 apr. anul N+1		Perioada ulterioară emiterii situațiilor financiare: după 15 apr. anul N+1
Răspunderea auditorului financiar		Răspunderea entității pentru dezvăluirea evenimentelor ulterioare		Răspunderea entității	

poate să emită raportul său doar dacă situațiile financiare au fost finalizate și adoptate de entitate.

Pentru a evita orice confuzii referitoare la responsabilitatea auditorului pentru evenimentele ce au loc între emiterea situațiilor financiare și semnarea raportului auditorului, raportul auditorului ar trebui semnat cel mai târziu în aceeași zi.

Răspunderea auditorului se extinde și asupra evenimentelor care apar ulterior datei raportului de audit, dar nu mai târziu de data aprobării situațiilor financiare de către conducere, sub condiția ca aceste evenimente să fie dezvăluite auditorului.

Dacă în perioadele anterioare situațiile financiare au fost auditate de către alți auditori, responsabilitatea pentru evenimentele ulterioare apărute între data situațiilor financiare ale perioadei precedente și data efectivă a situațiilor financiare anuale revine auditorului precedent.

În cazul în care situațiile financiare anuale sau informațiile financiare ale perioadelor interimare publicate nu au fost auditate, iar auditorul curent consideră că acestea nu sunt întocmite conform cadrului de raportare, el ar trebui să insiste ca managementul să le revizuiască.

În cazul în care conducerea nu este de acord să revizuiască situațiile financiare sau prezentările de informații interimare ale perioadei precedente, auditorul va fi nevoit să modifice raportul său și să descrie natura neconcordanței față de cadrul de raportare.

În cazul în care conducerea nu este de acord să revizuiască situațiile financiare sau prezentările de informații interimare ale perioadei precedente, auditorul

va fi nevoit să modifice raportul său și să descrie natura neconcordanței față de cadrul de raportare.

3. Evenimente care apar până la emiterea raportului auditorului

Standardul de audit 560 „Evenimente ulterioare” cere auditorului să aplice proceduri de audit concepute pentru a furniza probe de audit suficiente și adecvate cu privire la faptul că au fost identificate toate evenimentele apărute până la data raportului auditorului și care pot necesita ajustarea situațiilor financiare sau prezentarea în situațiile financiare.

Evenimentele apărute ulterior datei de raportare pot fi favorabile sau nefavorabile și se referă la toate evenimentele ce apar între data de raportare, indiferent dacă sunt sau nu corelate condițiilor existente la această dată, și data raportului.

Prin urmare, principala problemă ce trebuie rezolvată este care dintre evenimentele apărute trebuie să fie ajustate.

Procedurile de audit în perioada ulterioară datei de raportare

Procedurile de audit pentru identificarea evenimentelor care pot necesita ajustări ale situațiilor financiare sau prezentări în situațiile financiare vor fi efectuate cât mai aproape posibil de data raportului auditorului. Aceste proceduri completează procedurile care pot fi aplicate tranzacțiilor specifice care

apar după data situațiilor financiare, pentru obținerea probelor de audit referitoare la soldurile conturilor la data situațiilor financiare (testarea stocurilor în vederea respectării separării exercițiilor; plățile către creditori; revizuirea registrului de casă după sfârșitul exercițiului etc.).

În cadrul secțiunii B „Revizuirea generală a situațiilor financiare”, din Normele de audit, auditorii financiari trebuie să completeze „Lista de verificare B1 pentru revizuirea evenimentelor ulterioare”. Aceste proceduri se referă la:

- a) Revizuirea procedurilor care au fost stabilite de conducere pentru a asigura identificarea evenimentelor care ar putea să apară ulterior datei de raportare;
- b) Citirea proceselor verbale ale adunărilor generale ale acționarilor, ale persoanelor însărcinate cu guvernarea, ale ședințelor conducerii, comitetelor executive și a celor de audit, ținute după data de raportare și interviewarea aspectelor discutate la întruniri pentru care procesele verbale nu sunt încă disponibile;
- c) Analizarea ultimelor prezentări de informații la perioade interimare, publicate de entitate, a bugetelor, fluxurilor de trezorerie previzionate, precum și a oricăror alte rapoarte ale conducerii;
- d) Revizuirea informărilor primite de conducere din partea avocaților referitoare la litigii și revendicări sau extinderea unor interviewări anterioare;
- e) Verificarea următoarelor jurnale și documente pentru perioada ulterioară datei bilanțului:
 - jurnalul de casă și extrasele de cont;
 - jurnalul vânzărilor zilnice;
 - jurnalul cumpărărilor zilnice.
- f) Investigarea posibilității ca, în perioada ulterioară în care auditorul este responsabil, să fi apărut, ori să fi fost angajate în numele societății, noi obligații, împrumuturi sau garanții;
- g) Interviewarea conducerii cu privire la apariția evenimentelor ulterioare care ar putea afecta, prin ajustare, situațiile financiare sau care ar implica prezentarea în Note.

Exemple de întrebări relevante:

- Starea curentă a elementelor care au fost contabilizate pe baza unor date preliminare sau neconcludente;

- Dacă au avut loc sau sunt planificate vânzări sau achiziții de active;
- Dacă s-au emis noi acțiuni sau obligațiuni sau a fost realizat sau planificat un contract de fuziune sau de lichidare;
- Dacă există active preluate de stat sau dacă au fost distruse ca urmare a unei situații de forță majoră;
- Dacă s-au contractat noi angajamente, împrumuturi sau garanții;
- Dacă se înregistrează contingente, indiferent de natură;
- Dacă a avut loc sau a fost planificată orice contabilizare neobișnuită;
- Dacă orice eveniment care a apărut sau este posibil să apară ar putea să aducă atingere politicilor contabile utilizate pentru întocmirea situațiilor financiare, ca, de exemplu, dacă un astfel de eveniment ar putea afecta continuitatea activității entității.

Multe proceduri de audit ce fac referire la evenimentele ulterioare tip „Cut-off”, de exemplu, vizează în principal tranzacțiile efectuate după data de raportare a situațiilor financiare.

Cel mai important aspect al revizuirii este identificarea cifrelor sau a notelor din situațiile financiare care sunt bazate într-o anumită măsură pe estimări și pentru care există acum noi probe privind valoarea sau efectul lor. În astfel de cazuri, cifrele provizorii trebuie ajustate.

În cazul în care o filială, o divizie, o sucursală a entității este auditată de un alt auditor, auditorul va lua în considerare procedurile celui alt auditor în ceea ce privește evenimentele după sfârșitul perioadei.

Atunci când auditorul descoperă evenimente care afectează în mod semnificativ situațiile financiare, acesta va evalua dacă evenimentele sunt contabilizate corespunzător și prezentate adecvat în situațiile financiare

Din exemplele prezentate în continuare rezultă și deosebiriile dintre cele două tipuri de evenimente (cele care necesită ajustarea situațiilor financiare și cele care necesită numai prezentarea în note), precum și conjunctura în care același eveniment primește un tratament sau altul.

3.1 Exemple de evenimente ulterioare care fac obiectul ajustării situațiilor financiare

- Potrivit cerințelor Standardului Internațional de Contabilitate - IAS 10 „O entitate va ajusta valorile recunoscute în situațiile financiare pentru a reflecta evenimente ulterioare datei bilanțului” cum sunt:

Studiu de caz:

a) Soluționarea ulterioară datei de raportare a unui litigiu care confirmă că o entitate are o obligație prezentă la data de raportare.

În această situație entitatea va trebui să ajusteze orice provizion recunoscut anterior legat de acest litigiu sau să recunoască un nou provizion.

La data situațiilor financiare, 31 decembrie anul N, este în curs de desfășurare un litigiu de calitate cu unul dintre principalii clienți externi, pentru daune solicitate entității auditate în suma de 250.000 euro, reprezentând pierderi ale clientului provocate de neîndeplinirea unor **obligații contractuale** ca urmare a primirii unui lot de materii prime necorespunzătoare calitativ.

Entitatea evidențiază la 31 decembrie anul N numai creanța comercială, în suma de 180.000 euro, precum și o ajustare pentru depreciere de egală valoare, fără a constitui provizion pentru litigii, considerând că nu se întrevăd și alte ieșiri de resurse.

În conformitate cu pct. 184(1) din OMFP nr. 1752/2005, respectiv par. 14 din IAS 37, **un provizion este o datorie cu exigibilitate sau valoare incertă, care poate fi recunoscut numai în momentul în care:**

- o entitate are o obligație curentă (legală sau implicită) generată de un eveniment anterior;
- este probabil ca o ieșire de resurse care încorporează beneficii economice să fie necesară pentru a onora obligația respectivă și;
- poate fi realizată o estimare credibilă a valorii obligației.

La 31 martie anul N+1 instanța de judecată competentă s-a pronunțat definitiv asupra obligației entității de a achita clientului reclamant suma de 250.000 euro și de a-și ridica marfa necorespunzătoare calitativ, pe costurile sale.

Rezultă o datorie curentă de 70.000 euro, care privește exercițiul auditat, neevidențiată de entitate.

Potrivit IAS 37, dacă o entitate are un contract oneros, obligația contractuală curentă va fi recunoscută și evaluată ca un provizion.

Standardul definește un contract oneros ca fiind „*acel contract în care costurile inevitabile implicate de stingerea obligațiilor asumate prin contract depășesc beneficiile economice estimate a se obține din prezentul contract*”.

Auditorul va aplica proceduri specifice privind:

- revizuirea informărilor primite din partea avocaților referitoare la litigii și revendicări sau extinderea unor interogări anterioare;
- intervievarea conducerii în ceea ce privește ariile de risc și contingențele, concluzionând că se impune constituirea unui provizion pentru litigii, în sumă de 70.000 euro.

În consecință, auditorul va solicita conducerii entității să efectueze o ajustare prin recunoașterea unui provizion:

681.2	=	151.1	-	70.000 euro
„Cheltuieli de exploatare privind provizioanele”		„Provizioane pentru litigii”		

Menționăm că IAS 10 nu recomandă prezentarea acestei obligații ca o datorie contingentă din cauză că soluționarea oferă dovezi suplimentare, ce ar putea fi luate în considerare în precizarea valorii și exigibilității datoriei.

Un contingent este un activ sau o obligație posibilă care apare ca urmare a unor evenimente trecute, a căror existență ar putea fi confirmată de apariția sau de neapariția unui sau mai multor evenimente viitoare, neaflate total sub controlul entității.

Preocuparea principală a auditorului în legătură cu datoriile și activele contingente este aceea de a afla dacă un eveniment ulterior este posibil să apară.

Datoriile contingente pot fi provizionate doar dacă pot fi măsurate credibil și este probabil ca un eveniment viitor să apară. Chiar dacă datoriile contingente nu pot fi măsurate credibil sau este improbabil să apară, vor trebui totuși prezentate în Notele la situațiile financiare (ex.: cheltuielile care vor fi prilejuite de readucerea stocurilor în entitate).

În cazul în care conducerea refuză să efectueze ajustarea auditorul modifică raportul de audit, emițând o opinie cu rezerve, prin:

- Inserarea în raportul auditorului a unui paragraf distinct: „*Societatea este în litigiu cu un client extern*”

pentru daune - interese contractuale semnificative, pentru care nu a recunoscut nici un provizion, deși stadiul procesului la data întocmirii situațiilor financiare sugerează o ieșire apropiată de resurse”.

- Exprimarea de către auditor a unei opinii cu rezerve, având în vedere existența unui dezacord cu conducerea referitor la gradul de adecvare a prezentării informațiilor referitoare la situațiile financiare.

„În opinia noastră, cu excepția efectului asupra situațiilor financiare al aspectelor la care s-a făcut referire la paragraful anterior, situațiile financiare prezintă în mod adecvat, sub toate aspectele semnificative, poziția financiară a societății la 31.12 anul N, în conformitate cu OMFP nr. 1752/2005 cu modificările ulterioare”

b) Primirea unei informații ulterior datei de raportare, care indică faptul că un activ era deja depreciat la data de raportare sau că valoarea unei pierderi din depreciere recunoscută anterior ar trebui să fie ajustată.

- (i) Falimentul unui client a apărut ulterior datei de raportare, iar condițiile de intrare în faliment existau la data bilanțului;

Considerăm că unul dintre cei mai mari clienți ai unei entități intră în faliment începând cu 1 martie anul N. La data de raportare, 31 decembrie anul N-1, creanțele entității asupra clientului erau de 172.000 lei, datând de circa doi ani. Entitatea consideră că va putea încasa în totalitate creanța deținută asupra clientului și că nu este necesară ajustarea valorii contabile a contului de creanțe comerciale. Aparent, evenimentul ulterior al intrării în faliment al clientului există, dar nu a fost cunoscut de entitate la data de raportare, respectiv la 31 decembrie anul N-1.

În cadrul revizuirii evenimentelor ulterioare, auditorul extinde interogările desfășurate anterior cu consultanții juridici ai firmei cu privire la litigii și ajunge la concluzia că perspectiva falimentului clientului era cunoscută, având în vedere solicitările repetate ale acestuia, de eșalonare a plății datoriilor sale comerciale, cu ocazia discuțiilor purtate în ședințele de conciliere. În mod normal, evenimentele de acest tip cer ajustarea pentru că în mod obișnuit reprezintă condiții existente la data de referință și care au fost înregistrate de-a lungul unei perioade ulterioare.

Considerând că situația existentă poate determina deteriorarea poziției financiare a entității auditate, auditorul va solicita conducerii să efectueze ajustări pentru deprecierea creanțelor:

681.4	=	491 - 172.000 lei
„Cheltuieli de exploatare privind deprecierea activelor circulante”		„Ajustări pentru deprecierea creanțelor - clienți”

Potrivit cerințelor OMFP nr. 1752/2005 pct. 121(2), „Evaluarea activelor circulante”, *„ajustările de valoare se fac pentru activele circulante în vederea prezentării acestora la cea mai mică valoare de piață sau, în circumstanțe speciale, la o altă valoare minimă atribuibilă la data bilanțului”.*

În cazul în care conducerea refuză să efectueze ajustarea, auditorul modifică raportul de audit, emitând o opinie cu rezerve, prin:

- Inserarea în raportul auditorului a unui paragraf distinct:

„Așa cum rezultă din Nota nr. 5, Societatea are o expunere semnificativă față de un client incert, pentru care nu a recunoscut nicio ajustare pentru depreciere, deși până la data întocmirii situațiilor financiare acesta a fost declarat în stare de faliment”

- Exprimarea opiniei cu rezerve:

„În opinia noastră, cu excepția efectului asupra situațiilor financiare al aspectelor la care s-a făcut referire la paragraful anterior, situațiile financiare prezintă în mod adecvat, sub toate aspectele semnificative, poziția financiară a societății la 31.12 anul N, în conformitate cu OMFP nr. 1752/2005 cu modificările ulterioare”.

Pe de altă parte, dacă auditorul poate determina că, la data de raportare, clientul prezenta o stare de sănătate financiară, iar intrarea sa în faliment după data de raportare este datorată unor cauze de forță majoră sau calamităților naturale nu este necesară ajustarea, ci doar prezentarea în notele de la situațiile financiare. Evenimentul ulterior există, dar nu a fost cunoscut de entitate la data bilanțului, data de raportare.

- (ii) Vânzarea stocurilor după data de raportare poate să furnizeze informații despre valoarea realizabilă netă la data de raportare

Valoarea realizabilă netă a unui stoc este cu precădere determinată prin examinarea vânzărilor realizate ulterior datei de raportare, care furnizează informații relevante în legătură cu valoarea stocului respectiv. Auditorul poate decide să utilizeze evenimente sau tranzacții care apar după data de raportare, dar anterior datei la care se semnează raportul de audit, ca evidențe (documentație) pentru măsurarea valorii juste.

IAS 2 „Stocuri” definește valoarea realizabilă netă ca fiind prețul de vânzare estimat ce ar putea fi obținut pe parcursul desfășurării normale a activității, mai puțin costurile estimate pentru finalizarea bunului și a costurilor necesare vânzării.

De asemenea, vânzarea unui activ la o perioadă scurtă după data situațiilor financiare, poate furniza un suport consistent pentru evaluarea valorii juste la data situațiilor financiare.

IAS 16 „Imobilizări corporale” definește valoarea justă ca reprezentând suma pentru care un activ ar putea fi schimbat de bunăvoie între două părți aflate în cunoștință de cauză, în cadrul unei tranzacții cu prețul determinat obiectiv.

Entitatea auditată x, care produce un singur tip de produs, evidențiază în contul 345 „Produse finite” alături de produsele conforme standardului și unele produse inferioare calitativ, denumite impropriu „categoria B”, care nu au prețuri de vânzare distincte. Stocul acestora la 31 decembrie anul N, potrivit inventarului, este de 650.000 lei.

La 25 ianuarie anul N+1 și la 14 februarie anul N+1, entitatea a vândut cantități semnificative de produse tip „B”, cu o reducere de 30% a prețului de vânzare aprobat.

Auditorul va efectua procedurile specifice pentru testarea valorii juste, va trebui să obțină probe de audit suficiente și adecvate ca:

- principiile de evaluare utilizate în măsurarea valorii juste sunt conforme cadrului de raportare după care sunt întocmite situațiile financiare;
- principiile de evaluare alese sunt aplicate corect și complet;
- metodele de estimare utilizate sunt prezentate adecvat.

În această situație, prezentarea adecvată a informațiilor referitoare la valoarea justă în situațiile financiare este esențială în evaluarea gradului de adecvare al prezentării; auditorul trebuie să se asigure că există suficiente informații privind metodele de măsurare a valorii juste, care prezintă un nivel ridicat de incertitudine.

Pentru un produs finit valoarea realizabilă netă este prețul de vânzare.

Pentru produsele tip „B”, s-a obținut o bază rezonabilă pentru a se concluziona că valoarea realizabilă netă este de 70% din prețul de vânzare.

Auditorul va solicita conducerii entității ajustarea pentru deprecierea stocului de produse tip „B” pentru 30% din valoarea acestora:

681.4	=	3945 - 195.000 lei
„Cheltuieli de exploatare privind deprecierea activelor circulante”		„Ajustări pentru deprecierea produselor finite

Pot apărea situații când clientul omite prezentarea informațiilor despre valoarea justă, cerute de cadrul de raportare, deoarece nu este practic să determine o astfel de valoare cu credibilitate.

Dacă apare o astfel de situație, auditorul va trebui să evalueze dacă situațiile financiare conțin denaturări semnificative.

Menționăm că, potrivit cerințelor pct. 131(2) din OMFP nr. 1752/2005, *„dacă valoarea prezentată în bilanț, rezultată după aplicarea metodei de evaluare a stocurilor utilizată de entitate (FIFO, CMP) diferă în mod semnificativ la data bilanțului, de valoarea determinată pe baza ultimei valori de piață cunoscute înainte de data bilanțului, valoarea acestei diferențe trebuie prezentată în Notele explicative ca total, pe categorii de active”*.

În cazul în care conducerea refuză să efectueze ajustarea, auditorul modifică raportul de audit, emițând o opinie cu rezerve, prin:

- Inserarea unui paragraf distinct în raportul auditorului:

„Auditorul a participat la inventarierea stocurilor, constatând că produsele inferioare standardului, cunoscute sub denumirea „tip B”, sunt evidențiate la același preț cu produsele conforme standardului, deși acestea se valorifică cu un discount

mediu de 30%. Impactul în contul de profit și pierdere este semnificativ”.

- Exprimarea opiniei cu rezerve:

„În opinia noastră, cu excepția efectului asupra situațiilor financiare al aspectelor la care s-a făcut referire în paragraful anterior, situațiile financiare prezintă în mod adecvat, sub toate aspectele semnificative, poziția financiară a societății la 31.12 anul N, în conformitate cu OMFP nr. 1752/2005 cu modificările ulterioare”.

c) Determinarea, după data situațiilor financiare, a valorii rezultate din repartizarea profitului sau din plata bonusurilor, dacă entitatea are o obligație legală sau una presupusă la data de raportare, de a face astfel de plăți, ca rezultat al unor evenimente care au existat anterior datei de raportare;

O entitate care întocmește situațiile financiare conform IFRS a prevăzut în actul constitutiv actualizat faptul că salariații proprii participă la profitul net cu o cotă de 5% anual.

Entitatea auditată a procedat conform art. 222 (4) din OMFP 1752, respectiv a înregistrat profitul rămas după completarea rezervei legale în contul 117 „Rezultat reportat”, urmând să înregistreze repartizarea pe destinații după aprobarea situațiilor financiare anuale.

Participările la profit și primele fac parte, potrivit IAS 19 „Beneficiile angajaților” din categoria beneficiilor pe termen scurt ale angajaților.

Conform prevederilor paragrafului 17 din IAS 19, o întreprindere trebuie să recunoască costul previzionat al participării la profit și primelor cuvenite, atunci când:

- întreprinderea are o obligație legală sau implicită pentru a face astfel de plăți ca rezultat al unor evenimente ulterioare; și
- poate fi făcută o estimare certă.

Potrivit paragrafului 21 din IAS 19, o obligație derivată în baza unui plan de participare la profit și de prime rezultă din serviciul angajatului și nu dintr-o tranzacție cu proprietarii întreprinderii.

De aceea, o întreprindere recunoaște costul planurilor de participare la profit și de prime nu ca distribuire a profitului net, ci ca o cheltuială.

Auditorul financiar va propune conducerii entității să ajusteze situațiile financiare, recunoscând cheltuiala ca un provizion, care să acopere atât obligațiile legale, cât și orice obligație implicită ce apare din activitățile întreprinderii (CAS, CASS, alte contribuții aferente sumei în cauză), prin următorul articol contabil:

- Constituirea provizionului pentru suma propusă a fi distribuită drept participare a salariaților la profit:

6812	=	1518
„Cheltuieli de exploatare privind provizioanele”		„Alte provizioane”

În cazul în care conducerea refuză să efectueze ajustarea, auditorul modifică raportul de audit, emițând o opinie cu rezerve, prin:

- Inserarea unui paragraf distinct în raportul auditorului:

„Societatea nu a recunoscut în contul de profit și pierdere obligația de a plăti angajaților o sumă semnificativă reprezentând cota de participare la profit, prevăzută în actul constitutiv al societății, ceea ce constituie o abatere față de cerințele IAS 19 «Beneficiile angajaților»”.

- Exprimarea opiniei cu rezerve:

„În opinia noastră, cu excepția efectului asupra situațiilor financiare al aspectelor la care s-a făcut referire la paragraful anterior, situațiile financiare prezintă în mod adecvat, sub toate aspectele semnificative, poziția financiară a societății la 31.12 anul N, în conformitate cu IFRS”.

d) Alte cazuri de evenimente ulterioare care necesită ajustarea situațiilor financiare:

- Determinarea ulterioară datei de raportare a costului activelor achiziționate sau a încasărilor rezultate din activele vândute înainte de data bilanțului;
- Descoperirea unei fraude sau a unei erori care indică faptul că situațiile financiare sunt incorecte.

3.2 Exemple de evenimente ulterioare care se prezintă în note

Potrivit cerințelor par. 8 din IAS 10, o entitate nu își va ajusta valorile recunoscute în situațiile financiare, pentru a reflecta evenimentele ulterioare datei bi-

lanțului care nu conduc la ajustarea situațiilor financiare. Astfel de evenimente sunt cele care au apărut ulterior datei de raportare și pentru care nu au existat condiții anterior acestei date.

Studii de caz:

a) Reducerea valorii de piață a investițiilor ca urmare a unor circumstanțe apărute între data situațiilor financiare și data emiterii acestora.

Potrivit pct. 107 din OMFP nr. 1752/2005, imobilizările financiare, constând în acțiuni deținute la entități afiliate se prezintă în bilanț la valoarea de intrare mai puțin ajustările cumulate pentru pierderi de valoare.

Activele financiare pot fi evaluate la valoarea justă, definită la pct. 115 ca fiind valoarea de piață pentru acele instrumente financiare pentru care se poate identifica cu ușurință o piață credibilă (exemplu: BVB pentru acțiunile cotate).

De exemplu, o entitate deține pachetul de control din capitalul unei filiale, având ca obiect de activitate intermediari imobiliare, cu o valoare de intrare de 500 lei/buc, care la 31 decembrie anul N au fost evaluate la 480 lei/buc, pe baza cotației de la bursă, publicată pentru data încheierii exercițiului. Societatea a recunoscut o ajustare pentru pierderea de valoare a imobilizării financiare de 20 lei/acțiune.

În perioada dintre data situațiilor financiare - 31 decembrie anul N - și data emiterii situațiilor financiare - 31 martie anul N+1, valoarea de piață a acțiunilor se diminuează până la valoarea de 450 lei/acțiune, în condițiile crizei financiare declanșată în afacerile imobiliare. Această evoluție negativă de 30 lei/acțiune **nu va fi reflectată în situațiile financiare** prin recunoașterea unei ajustări de valoare la 31 decembrie anul N, întrucât evenimentul ulterior nu a fost cunoscut la data bilanțului, ci a intervenit în perioada 1 ianuarie - 31 martie anul N+1.

Totuși, la 31 martie anul N+1, societatea cesionează o parte semnificativă din acțiunile deținute, la prețul de 470 lei/acțiune, rezultatele tranzacției urmând a se prezenta în contul de profit și pierdere la încheierea exercițiului 2008.

Dacă neprezentarea evenimentului ulterior ar putea afecta capacitatea utilizatorilor situațiilor financiare de a lua decizii corecte, entitatea va prezenta în note informații privind:

- natura evenimentului;

- o estimare a efectului financiar sau o mențiune conform căreia o astfel de estimare nu poate fi făcută.

b) Anunțarea unui plan de întrerupere a unei activități; deteriorarea rezultatelor din exploatare și a poziției financiare, care indică nevoia de a considera dacă este încă adecvat principiul continuității.

(i) Contul de profit și pierdere pentru exercițiul încheiat la 31 decembrie anul N-2 al unei entități prezenta pierderi semnificative.

Totuși, situațiile financiare au fost elaborate avându-se în vedere aplicarea principiului continuității activității pentru următoarele 12 luni. Astfel, managerul societății a consemnat în declarația conducerii faptul că nu are planuri de a abandona linii de producție sau alte intenții, care vor avea ca rezultat stocuri excedentare sau uzate moral.

Excepție constituie întreruperea activității unuia dintre cele două cuptoare din dotarea sectorului cald, aprobată prin Hotărârea Consiliului de Administrație din 3 februarie anul N-1.

S-a avut în vedere diminuarea costurilor, mai ales a celor energetice, în condițiile scăderii cererii de produse din profilul de fabricație și neacoperirii cu comenzi a capacităților de producție a ambelor cuptoare.

De asemenea, managementul a documentat factorii determinanți ai activității în exercițiul anului N-1, *concluzionând că principiul contabil al continuității activității este o bază potrivită pentru întocmirea situațiilor financiare.*

Evenimentul ulterior există, dar nu a fost cunoscut de entitate la data de raportare.

Ca urmare, aspectul a fost prezentat în Note, fără ajustarea situațiilor financiare.

Totuși, în **scrisoarea confidențială adresată celor însărcinați cu guvernarea**, potrivit cerințelor ISA 260, auditorul face unele recomandări, cum sunt:

„Se recomandă conducerii societății să finalizeze măsurile inițiate pentru asigurarea continuității activității pentru următoarele 12 luni. În acest sens, să acționeze pentru:

a) Elaborarea bugetelor de venituri și cheltuieli pentru exercițiile următoare, la a căror fundamentare să fie avute în vedere:

- nivelul și structura veniturilor preconizate de societate pentru următoarele 12 luni, fundamentate pe contractele încheiate, cu condiții de derulare efectivă, corelate cu capacitatea proiectată a utilajelor de bază deținute;
- nivelul și structura cheltuielilor programate pentru realizarea acestor venituri, departajate pe naturi, activități, eventual pe contracte;
- necesarul fizic de materii prime și materiale pentru realizarea veniturilor propuse, în raport cu situația reală a stocurilor existente;
- resursele umane și financiare necesare pentru desfășurarea activității în următoarele 12 luni, precum și pentru achitarea eventualelor datorii scadente ale societății, în situația în care va apela la completarea necesarului de resurse prin credite bancare;

b) Stabilirea măsurilor de ordin tehnic și financiar pentru urmărirea, în execuție, prin sistemul propriu de control intern, a încadrării în prevederile bugetului de venituri și cheltuieli aprobat, precum și pentru achitarea datoriilor scadente”.

(ii) În exercițiul următor, încheiat la 31 decembrie anul N-1, auditorul a constatat următoarele:

Deși a fost scos din funcțiune un cuptor, societatea a continuat să înregistreze pierderi, la care se adaugă pierderile din exercițiul precedent.

Comisia de inventariere a entității nu a consemnat la 31 decembrie anul N-1 nicio constatare despre starea fizică și situația de fapt a cuptorului, cu o valoare de înregistrare de 1.540.000 lei, a cărui utilizare a fost întreruptă, potrivit aprobării CA, la data de 2 februarie anul N-1.

Din punct de vedere financiar, cuptorul a continuat să fie amortizat până la 31 decembrie anul N-1, dată la care valoarea neamortizată este de 740.000 lei.

Atunci când evenimentele ulterioare pot afecta capacitatea entității de a-și continua activitatea, indiferent dacă condițiile au fost prezente la data situațiilor financiare sau au apărut ulterior acestei date, auditorul va trebui să evalueze adecvat aceste efecte și să ceară conducerii să prezinte aceste

informații în situațiile financiare sau în notele la acestea.

Situațiile financiare trebuie să fie pregătite de conducere pe baza principiului de continuitate a activității, potrivit căruia aceasta este pregătită să-și continue activitatea pentru o perioadă de cel puțin 12 luni, cu excepția situațiilor în care conducerea intenționează fie să lichideze entitatea, fie să cedeze activitatea.

Auditorul financiar consideră, de această dată, că este necesară ajustarea situațiilor financiare aferente exercițiului anului N, comunicând entității următoarele:

- Se impune reanalizarea problemei în CA, pentru a se stabili concret fie măsura de intrare în conservare a cuptorului nr. 1, fie demontarea și scoaterea acestuia din evidență.

- Se propun următoarele operațiuni contabile:

a) în cazul conservării, înregistrarea unei ajustări pentru depreciere la nivelul valorii rămase neamortizate:

6813	=	291 - 740.000 lei
„Cheltuieli de exploatare privind ajustările pentru deprecierea imobilizărilor”		„Ajustări pentru deprecierea imobilizărilor corporale”

b) în cazul demontării se înregistrează scoaterea din evidență:

6583	=	213 - 740.000 lei
„Cheltuieli privind activele cedate”		„Instalații tehnice, mijloace de transport” și

2812	=	213 - 800.000 lei
„Amortizarea instalațiilor tehnice”		„Instalații tehnice, mijloace de transport”

Potrivit pct. 100 din OMFP nr. 1752/2005, „o imobilizare corporală trebuie scoasă din evidență la cedare sau casare atunci când nici un beneficiu economic viitor nu mai este așteptat din utilizarea lui ulterioară”.

În cadrul Raportului, auditorul va include un paragraf de atenționare cu următorul conținut:

„Fără a reprezenta o opinie cu rezerve, menționez că măsurile aplicate până în prezent pentru restructurarea activității societății nu s-au con-

cretizat în stoparea și recuperarea pierderilor, ceea ce indică o incertitudine semnificativă referitoare la capacitatea societății de a-și continua activitatea în condiții normale. Continuitatea activității societății depinde de aplicarea măsurilor adecvate care să conducă la îmbunătățirea performanței sale operaționale”.

În conformitate cu articolul 153.24 din Legea societăților comerciale nr. 31/1990, republicată, *atunci când se constată că activul net reprezintă mai puțin de jumătate din capitalul social, administratorii societății trebuie să convoace de îndată Adunarea Generală Extraordinară a Acționarilor, care să decidă mărirea capitalului social, reducerea sa cu un quantum cel puțin egal cu cel al pierderilor ce nu pot fi acoperite din rezerve, sau dizolvarea societății.*

c) Dividendele declarate după data bilanțului.

O societate de investiții, aflată sub supravegherea CNVM, a înregistrat la finele exercițiului anul N-1 un profit de 500.000 lei, pe care l-a înregistrat în contul 106 „Rezerve”.

În exercițiul următor, la 31 decembrie anul N, societatea a realizat un profit de 880.000 lei, iar în situațiile financiare a prezentat următoarele repartii:

- 50.000 lei - completarea rezervei legale;
- 230.000 lei - surse proprii de finanțare;
- 600.000 lei - dividende.

Înregistrarea contabilă a acestor repartii s-a făcut pe baza celor stabilite în ședința Consiliului de Administrație din data de 15 februarie anul N+1.

Întrucât evenimentul ulterior a apărut ulterior datei situațiilor financiare, dar înainte de emiterea raportului de audit, auditorul va solicita conducerii să ajusteze situațiile financiare, având în vedere prevederile pct. 222 din OMFP nr. 1752/2005 modificat prin OMFP nr. 2374/2007, potrivit căruia „*profitul contabil rămas după constituirea rezervelor se preia la începutul exercițiului financiar următor celui pentru care se întocmesc situațiile financiare anuale, în contul 117 «Rezultat reportat», de unde urmează a fi repartizat pe celelalte destinații legale*”.

La întâlnirea finală cu clientul i se propun acestuia ajustările:

- Stornarea operațiunilor de repartizare nepermise:

129	=	457	-	600.000 lei
„Repartizarea profitului”				
„Dividende de plată”				

- Preluarea profitului nerepartizat în contul 117:

121	=	1171	-	600.000 lei
„Profit și pierderi”				
„Rezultatul reportat - profit nerepartizat”				

Dividendele nu vor fi recunoscute ca datorate la data bilanțului deoarece nu îndeplinesc criteriile unei obligații prezente, întrucât repartizarea profitului va fi aprobată de Adunarea Generală a Acționarilor odată cu aprobarea situațiilor financiare.

Despre repartizarea profitului, propusă de către Consiliul de Administrație, se prezintă informații în Nota 3 „Repartizarea profitului”.

La data de 25 mai a avut loc AGA, care a aprobat repartizarea profitului exercițiului anul N, potrivit propunerii CA, prezentată mai sus. Totodată, AGA a aprobat și repartizarea cu destinația „dividende” a profitului anului N-1, din care se constituiseră surse proprii de finanțare.

Acest eveniment ulterior i-a fost dezvăluit auditorului de către conducere, cu ocazia desfășurării unei misiuni de revizuire a situațiilor financiare interimare la 30 iunie anul N+1.

Măsura este nelegală, având în vedere că OMFP 1752/2005 precizează că „entitățile nu pot reveni asupra înregistrărilor efectuate cu privire la repartizarea profitului”.

Evenimentul ulterior s-a produs după data de emitere a situațiilor financiare, precum și după transmiterea raportului de audit al situațiilor financiare pentru exercițiul încheiat la 31 decembrie anul N. Conform ISA 560, auditorul nu are responsabilitatea de a aplica procedurile specifice pentru investigarea evenimentului ulterior.

Totuși, este necesar ca auditorul să informeze utilizatorii, în primul rând acționarii și CNVM, asupra măsurii nelegale aprobate de AGA.

Cu ocazia revizuirii situațiilor financiare interimare pentru semestrul I anul N+1, auditorul va documenta secțiunea N 9 din Normele minimale de audit, care cere obținerea unei copii a minutei ședinței în care s-a decis acordarea de dividende și verificarea legalității repartizării dividendelor.

În situația în care constată că dividendele au fost deja distribuite, discută aspectul cu conducerea, propunând măsuri pentru recuperarea dividendelor nelegal distribuite și reflectarea acestora în raportarea financiară la 30 iunie anul N+1.

d) Alte cazuri de evenimente ulterioare datei bilanțului care nu conduc la ajustarea situațiilor financiare:

- O combinare de întreprinderi, realizată ulterior datei de raportare, sau cedarea unei filiale importante, care, în funcție de impactul tranzacției, impune prezentarea în note conform IFRS 3;
- Achiziții semnificative de active, clasificarea activelor ca fiind deținute în scopul vânzării;
- Cedarea activului sau exproprierea unui activ semnificativ de către stat;
- Distrugerea unei fabrici ca urmare a unui incendiu, ulterior datei de raportare;
- Schimbări neobișnuite, ulterior datei de raportare, în prețul activelor sau în cursul valutar;
- Schimbări semnificative ale normei fiscale, anunțate ulterior datei de raportare, care au un efect major asupra creanțelor și datoriilor privind impozitele curente sau cele amânate;
- Înregistrarea unei obligații semnificative sau a unei datorii contingente, ulterior datei de raportare, cum ar fi emiterea unei garanții semnificative;
- Inițierea unui litigiu major care a apărut ca urmare a unor evenimente survenite ulterior datei de raportare;

4. Responsabilitățile post-audit

Responsabilitățile post-audit includ considerații asupra:

- evenimentelor ulterioare apărute între data raportului auditorului și publicarea situațiilor financiare și
- dezvoltării, ulterior publicării situațiilor financiare, a faptelor necunoscute la data emiterii/publicării.

4.1. Fapte descoperite după data de emiterie a raportului auditorului, dar înaintea datei de emiterie a situațiilor financiare

Pe parcursul perioadei scurse de la data raportului auditorului până la data emiterii situațiilor financiare, responsabilitatea de a informa auditorul despre faptele care pot afecta situațiile financiare aparține conducerii.

Auditorul nu are responsabilități să facă cercetări sau să efectueze proceduri de audit pe durata acestui interval pentru a descoperi orice denaturare datorată evenimentelor ulterioare datei de raportare.

Nevoia ajustării situațiilor financiare trebuie considerată și discutată cu managementul. Dacă situațiile financiare sunt ajustate, auditorul va trebui să conceapă orice proceduri de audit necesare, inclusiv extinderea revizuirii evenimentelor ulterioare datei de raportare, și să remită un nou raport la data aprobării situațiilor financiare ajustate.

Atunci când, după data raportului auditorului, dar înaintea emiterii situațiilor financiare, auditorul descoperă fapte care pot afecta semnificativ situațiile financiare, acesta va analiza dacă situațiile financiare necesită a fi modificate, va discuta problema cu conducerea și va acționa adecvat circumstanțelor.

Deosebim trei situații posibile:

- a) *Atunci când conducerea modifică situațiile financiare*, auditorul va efectua procedurile de audit necesare în circumstanțele respective și va furniza conducerii **un nou raport** asupra situațiilor financiare modificate. Noul raport al auditorului nu va fi datat mai devreme de data aprobării situațiilor financiare modificate.
- b) *Atunci când conducerea nu modifică situațiile financiare*, în circumstanțele în care auditorul consideră că acestea necesită a fi modificate, iar raportul auditorului nu a fost transmis către entitate, auditorul trebuie să exprime o opinie cu rezerve sau una contrară.
- c) *Atunci când raportul auditorului a fost transmis entității*, auditorul va notifica acele persoane responsabile cu guvernanta de a nu emite situațiile financiare și raportul auditorului către terțe părți. Dacă situațiile financiare au fost ulterior transmise, Conducerea poate, în situații excepționale, să

emită situațiile financiare pregătite anterior, împreună cu raportul inițial al auditorului, în ciuda dezacordului acestuia ca situațiile financiare să prezinte fidel evenimentele apărute în acest interval.

În această situație, auditorul va trebui să ia măsuri, în funcție de drepturile legale și de obligațiile sale, pentru a preveni terțele părți să nu se bazeze pe raportul auditorului. Acest lucru poate fi realizat prin exercitarea dreptului auditorului de a fi ascultat la adunarea generală a acționarilor la care situațiile financiare auditate sunt prezentate acestora.

4.2. Fapte descoperite după data de emisie a situațiilor financiare

După emiterea situațiilor financiare, auditorul nu mai are nicio obligație de a face cercetări în ceea ce privește acele situații financiare. Totuși, un eveniment ar fi putut să existe la data raportului de audit, care să aibă un efect substanțial asupra situațiilor financiare și să fie cunoscut de auditor doar după emiterea situațiilor financiare.

Atunci când, după emiterea situațiilor financiare, auditorul ia la cunoștință un fapt care a existat la data raportului și care, dacă era cunoscut la acea dată, putea determina auditorul să-și modifice raportul de audit, acesta va hotărî dacă situațiile financiare necesită a fi revizuite, va discuta problema cu conducerea entității și va lua măsurile adecvate în circumstanțele respective - ISA 560 – par. 14.

În acest caz deosebim două situații:

a) Atunci când conducerea revizuieste situațiile financiare, auditorul va efectua procedurile de audit necesare în circumstanțele date, va revizui măsurile conducerii pentru a se asigura că toți cei care au primit situațiile financiare anterioare au fost informați despre aceasta situație și va furniza conducerii un nou raport asupra situațiilor financiare revizuite.

Noul raport al auditorului va fi datat nu mai devreme de data aprobării situațiilor financiare modificate și **va include un paragraf de evidențiere în care se va face referire la o notă anexată la situațiile financiare în care se discută pe larg motivele revizuirii situațiilor financiare emise anterior și a raportului de audit emis anterior.**

b) Atunci când conducerea nu revizuieste situațiile financiare:

Atunci când conducerea nu ia măsurile necesare pentru a se asigura că toți cei care au primit situațiile financiare anterioare și raportul anterior al auditorului sunt în continuare informați asupra situației și nu revizuieste situațiile financiare, auditorul îi va notifica pe cei responsabili cu guvernarea că va lua măsuri pentru a preveni terțele părți să nu se bazeze pe raportul auditorului.

Măsura luată va depinde de drepturile legale și de obligațiile auditorului, precum și de recomandările avocaților acestuia.

Revizuirea situațiilor financiare și emiterea unui nou raport al auditorului pot să nu fie necesare atunci când emiterea de situații financiare pentru perioada următoare este iminentă, caz în care vor fi făcute prezentări adecvate.

Aplicație specială: Oferta de titluri de valoare către public

În cazurile care implică oferte de acțiuni către public, auditorul va lua în considerare orice reglementări legale adecvate aplicabile, inclusiv proceduri adiționale, până la data intrării în vigoare a documentului final de ofertare.

Auditorul va aplica procedurile specifice documentării evenimentului ulterior până la data/aproape până la data intrării în vigoare a documentului final de ofertare. În plus, acest document va fi citit pentru a evalua dacă celelalte informații din documentul de ofertare sunt consecvente cu informațiile financiare cu care este asociat auditorul.

Concluzii

Standardul Internațional de Audit 560 „Evenimente ulterioare” reprezintă o „probă de foc” pentru auditorul financiar, în sensul că impune o mare atenție și înalt profesionalism în aprecierea unor situații de acest gen.

Cu siguranță, practica poate pune în atenție cazuri complexe, uneori inedite, însă aplicând cu rigurozitate regulile standardului și folosind raționamentul profesional auditorul își poate construi cele mai eficiente opinii legate de îndeplinirea misiunii sale.

Întâlnirea experților implicați în traducerea ISA

La 1 octombrie 2009, o delegație a Camerei Auditorilor Financiari din România, formată din **Carmen Mataragiu**, membru al Consiliul CAFR și **Adriana Coșa**, expert relații internaționale, a participat la Bruxelles la cea de-a doua întâlnire a experților implicați în traducerea **Standardelor Internaționale de Audit clarificate**, CAFR fiind organizația responsabilă de traducerea în limba română a ISA-urilor clarificate emise de Federația Internațională a Contabililor, IFAC. Pe lângă reprezentanții tuturor statelor membre, la întâlnirea de lucru au luat parte și reprezentanți ai Direcției Generale Piața Internă și Servicii, ai Direcției Generale Traduceri din cadrul Comisiei Europene, precum și ai IFAC: **Russell Guthrie**, director Asigurare și Relații cu Organismele membre și **Kelly Anerud**, director traduceri.

În cadrul întâlnirii, fiecare țară a trebuit să prezinte o actualizare a situației sale privind traducerea în limba proprie a ISA-urilor clarificate. Dintre toate țările, România, respectiv CAFR, este cea mai avansată: nu doar a trimis înainte de termen toate standardele traduse în limba română către Comisia Europeană, dar a și publicat Manualul care cuprinde ISA-urile clarificate, ediția 2009.

Eforturile Camerei au fost evidențiate în cadrul acestei întâlniri și în ceea ce privește relația de cooperare pe care o desfășoară cu DG Traduceri, cu care există: „o comunicare foarte bună pe marginea textelor trimise spre revizuire traducătorilor comunitari”.

Tot la Bruxelles, la aceeași dată, Federația Experților Contabili Europeni - FEE a organizat Ziua Fiscalității, manifestare la care a luat parte și CAFR. La evenimentul care a reunit în jur de 200 de participanți și s-a desfășurat sub tema „**Impozitele simple, corecte, coordonate - o utopie în Uniunea Europeană?**” a luat parte și Carmen Mataragiu, membru în Consiliul CAFR. [*Adriana Coșa, expert relații internaționale*]

● Important pentru autori! - Important for the Authors!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din **Consiliul Științific** al revistei, în modalitatea *double-blind-review*, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: noutatea, actualitatea și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific.

Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic .doc, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului română sau engleză; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagina; în articol se precizează metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor; referințele și se prezintă bibliografia selectivă; un rezumat în limbile engleză și română de circa 1 pagină, în care se prezintă obiectivul cercetării și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză.

The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the **Scientific Council** of the „Financial Audit” Review, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers. Assessment criteria for articles: innovative input, actuality and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted, accepted with reviewing, rejected. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published.

The articles are submitted to the editor by e-mail at: revista@cafr.ro, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the articles is drafted Romanian or English; the text in Romanian is drafted with specific characters in accordance with the rules issued by the Romanian Academy; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, references and also the selective bibliography; an abstract in both English and Romanian presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, both in English and Romanian.

UN PAS MARE ÎNAINTE PENTRU CIEL AUDIT ȘI REVIZUIRE !

În versiunea 1.4, CIEL Audit și Revizuire introduce îmbunătățiri majore:

- ➔ Noi probe de lucru pe toate secțiunile de Audit
- ➔ Funcția Import Rapid de Date pentru preluarea datelor clientului oferă noi opțiuni
- ➔ Un nou raport - Verificarea Depășirilor Plafonului de Casă
- ➔ Situațiilor Financiare li s-a adăugat un nou raport în capitolul ACTIVE, AMORTIZĂRI ȘI PROVIZIOANE

La achiziționarea CIEL Audit și Revizuire beneficiați de 1 an de asistență tehnică telefonică și actualizări gratuite, avantaj important deoarece vom continua să introducem îmbunătățiri importante într-un ritm ridicat !

CIEL Audit și Revizuire:

- ☑ o aplicație specifică, construită conform Standardelor Internaționale de Audit, dar în același timp adaptabilă nevoilor tale;
- ☑ permite preluarea datelor de la clienți în formatele: EXCEL, TEXT, SQL, dBASE;
- ☑ calcularea automată a pragului de semnificație și a riscului de audit; propunerea unui mod de a realiza eșantionarea;
- ☑ completarea și listarea Procedurilor și a Caietului de Audit, cu atașarea de probe de lucru;
- ☑ Și multe altele !

Varianta monopost

2220 RON

Varianta rețea

3940 RON

(număr nelimitat de stații de lucru)

URMĂREȘTE-NE !

ciel.ro